

ISSN 0946-4573

Ware

Pêseroka Zon u Kulturê Ma: Dimili-Kirmanc-Zaza
Dimili-Kirmanc-Zaza Dili ve Kùltürü Dergisi
Zeitschrift der Dimili-Kirmanc-Zaza Sprache und Kultur

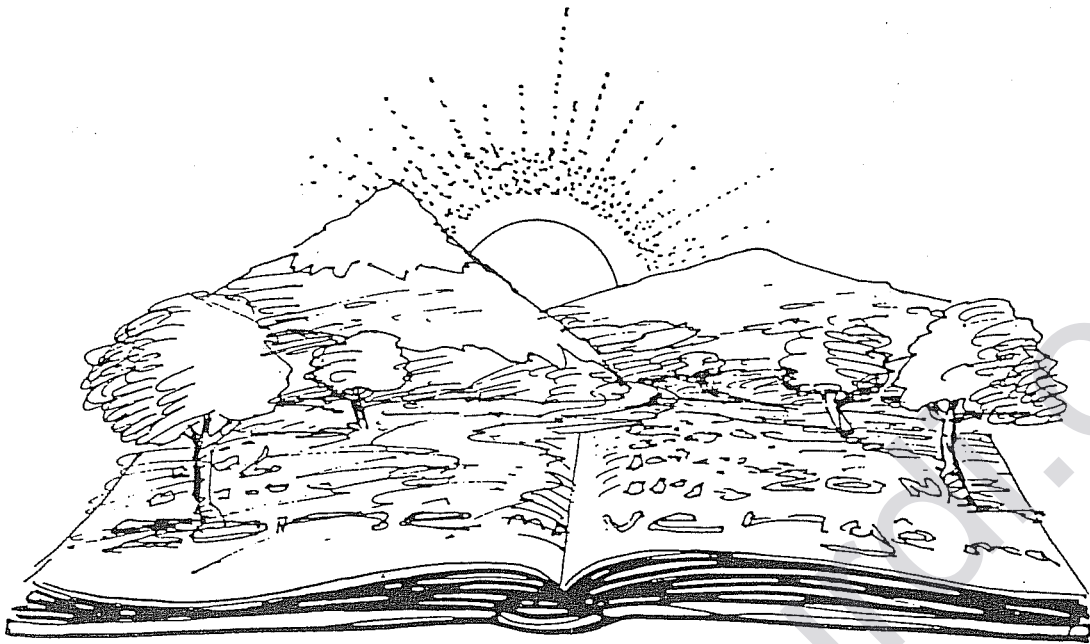

Amor 9

Gucige 1996

Ware

**Pêseroka Zon u Kulturê Ma: Dimili-Kirmanç-Zaza
Dimili-Kirmanç-Zaza Dili've Kùltürü Dergisi
Zeitschrift der Dimili-Kirmanç-Zäza-Sprache und Kultur**

**Redaksiyon/Redaktion
Asmeno Bêwayir, M. Doğan, X. Çelker**

Postdari * Destekleyenler * Freie MitarbeiterInnen

**Alican, Asmeno Bêwayir, Daimi, Gagan Çar, H. Akbaba, H. Mergarîji, H.
Tornêcengi, Hesênê Dilavi, Heyder, Kemê Xece, M. Areyiz, M. Çapan, M.
Doğan, Metê Xece, Musa, Mistefaê Mizuri, Perê Sodiri, Piruşene Tikmi, Ro
Dêsım, Sanse, Şervan, Uşên Laşêr, Usxan, X. Çelker**

Adresa nustene * Yazışma adresi * Kontaktadresse

Ware

**Postfach 1369
D-72258 Baiersbronn**

Hasabê Pançe * Banka Hesabı * Bankverbindung

**H. Dursun
Konto Nr.: 608141
BLZ.: 545 500 10
Stadtsparkasse Ludwigshafen**

© *Ware*

- * Autoren, Übersetzer und alle Mitarbeiter erhalten kein Honorar.
- * Namentlich gekennzeichnete Beiträge geben nicht unbedingt die Meinung der Redaktion wieder.
- * Die Redaktion behält sich vor, zugesandte Beiträge zu kürzen, zu verschieben bzw. auch nicht abzdrukken.
- * Alle Artikel dürfen mit Genehmigung der Redaktion und Einsendung eines Belegexemplars nachgedruckt werden.

ISSN 0946-4573

Amor 9 * Gucige 1996

Teyestey * İçindekiler * Inhalt

Mektubê Wendoğu * Okuyucu Mektupları * Leserbriefe

Dımiki-Kirmacki-Zazaki

Ware ra		4
Zon u Gramerê Zonê Ma Ser	X. Çeker	5
Yitiqatê Dersimi de Wayirê Çêi	M. Comerd	6-9
Sey Qaji sero Reportaj-1	D. Cengiz	10-14
Zonê Made Formê Jêdebiyayişi	M. Mizuri	14-18
Radio Duisburgi ra Reportajê		19-21
Serva To, Kata Sonê	H. Tornêcengi	22-23
Hêfê İsonu	Feydo	23
Se beno Sebeno	Arêker H. Tornêcengi	24-25
Davut Sulari ra jü Kılama Heqiye	D. Cengiz	25
Çarxê Khani	H. Mergarji	26-27
Sa u So ra	X. Çelker	27-29
Bıra İnternasyonalist	Alican	30-31
Sar rê Herên ya ki Miletê xorê Xızmete kena?	U. Cemali	31
Solo	H. Mergarji	32-33
Pêro Biyê Hewnê Şewa	H. Dızd	33
Welat de Úsar	A. Azêdeylam	34
Bıra Munzur Çem (jü mektube)	H. Mergarji	35-36
Heyderi ra Kıtavê de Newe		37
Dı Mısayibi Şonê Cem	M. Koyêkorta	38
Nia u Nia, Waxto Newe u Rınd	P. Sodiri	39
Şirteqero Baz	Heyder	39
Dewa Khela ra Qesê Kewra Ali	Demenij	40
Merdunê Mira Xevêr da	Arêker Alican	41-42
Ademi u Ma	Hesen Uşên	42
Budelayê Dewe, Tahlilê Mizi	Özgür	43
Tase	Hesen Uşên	44
Soxariye	Arêker H. Tornêcengi	45-46
Ormagê Silayiye	Heyder	46
Şia u Sıpê	Sanse	47
Pire	Cengiz Aslan	48
Alapaşa	Arêker X. Çelker	48
Tıng	Hesen Uşên	49-52
Qesê Kamılı	Heyder	53
Teynabiyene	Roşna	54-60

Türkçe

Ware den		63
Bazıları Kopya Sever	Sait Çiya	64-68
Dersim İncancında Ev ve Aile tanrısı	M. Comerd	69-74
Ya Star! Ya Zıman!	M. Thüz	75-77
Asmên Tanıkken		78
Bazı Derlemelere Dair Hatırlatma	D. Cengiz	79-80
Zaza Press'in Açıklaması		81
Dersim Direniş Şehitleri (Bir Bildiri)		82-83
Köln'de Xızır Gecesi.		84
Berlin Dersim Vakfı Gecesi Konuşması		85-86

Deutsch

Von Ware		87
Bessere Tage in Derim	Sanse	88
Die systematische Entwölkerung in Dersim	Perê Sodiri	89-91
Briefe von Parteien und Anstalten		92
Zazaisch-geleugnete und verbotene Sprache der Zazaen	A. Azêdeylam	93-95
Nationalismus und Kultur	R. Rocker	96-100
Ein Überblick zur Lage Dersim		101
Ausnahmezustand in Dersim	P. Sodiri	101
Ein Brief an medico international	von JWD	102

MEKTUVÊ WENDOĞU * OKUYUCU MEKTUPLARI * LESERBRIFE

Mave Xer,

nıka dewu de, weşie bia-berz. Vatene aoka, hoverde şermekerime, asmeê çarê ma bı-leso; roşta venaena cımunê ma, dina gull u nurde bı-xemelno, rındekie astarunê, vor-de-(sıpê) şêrkêro: hundê nadake per-ro bime ju, -weyiye zonnê, -sonne rınd-dekiye gille vatiş, piznara serrenie- roşta tijra berz, -sox-ena... Sımak, vatişra, kelammu semê!

Saê Simail

Saygıdeğer Ware dergisi mensupları,

Ware dergisini kuzenim aracılığıyla tanıdım. Dergiyi çok beğendim, abone olmak istiyorum. Zazaki okuyabiliyorum, anlıyorum, ama henüz iyi yazamadığım için size türkçe yazıyorum. Ware dergisini okuduğumda kendimi Dersim'de, köyümde ve o sıcak insanlarla birlikte hisediyorum.

Ez mazra Silêmanu raune. Nıka dewa made di-hirê çewu ra qeyr kes nêmento. Pêro PKK u eskerie ver barkerd şî suke. Ma ke amayme têlewe dewe ra, miletê xora qeseykeme. Hama nêşikinime reyna şerime dewa xo bivênime. Marê kerdo tomete. Nıka vanê kerdo "yasag", gereke izne bicêre esker ra.

Bilmiyorum ne kadar yanlışım odu? Ama kırmancı yazmaya devam ediyorum, kendi kendime öğreniyorum. Bana Ware dergisinin bundan sonraki sayılarını gönderirseniz memnun olurum. Şimdiden size çok teşekkür ediyorum.

Çalışmalarınızdan başarılar diliyorum. İnsanlarımızın sesi olmaya devam etmenizi temenni ediyorum.

Tüm Dersimlilere selam.

Xatır ve sîma.

Dersim'li Gülay.

Sevgili Ware redaksiyonu

Yakında tezimi Zazaca dili hakkında yazmayı düşünüyorum ve bir kaç zamandan beri Zazaca hikayeler (ağırlık Dersim civarı) toplamaya başladım; fakat hala yeterince malzeme bulamadım. Ware dergisine abone olmak istiyorum. Ware'nin şimdiye kadar yayınlanmış olan bütün sayılarına sahibim. Bana başka dergilerde çıkan zazaca hikayeleri gönderebilirseniz çok sevinirim. Bilhasa Desmala Sure'nin 11/2 sayılı dergisini rica ediyorum (iki bölümlü bir masalın 1. bölümü bu sayıda).

Ayrıca beni dilbilimsel ve kültürel etkinliklerinizden zamanında haberdar edebilirsiniz çok sevinirim.

Çalışmalarınızdan başarılar dilerim.

Saygılarımla.

Sebahat Ç.-A.

Ware ra

Wendoğê hewli,

Qe persmekerê *Ware* ça herê vejino. Poşt ke cıdiyo rew u waxt de vejino, cınêdiyo herêy vejino.

Mordemo /isono ke wazeno hometa ma vind mevo, zon u zagonê ma memıro *Warey* u pêserokunê mao binu rê wayır vejino, poşt dano cı.

Poşt cıdayene çıka? Nusnaena, ağmekerdaene u pere cıdaena. Hetê nusnaene ra derdê ma çino. Hama hetê ağmekerdaene u pere daene ra problem esto. Juyo ke dormê hode qe ke nê 10 pêseroku ağme nêkeno, bızone ke, vindbiyena hometa ma u merdena zon u zagonê ma êyre derd niya.

Kes inam nêkeno, hama kompüter u makna hengnaena (Druker) *Warey* çinê. Hazetê ke ma karê *Warey* pêwirazeme iyê olvozunê. Nu niya nêbeno; yaki hata key niya beno?

Qeso kılmek ra, *Ware* key, çutır vejino- na destê poştdar u wendoğu de ra.

Çutır ke pelgunê na amori de yêno vinitene, nara tepiya karê *Warey* ju redaksiyona de qıze yaki tenge cêna ho ser. Fıkrê zofine awo ke, bıvo ke niya hevêna rınd bıguri-me. Hata na amori yane amorê 9ine hazırkerdena *Warey* de, yanê karê redaksiyoni de, emegê Hesên Uşêni, Hawar Tornêcengi, Heseş, Perê Sodiri u X. Çelkeri tede ro. Ninu raşt ke karo de hewl kerd. Xızır tua ve dest-pawunê yinu mekero, berx u dar vê, pır u khal vê, wes u war vê!

“*Dersa Zonê Ma VIII*” nêreste na amori. Rozşenê vake, “qusurê mıde niyamedê”, ma niyanêda, sımara reca ma, sıma ki niyamedê.

Na amori de nusteê hewli zofê. Rındê ho, ma qesê mevajime, bıwanê, sıma ve ho çiyê wazê.

Hata reyna wes u war bımanê!

Frankfurt, Gucige 1996

ZON U GRAMERÊ ZONÊ MA SER PÊSERAMAYÎŞÊ 15/16/17-12-95, KÖLNÎ

X. Çelker

Zon u Gramerê Zonê Ma ser pêseramayîşê çarine Köln de amê hurendi. Zonzanoği u xêlê zonê xora heskerdoği 15-16-17/12/95 de amay têlewe. Roca êni vereşan zê dayim jumini perskerdene u naskerdene ra vêrde ra. Herê kewtena taê olvaza biyê sebebê vuryayena Proğrami. Çoka ke qeseykerdena zonzanoğ C.M. Jacobsoni erziye re roca şemi. Vereşan ra hêyan şewe lete, waxt ebe lauka u muciliye vêrna ra.

Roca şemi sîfte, zonzanoğ M. Sandonatoe vurnayena zonu ser qesey kerd. M. Sandonatoe ebe komqesa (cümla) cêrêne qesê xo kerd ra.

Ju homete ça zonê ho caverdana ya ki vurnena. zovina zon qesey kena?

Na yeme de sebebânê zon vurnaene ser ra vindetene ra tepiya persê de bine —Jü ke jü zonê de bin qesey bikero. kamiya xora çi keno vindi?— ser mişore bi. Aera tepiya ki nê cêrên ardi ra zon:

- Gamê vurnayena zona
- Taê halê zovina zona
- Pilankerdena zona
- Kırmancki-Zazaki se ravêr şono?

M. Sandonatoe viraştêna moregurê (statistigê) qeseykerdena zonê ma waşte. İsan ke moregurê (statistigê) zonê xo vet, vineno ke:

- no zon çıxa êno qeseykerdene,
- kam nê zoni qesey keno (kokimi, xorti, domani),
- kam nê zoni çıxa qesey keno,
- kam kami de senê zon de qesey keno,
- siyaset de, kultur de, çê de kamci zon zêde êno qeseykerdene. qey?

bado;

- Xızmeta zoni; zon çıxa kar keno, mordemi rê çıxa xızmete keno.
- Gurê zoni rê çıxa kar u mordemi lazimê
- Muhimiya organizasyonu u barekerdena karê zoni ser ra vindete u misalê ilmi day.

Nine ra tepia halê zonu ser; İrki (*Irish*), Baski u Firizki (*Baskisch und Frisisch*), Yahudki u Firansızkiyê hetê Kanada (*Hebäisch und Französisch in Kanada*) u Katalanki (*Katalanisch*) ra misali day.

Peydo kitabê Joshua Fishmani, *Reversing Language Shift* İngilizki ra ebe desinde çarnaişê zonê ma halê zona ser qesey kerd.

Na yeme de ki seveta kifş (araze) kerdene cayê zoni heşt lengeri (*Stufe*) ardi ra zon. Cayê zonê ma wertê nê lengera de qatê hawtine de di u va kar her lengere de êno kerdene, hama gereke lengera hawtine de mordem tenêna qawetin biguriyo.

Seveta ravêrberdena zonê qatê hawtine, mordem gereke zêde domana ra gore biguriyo. Zonê xo domana musnaene do. Çıke zono ke çê de qesey beno, xovir ra nêbeno. Mordem çıxa ke dersa zonê xo (qursa de) bîdone ki, zon ke çê de niyamê qeseykerdene bê qimet mane-no. En rında xo awa ke isan zonê xo hem çê de, hem mektebe (qurs) de, hem ki wertê hometa xode qesey bikero. Kilitê her çi zon 'be xuyo. Zon ki eke domani musay çêvera keno ra u bingê cêno.

Yanê, hal xêlê xırabo, hona bervişê mordemi rê tayê rewo; hama mordemi ke xo ver nêda, gereke peşkiranê xo hazırkero. Ha hona ke xovir ra nêkerdo, zerê şıma hebê şên kerî; no hal halê maê Ewropao, welat de

halê zonê ma hona ita ra tenêna rindo.

Dore ke amê C.M. Jacobsoni, nê zonzanoği ki;

- Problemanê raştustena zonê ma ser mişore kerd ra. Zêde raştustene, viraştene komqesa (*Buchstabieren*) u grameri ser vindet.
 - Niyadaena nustu / Nusti ebe Kırmancki-Zazaki çitur nusinê (*Textanalyse*)
 - Qesê Grameri
 - Komqesa de (Cümla de) hurendiya qesu
 - Komqesa de hurendiya nişanu
- ser kağıtê ke kerd bi hazır kerdî vıla, jü be jü nine ser misal day u mişore kerd. Wertê nine ra, ita de şımarê nişanbiyena grameri u nişananê qesa neşrkeme. Koti de ebe senê qeyde ênê wacımkerdene aye ki dolimêna ebe mısalu nusnenime.

Nisanê Cümla

nisan	Zonê Ma (jü fikir)	Tırki	Kırdaski	Almanki
.	noxta (nuke)	nokta	niqte. rawest	Punkt
,	virgul (qertme)	virgül	bîhnok	Komma
^	çengel (afastrof)	apostrof	veqet. apostrof	Apostrof
-	tire	tire	bendik	Bindestrich
--	tira derge	çizgi. "--" işareti	nîşandeka axaftine	Strich
?	nisanê perşi, persnisan	soru işareti	nîşandeka pirsê, pirsnişan	Fragezeichen
!	nisanê vengdaene	ünlem işareti	niqtebang, baneşan	Ausrufungszeichen
" "	dı çengeli	turnak işareti	nîşandeka dunikan	Anführungszeichen
:	dı noxtey (nuki) (diletê/zewincê noxtu/nuku)	iki nokta üst üste	niqtecot	Doppelpunkt
;	noxta ve virguli ra (noxtavirgul, nukê be qertmey ra)	noktalı virgül	niqtebîhnok, rawestbîhnok	Strichpunkt
()	Kılame (parantez)	parantez	kevanek	(runde) Klammern. Parenthese
[]	Kılamo kosın parantezê kosini	köşeli parantez	--	Klammern

NISANBIYAENA GRAMERİ

(terminolojiyê grameri/grammatische Fachausdrücke)

Deutsch (Lateinisch)	Deutsch (Germanisch)	Türkçe	Kurmancî	So-Bê	mesela
Nomen, Substantiv	Hauptwort	isim	nav	name	<i>mordem</i>
Adjektiv	Eigenschaftswort (Wiewort)	sıfat	rengdêr	sıfat, çiturqese	<i>girs</i>
Pronomen	Fürwort	zamir, adıl	cînav	vername, (hurendname)	<i>ez, ho, ney</i>
Personal- pronomen	persönliches Fürwort	özel zamir	--	keshurendi	<i>ez, to, sima</i>
Demonstrativ- pronomen	hinweisendes Fürwort	işaret zamiri	cînavê îşkarî	nişanhurendi	<i>no na ni dey</i>
Reflexiv- pronomen	rückbezügliche s Fürwort	dönüşlü zamir	--	xonişanhurendi	<i>ho</i>
(Pronomen)	rückhinweisendes Fürwort	(zamir, adıl)	(cînav)	peysernişanhurendi	<i>ci</i>
Verb	Zeitwort, Tätigkeitswort	(fiil), eylem	lêker	waxtqese, (biqese)	<i>sono</i>
Adverb	Umstandswort	zarf	rengpîşe	zarf	<i>pêt</i>
Präposition	vorgestellten Verhältniswort	edat	daçek	verhurendi	<i>pê deşti</i>
Postposition	nachgestellten Verhältniswort	bir kelime sonuna ilâve edilen kelime veya ek. <i>ile, için, olarak, kadar, gibi</i>	--	peyhurendi	<i>kıtavi ra</i>
Relativ- pronomen	bezügliche Fürwort	ilgi zamiri	--	mavênkerdoğ (mavêngiredae)	<i>ke</i>
--	<i>Ezafe</i> (Arab.) "Bindeselbstlaut"	izafe	--	izafe (mavêngiredae vengini)	<i>lazeko pil, çêneka rindeke, domonê rindi</i>
Konjunktion	Bindewort	bağlaç	gîhanek	giredais (pirêpae)	<i>u</i>
Partikel	"Teilchen"	edat, ek, takı	xurde, pirtik	edat parçik (?)	<i>namê de dergo namo de dergo</i>
(unbestimmter) Artikel	unbestimmtes Geschlechtswort "kleines Gelenk"	belgisiz sıfat: bir; belirsiz isim tamlaması (arkatakı)	veqetandek (ne eşkere)	artikelê nêaraze	<i>mordemê yeno</i>

Kılmek ra; mordemi ke zonê xo qic di, eke va zonê mı qe cayê de pere nêkeno, nêno qeseykerdene; o waxt o zon rašta ki beno sê (texsir), qîmet ra kuno. Mordem bızano ke kilitê her çi zon 'be xuyo. Zon, biyene (kamiye), kultur u siyaset ra ca, çiyê de bin niyo; xora eke hên bi, o zon merde o, ya ki mireno. Coka ke isan qîmet bîdo zonê xo.

No ki ebe zonê xo weşıya xo ramitene, ebe zonê xo kulturê xo zon ardene u nustene, ebe zonê xo siyaset kerdene beno.

Mordemi ke va teyna zon u kulturê xo ser gurina, karê mın u siyaseti temiya de çino, xo xapneno. Çike isan ke zonê xora hes kerd, gereke sebeta ravêr şiyena ê ki xover bîdo. No ki ancağ isani ke zonê xo her ca u her waxt qesey kerd u nusna beno. Eke mordemi zonê xo de siyaset nêkerd, zonê xode cengê biyena xo nêda, a waxt zon vileçewt maneno. Se ke jü masi (mose) ağwe ra vecê bêre zerê şuşê tengi kerê hên beno. Hama ma nêwazenime sindorê zonê xo tengkerime.

Zon teyna ebe gurenaişê zonzanoğa ki ravêr nêşono. İsan ke zonê xo çê xode, dormê xode qesey nêkerd, a waxt binusno kitava kero

u bêro xorê jü müze de wedaro, teyna name ra bımano.

Zon ancağ eke bi wairê hukmi bînge cêno, nêre ki çê ra sıftekerdene, domananê xode qeseykerdene wacım kenê. *Na derheq de herçiyê pili gereke qıcarê çıla bê ke, ê ki qaytê nina kerê, roştiya nine de zonê ma (zonê xo) bımusê u qesey bikerê.*

Jü çê biyarê verê çımanê xo ke, bîngê dê pêt niyamo viraştene. Dêsê dê hebê ke hard lerza se benê?

Zobin ki standardê zoni ser mişore bi. Zêdaiye ebe jü elifba nustene waşte. Hama standardê feku niamê waştene, çike nêre hona rew, jü ki na sate çiyê de nianên waştene tejgele dana pêdakerdene, kar u gurê ma kena çetın. Xora fekê her kesi xorê weşo, se vacime! Ma gereke halê zonê xo rınd nas bikerime, raa xo kış (araze) kerime u lenger 'be lenger (qat 'be qat) revêr şime.

Çepçıyanê mara ki van, verva homete guriyene çetına, mordemi qefelnena, zê verva ağwa çipe aznekerdena. Coka ke ma gere piya bigurime, poştı jümin dime, motorê qeseykerdena zonê xo bime.

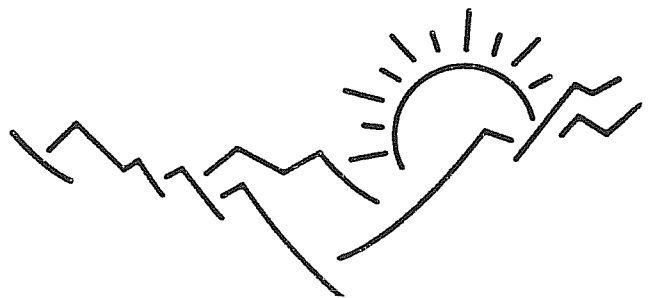
Êyê Werti

A roce ke amê
Kunê binê çenganê to
To pernenê benê koyê Duzgın Bavay ser
Xêr u guna şanenê têver

Ca de cemat girê danê
Zonê ma u pi de
Pilê welati tora persa vanê
Persa ra dime piya qerar danê
Kemere verê çêveri de ronê, vanê

Roştiya çıla Zerduşti
To ser ra şewl nêdana
Ağwa Muziri
To guna ra pak nêkena

Pers meke, mevace çıra
Gunê to pêda biyê 'be tora
A dina de zêde kewta biliya mal u mulki
Kamiya xo xovira kerda, biya 'be hacetê Kurr u Tırki

Roca serde de
Virana yare de rakewtene
Lewanê sura ra phaçkerdene
Çıxa ke şırına;
Serê na dina de
Zonê xo de qeseykerdene
Zonê xode mucılbıyene
Handayê waşa

Yitiqatê Dersimi de

WAYIRÊ ÇÊÎ

Sarê Çêi Xiraviye ra, Mîlaketunê Xiravunu ra 'be
Neweşîye ra Sevekneno, Karê Dine Raşt Beno
Rızqê Çêi Dano, Malê Çêi 'be Qismetê Çêi
Keno Jêde, Nasivê Çêi Sevekneno

Munzir COMERD

Kulturê mîletu reng 'be rengu, coku ferqo ke mîletu jüvini ra birmeno ra kultur dero. Sarê Dersimi ki, hundê xo kulturê de xuyo dewleti, kulturê xuyo de rengin esto. Ma zaf waştênê naca de kulturê Dersimi serro ginime, yi nas kerdenedime. Hama kultur mevzuato de hirawo, verinu, xoriyo. Tabi, çutır ke herkes zano, kultur de cawo jêde zon u yitiqatî(din) dero. No qeyde Dersimicu rêki vêreno. Jü ki, Dersim de Gezna kulturê yitiqatî hatan verê çêrangî erjiya pêser. Yani, mordem besenekeno ke çêveru pêro pia jü raê de rakero. Coku ma nika ita de **Yitiqatê Dersimi** ra teyna jü **Wayiri cênime** ra xo dest. No ki **Wayirê Çêiyo**. **Wayirê Çêi** ke va, mordem şikino ke ni Tırkki de "Ev ve Aile Tanrısı", Almanki de ki "Gott der Familie und des Hauses" vaco. Cawo ke **Yitiqatê Dersimi** de **Wayirê Çêi** cêno hundê hewlo ke, mordem neşikino ke çimu ver mecêro. Ma nika kenime ke ni serro vinderime. Ama veren de, eve qesa kilme resmê de yitiqatê sarê Dersimi vecime ke, qeqe nê cayê **Wayirê Çêi** na resim de kotiro, uca xo çim ra kerime.

Yitiqatê sarê Dersimi ke va, **Elewiye**ni yena ra zafine viri. Tavi ke no çimu ra aseno, raşto. Pireni, rayvereni, taliveni, mısayiveni 'be cem u cematî ki yitiqatê made ca cênê. **Dersim, kêla Elewiya**na, ma eve naê xo goy-nenime. Elewiye Anadolîye tenga xode bo, wesa xode bo pê Dersimi mendê. Des u di

ucağê Dersimi, hawo çanda u çand seseriyo ke sarê Şarqî rê xızmete danê. Elewiye ni xo dora kêla Dersimi heni penço êştö, biya hiraye. Çi esto ke yitiqatê ma teyna no niyo, no wena heto jüyo.

Ama tayê wazenê ke teyna na hetê yitiqatê ma bêro ra roştî ver, heto bin şiya nide bîmano, eve na qeyde yi vindi kerê.

Çıxa ke ma, Elewiye ni yitiqatê sarê Dersimi de riyo raştö va, ama xo vira mekerime ke jü ki riyê delmaştî esto; no ki **Yitiqatê Dersimiyo**.

Na yitiqatê xo, sarê Dersimi çand seseri naê ra raveri azê azê xora gureto, ardo resno na roce. No wena ki yitiqatê dine de ca cêno. İste na yitiqatê Dersimicuno ke Elewiye ni de çino, teyna yê dinono, ma nira **Yitiqatê Dersimi** vanime.

Elewiyeniya Dersimicu, kulturê Elewiyeni roşti ver dero, xora herkes zano. Eke heniro bêrê, nowo ke şîye dero yi, yanê **Yitiqatê Dersimi** ki tenê biarime roşti ver

Yitiqatê Dersimi ke va, tavi ke en veren de Wayiri yenê ra mordemi viri. Yanê, **Yitiqatê Dersimi** de Wayiri zafê. **Xızır**, Wayirê serriyo; kokimo de herdise siso, ge dılxê kokimê feqiri de, ge ki eve asparê astorê de qiri yeno ra meydan.

Kures, **Wayirê Kuresuno**, hasar u haydarê sarê Dersimiyo; eve dı meleku yeno ra meydan; jü **Weriya Kuresiya**, çêneka azeba; jü ki **Xortê Kuresiyo**, masumo pako.

Duzgın, **Wayirê de Dersimiyo**, **Sultanê Dersimiyo**, **Qumandarê Dersimiyo**; jü **aspar**, jü eve şeriye, jü ki eve xelasê sata tenge yeno ra meydan. O, eve na hetê xo neşîyo ra **Kuresi**, ama şîyo ra **Xıziri**. **Duzgın**, **Dersim** de pilê jiaru, diaruno; verê taburê eskeri dero, qumandarê eskeriyo. Çimê xo sarê **Dersimi serrewo**, hardê **Dersimi serrewo**. **Eskerê xo pêro asparo**; eskêrê xo ki ewliyaunê jiaru, diaru ra resno pê. **Mekanê Duzgini** **Dersim** dero. **Miradê her Dersimici uyo ke, emrê xode qeqe nê rêyê şero Mekanê Duzgini serr**. Kesi **Hacı Bektaş** nas nekerdenê, coku serrî ki neşîyenê. Nika ki halê ma verê çimu dero... Çıxa ke **Mekanê Duzgini** **Dersim** dero ki, Yirê dūr u nejdî çiyê niyo. kam ke tenga xode **"Ya Heq!"** vano, **"Ya Duzgın!"** vano eke peyniya dina de ki bo reseno cı raşt

Her jiara **Dersimi**, her diare **Dersimi** jü **Wayirê** xo esto. Teyna no niyo her çêê **Dersimi** ki **Wayirê** de xo esto. Hardê **Dersimi** mekanê **Wayiruno**. **Elewiyeni de Wayir jükeko**, **Yitiqatê Dersimi de Wayiri zafê**; uncia ki **Elewiyeni yemisê Yitiqatê Dersimi** kerda. Coku **Dersim** de **yitiqatê bini hatan** na serunê peyenu şîya **Yitiqatê Dersimi** de mendi bi. **Vacime**, **Hz. Eli** ra bile **"Heq"** vatêne, o ki kerdî bi **Wayir**, fikrê zafine nia bi. Tavi ca 'be ca ki, **Yitiqatê Dersimi** zaf şîya **yitiqatunê binu** de mendo. Ni, cayê ke hukmê **Kuresu** de niyê ucayê. **Vacime**, ninera tayê **Xıziri "Wayir"** nevênenê, teyna jê **"melek"** vênênê. Dı yitiqati ke têlêwe de bi, no ki çîyo de normalo; mordem hem dano, hemî ki cêno. Wena misali zafê, ama ma newazenime ke mevzuatê

xo ağme kerime.

Sarê Dersimi çim de malî ki bêwayir niyo, **Wayirê Mali** ki esto. **Wayirê Mali** de ki fikrê düalizmi raveri yeno. Yê mali ki dı **Wayirê** xo estê. Jü ra **"Wayiro xêr"** vanê; namê xo ki **"Zariko Şüan"**o. Sande ke mal kerd zerre, çêverê mali da ca, kêlê xo çêverê mali ra birmenê, cêrenê **Zarîkê Şüani** vero heni sonê. Jü ra ki **"Wayiro xıravın"** vanê; namê ni ki **"Memiko Gavan"**o. No ki pesewe niseno mali serr, beno qora qora mali, mali xenekneno. **Mali rê xıraviye** keno.

Tiji, **Yitiqatê Dersimi de jiargewa**, cıra hetê yitiqati ra **"Mihemed"** vanê, verde dare de vîndenê, qırvanu kenê, miazu kenê vîla, mıradu wazenê, lawo şîa kenê xo vîle sonê verde duwau kenê, zawti danê. **Tavi asme ki jiargewa**. Çê de, cem u cematu de ki eve zonê xo, eve usilê vengê **Heqi** danê. **Yanê, yitiqatê sarê Dersimi ke linga xuya jüye Elewiyeniya, linga bine ki Yitiqatê Dersimiyo**. **Coku ma yitiqatê sarê Dersimi ra ewro Elewiyeniya Dersimi vanime, o ki ni dı lingu serro pawu ra vîndeno**.

Tayine ki **Yitiqatê Dersimi** istismar kerd; **"tiji"** va, **"adır"** va serro lertzay ke berê **Zerduşteni** besnê, çî hêf ke wena ki eve na fikir raê ra sonê. İtka cayê xo niyo, ama uncia ki kes ma qusır de nia medo, gereke ni qesi bêrê vatene: **Kam ke bas keno "Yitiqatê Dersimicu de adır jiargewo"** vano, pê na qesu sar eve di huyno. **Yitiqatê Dersimi de adır sembolê çêiyo, zobi tawa niyo**. **Sarê Tırki** ki adiri eve na çim vêneno, yê **Dersimicu** ki şîyora çimê nine.

Zobiya vatena cori, her koê **Dersimi**, her golê **Dersimi**, her çemê **Dersimi**, her kêmerê **Dersimi**, her dara **Dersimi**, her kêmera **Dersimi** qender 'be mirdosê wela **Dersimi** bile çanda u çand hekat u vatenê xo estê. **Her çêê Dersimicu ki Wayirê de xo esto**, her **Wayirê Çêi**, her **Wayirê Jiar** u **Diaru** ki çanda u çand hekatê xo estê. **Wayirê xıraviye Evdil Musa esto**, **Eskerê Evdil Musay esto**. **Yitiqatê Dersimi de esker oncenê verve eskeri**; coku vervê **Eskerê Evdil Musay de Eskerê Duzgini** esto. **Tiji yitiqatê made cawo de hewl cêna**. **Mor**, **verg**

'be heliyo çal'ı ki uncia motifê ke jê roca vije-rene wena **Yitiqatê Dersimi** de vinetaiyê, cawo de beli derê; jü ki yiritbatê nine Kuresu de hem zaf mokêmo, hemı ki zaf gêrmo. Eve qesa kılme, **Dersim u Dersimıcı Anadolu**ye de namê jü xezna kulturîyê.

Made ke "Wayır" va, Kurdu de "Xode", "Hüda" vacino; Tırku de "Allah" 'be "Tanrı" vacino. Zonê made qesê "Xode", "Hüda", "Allah" 'be "Tanrı"i ra qe çinê. Tavi ma verende ra va ke, ma de Wayırı jü niyo. Her çê de jü Wayır esto. **Wayirê Çêi**, gëzna **Yitiqatê Dersimi** rawo. Coku ma **Yitiqatê Dersimi** serro naca de tayena hira mendime.

Wayirê Çêi, **Yitiqatê Dersimi** de jê temelê binê boniyo. Caru bon bêtemel beno? Wo kamci Dersimıcı ke temelê yitiqatê xo nezaneno, coku vano, mı **Wayirê Çêi** nehesno? Qender 'be Almanya de bile ma raştê Dersimıcı bime ke wena yitiqatê xo ca neverdo. Kami mara va ke "Mı Wayıra Çê ma diye; çêneka azeba!" Kami ki va ke "Khalo Kokım bi!"

Heq mordemê jürekeri ra hes nekeno! Ma gereke raştıya **Heqi** vacime ke, no yitiqatê ma ki roc 'be roc şıye de maneno. Mordemi ke zonê xo qesey nekerd, yitiqatê xo ki dest ra xeleşino ra sono. **Wayirê Çêi** nıka na hal dero. Ma eve berê kulturê xo qayıl nebenime. Barê ni çıko? Barê ni uyo ke. Dersimıcı tenê sarrê xo nedecnenê ke yitiqatê xo bımusê. Tavi, ceremê ni ki gencê maoncenê, yi, yitiqatê mara hunde nasivê xo necenê.

Eke heni ro, nıka **Yitiqatê Dersimi** de **Wayirê Çêi** tenê nejdı ra nas kerime.

Hardê Dersimi hardo de jiargewo, mordem şikino ke her ca de ki raştê de **Wayirê bêro**. Coku yitiqatê made qe tawa bêwayır niyo. Çê ki heni ro. **Wayirê Çêi** ki esto. Gege mordem şikino ke nine bivêno. **Dılxo** ke **Wayirê Çêi** kuyno cı naê:

–Çêneka azebe,

–Xort,

–Ereb,

–Khalo Kokım.

Yitiqatê Dersimi de her Wayır konkreto. Her Wayır evê dılxu yeno ra meydan. Wayır ke cıra haşt bi, mordem şikino ke Yi bivêno ki.

Ma ni dılxi cor **Xızırı** serro, **Kures** u **Duzgını** serro, **Wayirê Çêi** serro nusnay. Coku herkês çê xode çiyê vêneno. Jü ke çê xode **Çênake Azebe** diye, jüyo de bin beno ke çê xode **Xorti** vêneno, yaki **Erebi** vêneno. Kam çı vêneno bivêno karê nine tédine jüyo.

Eke heni ro kar u gurê **Wayirê Çêi** çıko? **Hukmê** xo kamci mekan dero? **Kami** serro perru saneno ra, yine cêno binê per-runê xo?

Wayirê Çêi domanunê çêi sevekne-no; sarê çêi sevekne-no; qısmetê çêi keno jêde; nasibê çêi sevkne-no; rızqê çêi nebırrne-no; berekête çêi dano cı; mal u mulê çêi sevekne-no, neweşiye sarê çêi ra fino düri, yanê çı xıraviye ke esta çêi ra fino düri. Yanê, dewletıye dano, xıraviye perne-no.

Tavi heto bin de mılaketê xıravını ki hurendiya xode nevinde. Ni, boina **Wayirê Çêi** de danê pêro; wazenê ke çêi rê xıraviye bıkerê. **Wayirê Çêi** ke mebo meydan ninerê maneno; ni sarê çêi rê zulım kenê, duzena çêi raye ra vecenê, rızq u qısmetê çêi bırrnenê çê kenê xırave.

Jü yitiqatte ke **Wayır** jü bi, wo yitiqat de düalizmi ki nebena. Vacime. alimi vanê, jü wayıreni **Zerduşteni** de kotara cı, coku düalizmo ke **Zerduşteni** dero peyder pey besno pa, yanê şıya yitiqatunê düalistu de mendo. No fikrê alimu yitiqatê marê ki vêneno. Çığa ke **Elewiye** de **Wayır** jüyo ki, xo vira mekerime ke **Yitiqatê Dersimi** de **Wayırı** jedeyê. **Yitiqatê** ma, ewro sentezê ni dı yitiqatuno. **Yitiqatê Dersimi** de ki, ca 'be ca qılatiyê düalizmi estê. No, sewlê xo dano ra mekanê çêi serro ki. Çê de ki **Wayirê Çêi** hetê xeriye de, mılakete ke xêr newazenê ki hetê xıraviye derê.

Miti ra **Xalıka Gülizare**(60), mılaketunê xıravını serro marê misalê da, va ke,

"Jü çê de çêneka de azabe bena. Na rocê axwa xo nana ro adırı serr, kena germ ana ke xoro kero, sarrê xo bışüyo. Ana verê ustıne de kurna xo nana ro, kıncanê xo vecena ustıne ra darde kena, kuyna kurne kurşı serro nisena ro xo şüna.

Yoxro ke çêneka kincê xo ustıne de jiare serro darda kerdê. Jiare binê kincı de

menda. Zulim, yanê mîlaketo de xiravın se ke hasarê cı beno, niseno ro çêneke serr. Çêneke tekna de çızena, zirçena, fizena ke Heq dismenê mı serr mêaro.

Wayıra Çêi, Çêneka Azebe bena. Na zirçena vana,

-Zulim! Tı dayera çı wazena?

Vengê Wayıra Çêi ke hesneno çêneke caverdano. Çêneke bena beheşi ginena zerrê kurne ro. Ni kerdo ke eve zorê xo çêneke de rakuyo. Na hayleme de maa çêneke resena cı, kıncu ustine ra ana war, çêna xo kena hasar."

Veren de jiarı, ewliay 'be teberiki ustınu ra darde kerdenê. Ni ke koti bi, Wayırê Çêi ki lêwê ninede bi. Coku verê ustınu de ninerê xızmete kerdenê, verde çılı nêne pa, miazi potenê, qırvani kerdenê.

Tavi sarê ma na xızmeta xora, yitiqatê xora wena nevêrdo. Her sewa yeniye çê xode, teberiku 'be jiaru verde çılı nanê pa, loqmu pocenê kenê vıla. Nıka ki çêwu ra ustıni dariyê we, jiaru dêsu ra darde kenê. Tavi sarê çêi ki xızmeta nine dêsu ver de vêneno. Sarê Dersimi ke bar kerdo şıyo koti teberikê xo, jiarê xo têy berdê, ucawu ki fiştê dêsu ra: ister Bursa u Anqara de bo ister Estamol de. ister Aydın u Adana de bo ister İzmir de, qender 'be Almanya da ki mordem nine vêneno.

Qırdım ra Naçıka Harse(75) ki vana,

"Mîlaketê xiravini, Eskerê Evdıl Musay sande ki bi çê 'be çê fetelinê; kami ke sande çêverê xo do ca, zirçê çêveri ke onto serr 'bısmılay' nekerdo; wo taw ni mîlaketi kuynê wo çê, zaf xiraviye vecenê. Jü ki, mordemi ke daren ra nun guretı ki gereke 'bısmılay' kero, bicêro Wayırê Çêi vero heni serr bicêro. Eke 'bısmılay' nekerd ni mîlaketi nun benê kenê pak."

Na vatena Naçıka Harse de ki beliyo ke, yiyê ke çêwu rê dismeneni kenê senık niyê. Coku, cawo ke Wayırê Çêi yitiqatê Dersimicu de cêno zaf hewlo. Ma eve misalu tayêna ni serro vınderime.

Ni misali marê Qırdım ra Waa Cewayire(52) vati. Ma, aye fek ra naca nenus-neme, teyna vatena daye kenime kılm heni serra danime:

Vacime, jü Dersimic waşt ke şêro

dewê, sukê ya ki qurbet wo taw wena ke çê ra vecino, çêverê çê xora kelê xo birmeno, duway keno,

-Ya Wayırê Çêi! Tı biarê werê ez sala rehet şeri, rehat aceri bêri!

vano, heni tekneni sono.

Kırmancê ke şı çê jüyê Kuresıcı, ya ki uca ra cêra ra ame, uncia çêverê çê Kuresıcı ra kelê xo birmeno, Wayırê Çê Kuresıcı ra mıradu wazeno, tavi ke no Wayır daha hewlo.

Ya ki jü ke kotıra cı guriya, cite kerde, hêgay ramıti, cüyın vet, çayır çinit duway keno,

-Ya Wayırê Çêi! Tı na karê mı xêrê kerê! Tı karê mı xêrê çarnê!

vano, cêreno Wayırê Çêi vero.

Waxtê cite de wena ke gay nevetê tefer miaz pocenê, verê jiare de, teberiku de kenê vıla, cêrenê Wayırê Çêi vero, heni gawu axure ra kenê tefer sonê gurê xo serr.

Kêlu ke verdanê mali ki uncia miazu pocenê, Wayırê Çêi rê duway kenê, qedu kenê vıla, kêlu xemelnenê heni verdanê zerrê axile.

Dersimıcı ke serba malê xo, ya ki serba qatixê xo ke sole harsım kenê, yanê nine ke xiraviye ra seveknenê, wazenê ke nine verde qe xiraviye mebo, sola ka gureta mirdosiya xo aye serro duway kenê.

-Ya Wayırê Çêi! Çı xiraviye ke esta Tı naca ra düri kerê!

-Ya Wayırê Çêi! Tı qısmetê ma mebırrnê, ebe ma werdene dê, nasivê ma kêmi mekerê!

-Ya Wayırê Çêi! Tı nezeri, neweşıye mal u mulê mara düri fiyê!
vanê.

Yitiqatê Dersimi de Wayırê Çêi her daim yi çê ra wes nebena. Mordem ke raştiya Heqi ra birriya ra, çê de pil u qıc nezanıt, pır u rayver nezanıt, heqa der u cirani werde, der u ciranê xode wes neşi, ya ki qusıro de bin kerd wo taw Wayırê Çêi cıra heredino; karê na çêi-rast nesono, nune bêminete newenê.

Jü ke çê de bi dendar, jü ke bi nêwes, ya ki malê çêi ke merd bi telef, verg kot mali mal werd, vanê,

-Ni, Wayırê Çê xo xora heredno!

Coku qırvanu kenê, miazu pocenê cêrenê verro ke Wayırê Çêi xora haşt kerê.

Sarê Dersimi ke cemat keno ki qalê na mevzuati zaf beno ra. Vacime, Bava ke veng a Heqi dano tewtê xode cematogura namê jûkeki dano we, cira,

-To Wayirê Çê xo xora heredno! Coku karê to ters sono! Lingê raveri Wayirê Çê xo xora haşt ke! vano. Cem u cematunê Dersimicu de no zaf biyo.

Tavi ke pir teyna eke veng a Heqi da ni nevano. Dersimicu de ke pir şî çê talivê xo, çê talivi de ke mend cîrê hewnu vêneno. No hal Yitiqatê Dersimi de cawo de hewl cêno. Pir ke sodir hewn ra bi hasar, taliv sono lêwe, veren de cîrê tawa hewn diyo nediyo yi pers keno. Xora ke raştî zerrê Wayirê Çêi talivi ra mendo, pir ni hewnê xode vêneno, cira,

-To, Wayirê Çê xo xora heredno! Qırvana xo bicê, sodir zereqê tici ke êşt so verê Mihemedi, bicêre vero Wayirê Çê xo xora haşt ke! vano.

(Misalê ke Waa Cewayire day naca de gire danime.)

Naê ra tepia ki wazenime ke tenê irtibatê Wayirê Çêi 'be moru serro dasê qesu vacime.

Veren de çêwu de mori zaf veciyenê. Morê beleki ke veciyay nejdîyê cî nebenê, nika wena ki heni ro. Morê beleki cîsnê de moriyê, sarê ma çim de jiarçê. Tayê ki, morunê beleku ra vanê Wayirê Çêiyê. Ni ke çêwu de veciyay yine ki Wayirê Çêi serro marenê.

Ni morê ke jê Wayirê Çêi qimet danê cî, nine serro marê mevzuatê qesey bi, vake,

"Derê Balabanu de caê esto; naca ra 'Dale' vanê. Dale de jû çê de mor vecino. Cahilê vazeno ra na mori kisenno. Mîlake-tunê xıravunu rê çêver keno ra. Mal u mulê na çêi ki zaf biyo. Heqi do cî. Ama na qusiro pêyen, zaf jian do rızqê çêi ro. A roce verg kuyno malê nine, cira jüya wese neverdano."

No ki musneno ke Yitiqatê Dersimi zafê ca ki eve xêreni 'be xıraviye ra erziyo. Mordemi ke "xêr" kerd vindi, meydan "xıravın"i rê maneno. Wo taw kês ne sarê çê to, ne ki rızqê çê to sevekneno.

Wena ke ma qesa xo gire neda naê ki vacime ke, zobiya mara Anadolu de qe jü mîlet yitiqatê xode ca Wayirê Çêi nedano, eve cî yitiqatê xo nêano. Tavi dina de ma na yitiqatê xode teyna ki nime. Vacime, yitiqatê sarê Tibeti de Wayirê Çêi esto. Mavênê Afganistan u Pakistani de Kounê Hindukuş serro sarê Qalaşi esto, ni ki yitiqatê xode ca danê Wayirê Çêi. Jü ki Kounê Hindukuşi de, jê Xızır u Duzgînê Dersimi Wayirê ke asparê yitiqatê sarê nacay de ca cênê. Mordem gereke na mekan hetê yitiqati ra sane kero, saye kero; ama xo vira mekerime ke, gereke en veren de yitiqatê xo bimusime, ero yitiqatê xo cî bifetelime, şîye ra vecime biarime roştî ver ke, ma ke qaytê ayni bime xo bivenime.

DERSİM

Yönetim ve Yazışma adresi

Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği

Gençtürk Cad.
Defter Emîni Sok.
No: 2 Kat.: 3/8

Laleli - İstanbul

Türkiye

İdam Edilişinin 58. yılı

PİR

Özgür, Barış ve demokrasi için elele!

Yıl: 1 Sayı: 4
Aralık 1995
Üç Ayda Bir Yayınlanır
Fiyatı: 100.000 TL (400000)

Postfach 21 07 12
47 029 Duisburg
Almanya

Litos yolu
2. Matbaacılar Sitesi
B-Blok ZB-24
Topkapı/İstanbul

İşimiz Aynamızdır!

Seçimler Üzerine
Türkiye

T.C. Devleti'nin DERSİM'e Gelirdiği Fotoğraf

SEY QAJI SERO REPORTAJ-I

Daimi Cengiz

Yımamê Bırazaê Sey Qaji`de na roportaj mi 1990`de kerd. Wo waxt 90 sere devi. Mı hesna ke na nejdide merdo. Sey Qaji çımura şefil viyo. Mordemo ke pê destê Sey Qaji de gureto fetelno, novi. Ez hire reyî şune leê na mêriki. ree wora avê, ree wora dima. Ree teypê mi xirave vi, mi noti gureti. di ree bini mi veng guret kasete. No hora hetê de kaseta juyo. Zoveniya fotrafi ki mudere. Haqa thomirê Sey Qaji`de hetê yılım ra reyna malumat dan. Standartê Konservatuari`ra, enstrumani ra mi na tomır pêmut.

Daimi: No thomirê Sey Qajiyo?

Yımam: Perdê sereni 3 teneyi şem ra vi. Na thomır 200 serra virajiyo. Apê mi di roji keno ho dest cineno. Eke corde yeno (wayirê thomiri) vano: Thomıro newe do virastene, va thomır dan to. Apê mi vano: Xeyir (nê). Mêrik Derê Bolevanu ra beno. Vano: Dana mı thomıro khan mide, nêdana ki qe mede, koti ra bivo thomır pêda kon. Ame ke teyro. Memedê bıraê mı rameti tomır cinıtene. pê veyve kerdene. Miki cinıtene. Meymanu vatenê: Yımam to ke çeku dana pıro, thomır `ve ho kılamu vano. Hama ez şune koti amune ke yê lazê mı kok kerdo. têle vısna. Yini ez qarse ci nêvine tey ard naza (Estemol). Tornê mino ju İsviçre`dero. woki cineno. Lazê mı ki hem thomır hem ki saz cineno.

Daimi: Dede no thomır kami virasto?

Yımam: Wo thomır Derê Bolevanu de virasto. Hemê Sere virasto. Siro ke wuris şıyo, apê mi şıyo Hemê Sere ra gureto.

Daimi: Na thomır kami dar ra virasto?

Yımam: Gez ra virasto. Gezo ke fekê çemude.

Daimi: Gezo ke fekê çemude fekê wuede wuyo?

Yımam: Thuzıko. Wo gêzo ke fekê Çemude wo niyo. Zovi daro. Dorme Çemide thuzık esto. Thuzık ra virasto, kokê thuzık ra.

Daimi: Sey Qaji ke şıyenê caê na thomır teyi fetelnenê?

Yımam: Nê nê. Wo thomır çe de mendene. Thomır dewudebi. Aşıru têdine de thomır bi. Odude dardekerdenê. Şıyênê koti thomiri biyenê. hama kerdo xirave têlê vısna. Na zincile mı kerda cı (thomır rê vano).

Daimi: Wuriske amo şıyo na thomır hona Derê

Bolevanu ra gureto?

Yımam: Wuriske şıyo, apê mi şıyo Derê Bolevanu ra şıyo Derê Wencu. Na thomır wızka virasto.

Daimi: Na thomır wo sirede virasto ya ki wora avê virasto?

Yımam: Khan viyo. Siroke apê mi şıyo ki khan viyo. Juyo de newe virasto (şınatkari). Kerdo nêkerdo apê mi nêgureto. Vato: Dana mı na thomıro khano, nêdana mı na thomıro khano. Eni tede mendo, xeneqıyo. Do apê mi, lew no desta do ci.

Daimi: Qeyi thomıro khan wasto?

Yımam:(Senık hesneno). Kılame esta ser thomır do ci.

Daimi: Peki dede Sa Heyderi naskena?

Yımam: Hurdena ki zamaê ma vi.

Daimi: Zamaê Sey Qaji vi?

Yımam: Nê. Çenê dedê mı (bıraê apê mı) berdivi.

Daimi: Qeydê Sevdini Sa Heyderi vato, yaki Sey Qaji?

Yımam: Apê mı vato (Sey Qaji). Sa Heyder amo kistene. Sa Heyder sair viyo. O ki sair viyo.

Daimi: Vanê dire roji dirveti mendo ho ser vato (na qeyde)?

Yımam: Nê nê nê... dirveti nêmendo, wo çıko? Wo dirveti nêmendo, seke gına ro cı şıyo.

Daimi: Peki no sey Qaji, sına kamiji cara amê?

Yımam: Ma Seydunimê. Nezonu koti ra ameyme. 7 pêrê ma (7bedeli, 7 pi) Gemike`de biyê tamamı, taxminê mıra .

Hona lazê mı, tornê de mı tedero.

Daimi: Pilunê sına nêvatenê ma kotira ameyme?

Yımam: Nêzanenu, ma persnêkerdo. Apê mı yunu zonenê. Ma persnêkerdo.(*)

Daimi: Sey Qaji Gemike (***) de amo dina?

Yımam: Ya ya, domonê Gemiko.

Daimi: Koti çondi seru (Sey Qaji) sima şî Heyderu?

Yımam: Ma 8 seri Heyderude mendime. Efi vejıayi, ma peyser ameyme. 5-6 çeyi bi (Gemike de), peê coyı bi 13-14 çeyi. Nıka 3 çeyi teyi mendê.

Daimi: Sima Gemike ça caverdê şî Heyderu?

Yımam: Ma 've Xormekura tê koteyvime. Yê sıxet vi xêr ma nêkerdêne. Ma ki şime leê Xıdır Ağayı (Xıdırê Alê Yısmê). Hama ma mordemi nê kıştı. Ma zengeno bêdım nêvime.

Daimi: Sey Qaji çıxa hepıste mend?

Yımam:

Asmê mend.
Bertal
Efendi
gêre kerdivi.

Daimi:
Sa
Heyder
naskerde-
ne?

Yımam:
Zamaê
ma vi.
Kuresız
vi. Ma
Seydu-
nme. Yê
Geliya

Mısku de vi. Kudu nêvi. Sa Heyder Kuresu ra vi, hama Qaju ra vi.

Daimi: Sa Heyder tawa leê Sey Qaji de mendo?

Yımam: Mendo. Mara avê piya saireni kerda.

Daimi: Caê mezela Sey Qaji kam zoneno?

Yımam: Xıştuku de merd. Ma ard Markasor de dard we. Rozê Yımamı vi. Verva Mıstu, verva Çê Bava Seydali. Çê Kılmeki. Wuzı mezexanê ma sıxêtê. Esas pırıka mı wıza Markasor de dardê we. Ma barkerd şime Markasor. Dı serra dime ameyme memleket (Gemike). 2-3 serra dime şî Gemike

pırıka mı dayı vetene ardi Gemike. Maa mı, bırayê mı şî ardi. Peê coyı ke terefê haqıra Sey Qaji merd, a hurendia mezela dae de mezele kınite kerd cı. Çıke wuzı dae rê bıvi naşiv, iyi değıl (Tırkıra vano). Gereke ma bıardene Mergê Çeweriye (Çewriye) apê mı. Derezaê de mı vake: Xıravo, Rozê Yımamıno dardo we, reyna mevezê. Gêrma (medağê) deyu, xêr hesavê Yımamı bi ju.

Daimi: To vake Sa Heyder leê Sey Qaji de mendo?

Yımam: Mendo, mendo... Hurdêna ki zamaê ma vi, Sa Heyder 've Dursin ra. Hama Sa Heyder sair viyo. Hawaê cenu jede eyı vatê. Vake, rae ra ke şiyene çımê hoke gınênê ra cinu. vatenê mêrıkı. Sayır viyo mêrık, sagırt

nêviyo. Wo maê ke kılamu vame, ma sagırtıme. Ma sair nıme. Yê sair viyê, wo ve apê mı Sey Qaji ra sagırt nêviye.

Daimi:
Dême ke
yiye ke
qeydu u
kılamu
womis
kenê, yê
sayıre, yiye

ke hora kılamu vanê, womis nêkenê, yê ki sagırtê, ya?

Yımam:Heya... Ey vake (Sey Qaji) Sa Heyderi vato: Hewnde lopê kerek kerd gula mı de. Hewnê ho diyo. Apê mı Sey Qaji qeseykerd: Sonê Sola Xivere, 3 roji sero manenê. Roza 4'ine hona sole danê cı. Nunê ho qedino, goliğı sıxet benê, terknenê yenê Revet ke (no Revetê binê Pulêmoriyo, Revetê ceri. yê Arezu niyo) cun mini dardê we ke têde hewnderê. Yanê kes tever nino qulê Haqı. Çoalu niya nanê ro, goliğı giredanê ke, nê vengo nê vazo. Sarê Reveti ki hora keşı zere

Daimi, bırazaê Seyqaji Yımam u thomirê Seyqaji (Dunika Daimi ra)

nêverdenê. Apê mı Sey Qaji vano: Sa Heyder - rametiya Haqi şero cı- Bêmırod ça vıneta? Bê ma vengê ho jukeme, ma.... (ta jede arêze nêbi bantte, herhalde “veng jukeme”) kêrime ke, nê bêrê, zovi ninê. Çoalu sero nisenê ro. Sa Heyder dest erzeno Kherike wo ´ve apê mira hewê vanê. Hewao vind ke vanê: Ma nêzonake dormê ma sebi! Dormê ma bi pır. Vake: Lao goliğê ma bê alefê, ma bê nu mendime. Vake: Yini marê xızmete kerdê. Dina kerde alef, dina kerde wenca, simer u nu. Sewe nême ra jede vi, caê ma kerdi ra. Vake, ez wustı ra ke çıralığê mı bineniya caê mide ro. Mı reê destê ho çarna ke, dormê caê mide sure arda ra sure ser ke soyi nê ro. Sa Heyderi yaraniye kerda, soe lewede viya, soyi cıra kerdê ardê, dormê cilê apê mide sanêpê. Destê sodiri wustê ra. Goliği barkerdê. Dewuzu vato: Meşerê, ara ho bikerê. Vato, xeylê raa ma esta memleketê cawo, haq kêderê sıma nêdo. Raa ma düra.

Daimi: Hona ke Sa Heyder zamaê sıma nêviyo, sairênia ho biya nêbiya?

Yımam: Ya ya, wora avê feteliyo. Wertê Kuresude biyo. Geliya Mısku´de biyo. Leê çe Khamori de.

Daimi: Peki Sey Qaji ra avê wertê made, Kırmanciye de, hetê sımade kamiji sayiri biyê? Taqızê ke ju ra miso Sey Qaji.

Yımam: Apê mı Haq vergisi biyo. 3 serde viyo, çimi qapa biye. Haqi na nuğde da cı.

Daimi: Wo ra avê şair kam biyo na yeteğ de?

Yımam: Sayır çinêviyo. Apê mı Haqi da cı (tene vınet), vanê juyo de Kuresız biyo, rew viyo; Sey Qaji ra avê Kuresız biyo.

Daimi: Namê ho çı viyo?

Yımam: Ma ez çı zonenu, çê to ve şen vo!(Tha kokimênia ho, qefeliyenia ho, vıraşiaenia ho vano).

Daimi: Sa Heyder ke merd. zewejae vi? Domoni cı ra bi nêbi?

Yımam: Zewejae vi, hama domoni cı ra çinevi.

Daimi : 30 sere ra jede bi nêbi?

Yımam: 35 de ya bi. ya çinevi.

Daimi: Sey Qaji kılâmê jar u diaru nêvatene tawa?

Yımam: Eyi cem giredene. Apê mı geves nêvi. Kêşi apê mide bas nêkerdene. Venga Haqi dêne. Aşuru berdenê cem denê giredaene.

Daimi: Na cem de kamiji kılami vatene?

Yımam: Çı zonenu. (Zovi roportaj de vano, taê kılamanê Haqiye name keno.) Apê mı hem sair vi, hem seyid vi. Cem girêdenê. Aşuru mordemi dıma rusnenê berdenê. Şiyenê 2-3 asmi mendenê. Eke dota amenê to vatene şileciyo yeno.

Daimi: Yê hewê jaru ra tawa to vir de nêmendê?

Yımam: Delğê mı de nêmendê. Nê nê veng mira nino.

Daimi: Wertê sıma u Xormmeçıku çinevi, ja?

Yımam: Ya, ma senık vime, yê 50-60 xane vi. Ma ´ve yını ra xêr jumini nêkerdene. Aşire viye, ma...

Daimi: Peki, xuya Sey Qaji çutır viye? Sert vi melayım vi?

Yımam: Apê mı? Apê mı meleke vi. Hen geves mordem nêvi. Deadê Resuli Xolxola (Yayla dere-Kiği) beno. Yeno çê khalikê mı peru dên keno. Çimê lazeki (Sey Qaji) sipê yeno serde. Domonek beno. Khalikê mı cı ra vano: Na lazê mı niya biyo, halê neyi sebeno? Lazek leê khalikê mı de serê cilu de beno. Deadê Resuli tevzu erzeno we, erzeno verê apê mı(Sey Qaji). Çerqia tevzu de destuneê ho fetelneo tevzu ceno. Vano (Deadê Resuli): Bava Sey Weli (piyê Sey Qajiyo) yişê Haqi basqa beno, ma taê mireme taê maneme. Na lazek zof yızanlı vejino. Niade mı tezveyi eştı lewe, destê ho carnayi fetelnayi tezveyi gureti.

Daimi: Deadê Resuli çı kes beno?

Yımam: Wo Xolxol ra beno, ağa beno, dukan- ci beno, yeno peru dên keno.

Yımam: Ma di hire reyi şime Alu çê Suli Ağay de mendime, serê serva nuni şime.

Daimi: Sey Qaji tawa kırdaşki zonenê nêzonênê?

Yımam: Kırdaşki zonenê. (pêê coy miso) Kırdaşki nêvato, zonê ma vato.

Daimi: Kırdaşki peê coyı miso?

Yımam: Tavi tavi.

Daimi: Tırki nêzonênê, ya?

Yımam: Tırki nêzonênê.

Daimi: Thomır cınıtenê kami ra miso Sey Qaji?

Yımam: Eyi hen va (Sey Qaji). Khalikê mı thomır cınito. Waxtoke meymani ameyi şiyenê, dıma mı thomır guretenê ho dest, caê

beçiku hona ke germa, mı becikê ho fetelnenê, koti ke germa mı beçik nêno ro wızka, dest denê piro cınitenê. Yau yişê Haqio, yizanli viyo!...

Daimi: Dêmeke khalikê to wora avê cınito?

Yımam: Khalikê mı wora avê cınito, piyê deyi ki. Khalikê mı cem giredo. Khalikê mı waxtli viyo. Zengin viyo. Namê khalikê mı Sey Weli viyo. Sey Weliyê Gemike. Namê piyê deyi Sey Weliyê Sey Silemani viyo. Namê khalikê piyê mı ki (Khalikê khaliki vo gereke) Seydali viyo.

Daimi: Sima Sey Savununê?

Yımam: Ya. Sey Savununime.

Daimi: Sima hezvetê?

Yımam: Ma perekende (tek başına), aşırê çina, çiyê çino. Esta esta, bağliyê Bamesuru nime. Kuresu ayriyê, Bamesuru ve Seydu ra ayriyê.

Daimi: Wo siredê keşi kêmane cınitenê?

Yımam: Biraê mı cınitenê. Milet amenê şerê kêmanê deyi.

Daimi: Bava Sey Qaji kêmane nêcınitenê, ya?

Yımam: Nee... nêcınitenê, thomir cınitenê.

Daimi: Peki wo siredê kamij kayi kaybiyenê veyvu de?

Yımam: Nêzonu. Govende, Vervaare kaykerdenê. Korta Sure de nika kam tederê?

Daimi: Domonê Wuşenê Moziki (Wuşen Ağayi), zovi dire çeyi tederê.

Yımam: Çê Xıdiri ra kes tede esto? Lazê Wuşeni.

Daimi: Wo mordemê (lazê Wuşeni ki Xıdır'ı, hama neyi pers nêkeno) Xıdê Zengio.

Yımam: Ma sewê Korta Sure de bime meyma çê Wuşen de. Wo siredê ceniya Wuşeni eve çeki feteliyenê. Eve fose biye. Ciniya ho xırte biye. Mênk wayirê dismenio. (Zovi roportaji de vano Hewa Wuşenê Moziki, Gove ra Hewa Xıdê Sodê Yıvê Duji apê mı vata.)

Daimi: Sima koti ra amê?

Yımam: Cero ameyme, koti ra ke amê cero amê.

Daimi: Mordemê sima zovi koti bi, Sey Savunu?

Yımam: Mordemê ma cer (mamıda-yaki mazra) Mazğerdi de biyê. Seydikliye de (Seyitli- Mazğert de dewa) pirê ma bi. Pirê ma Seydunê, Şıxıke de bi. Esas Seydikliye de bi mordemê ma.

Daimi: Bava Qaji jede wertê kamji aşuru de feteliyenê?

Yımam: Tewu!...Aşuri zof vi ma. 12 aşırê Dêsimi berdenê fetelnenê.

Daimi: Cawo ke kirdaşki qeseybiyenê şiyêne wuzka nêşiyenê? Hetê Xırani şiyenê nêşiyenê?

Yımam: Nê nê. Xıra nêşiyenê. Hama Xıra ki zonê ma zonenê. Şiyenê nu (serva nuni sono fetelino), şiyenê Arezu, Kêmu, Sa Weliwu, Lolu, şiyenê Heyderu.

Daimi: Tawa berdenê veyvu?

Yımam: Niye veyvu nêberdenê, kewrayeni de ki (serva thomiri cınitene ra gore vano).

Daimi: Hetê cemati ra aşuru de qesê ho vêrdenê?

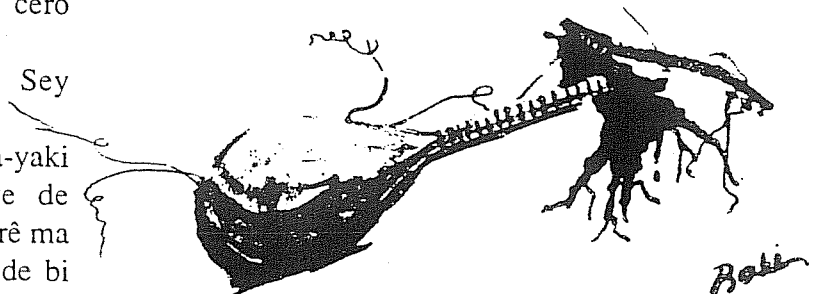
Yımam: Aşuru ra ju ke ser vatenê, aşuri nêqariyenê. Kokımune nêşikinu, sarê mı yini dezeno.... Piyê mı berdo esker de merdo. Ma piyê mı nêdiyo. Apê mı Sey Qaji namê ho nove maa mıra. Eyi ma kerdime pili. Hem apo mı re, hem babalıgo. Ezo van aşuru ke berdenê, dota ke amanê hen zona siliciyê Estemoli yeno. Dı çenê ho bi, lazê ho çine vi. Dı reyi zewejıya, awa virene merde.

Daimi: Virene koti ra viye?

Yımam: peene maa mı viye. Pirê ma Bava Seyid vi. Hama derin vi. Şıxıke ra vi. Pirê ma zonê ma ki vatenê, kirdaşki ki vatenê. (Peniye esta)

(*) Na bant de peyniye de vano: "Cêr ra ameyme" . Mordemê ho Mazğert de Seydikliye derê. Gosu ra g/rano, zof kok/mo, savrê ho teg vi. Qefeliya, taê ca amêne ke axrê ho m/dest ra b/xelesno. Nêwes vi. Gegane cao ke nêzonênê peê coy vatêre.

(**) Gêm/ke hetê Najmiya de (Q>sle) nejdiyê Derüye de (Dereova) dewa Sey Savununa.

ZONÊ MA DE FORMÊ JEDEBİYAYIŞI ÇUTIR NUŞİNO?

Mıstefaê Mızuri

Serune peenude zone ma Zazaki'de xeyle nustey, tae ki kitavi vejıay, hona ki vejine. Kıtavu vetene rında, yi zon u zagone (kulture) ma serro cimune mılete ma kene ra.

Çı esto ke tae nustoxi nêzonene ke, zon cıko? Kamij qeydey zonu juvin ra cerakene? “ ‘Zarava’ (Lehçê)”, yane fekê zu zoni cikiye?

Waxto ke tae zone zazaki eve “zahmet a!” nusnene, helvet ke wendena yi zoni ki zora. Pee tae “keliman!” (kelimu de) niya nusnaene de siyaset esto, alimeni çına. Cokaro ke “zazaki de wendene u nusnaene ki zahmet a” (zahmeta) (Munzur çem, Hotay Serra Usifê Qurzkızı, pelga 5ine).

Yane M. çem gegane namu, gegane ki sıfatu u herfe ke yene pee naynu, ca nusneno. Dey ra gore, no “qalive kurdkiyo'yo”. Hama “kurdki'de” ki namey u sıfati u herfa pee dine juvinra ceranêvene, yane “kurdki'de” “havin baş e ” nêvajino, hurendiya dey de niya vajino: “havin başe”.

Ewro hen oseno ke, tae mordemi eve name alimenira hore rave qalıvu virazene, hona kune cı. Eke koti na qalıvu, lesa ho ke derg ame, bııra lingune ho bırmene. Yane tae wazene ke, zone ma je zone de bini bıusne! O zono bıın ke cutır yeno nustene, zazaki ki qalıvune dey kere! Hama cutırke tırki qalıvune almanki, ingilizki ki qalıvune tırki nêkuno, zazaki ki qalıvune kırdaski nêkuno.

Her zonu de dı yaki hire feki este. Ma ewro Almanya'de cuaeme u zoneme ke, almankiyo ke hessen u bayern'de yeno qeseykerdene, werte dine de ferqê feku este. zazaki, almanki, tırki u kırdaski de ki heniyo. Zazay ve Kurdu ra xeyle serriyo ke cirane juviniye, yine axsata ho juvinde kerda, çi dove juvin, juvinra çi gureto. Bêguman yine zone juvinira kelimey ki gurete.

Ewro werte almanki u holandki de, werte ingilizki u almanki de ki xeyle kelimey je juviniye. Onca ki holandki almanki niyo. Werte kırdaski u zazaki de ki xeyle ferqı este. Na ferq her çıra ave ontene fiilu de yeno ra zon. Zone made u zonune bıınude durıme fiilu çutırıyo, dinede niadime: Zazaki de fiili eve “-ene”. almanki de eve “-en”, gegane ki eve “-n”, tırki de eve “-mek, -mak”. kırdaski de ki eve “-ın” yaki “-an” qedine.

Zazaki	Almanki	Tırki	Kırdaski
arekerdene	sammeln	toplamek	topkıın
mılqi/kerdene	schimpfen	küfretmek	çêrkırın
vetene	ziehen	çıkarmak	deranın
vejiaene	herauskommen	çıkmaq	derketin
guretene	nehmen	almak	girtın
gosdaene	hören	dinlemek	guhdan
sımıtene	trinken	içmek	vexwarın

Nıka ontına na fiilu Zazaki u Kırdaski'de niyara:

Zazaki	Kırdaski	Zazaki	Kurdki
sımıtene	vexwarın		
ez simenu	ez divexwarım	ma simeme	em divexwarın
tı simena	tû divexwari	sıma simene	hun divexwarın
o simeno	ew divexware	yi simene	ewan divexwarın
a simena	ewa divexware		

Çutır ke ma ontana fiilu de vineme, zazaki de fiili u sıfati tekêni de, deme nikaeni de seweta kese vireni de “-u”, seweta kese diyine de “-a”, seweta kese hireyine nêru de “-o”, makeku de ki “-a”; seweta kesune jedu de, kese vireni de “-me”, kese diyine de “-ne”, seweta kese hireyine de ki onca “-ne” cene.

Çı esto ke waxte qeseykerdene de tekêni de keso viren ke ard ra zon, herfa ke (yane “-u”) yena pee koka fiili, a gegane asimile bena, nêvajina, ya ki mordem ae nêhesneno. Hama na qeyde hora deme nikaeni de niyaro.

Kurdki de ki heca” “-di” nisana deme nikaeniya, herfa “-k” ki koka fiiliya, herfê ke koka fiili ra dime yene, yi ki nisana kesune.

Çutır ke cor vajia, fekê zone ma ki este, tae cau de ki hurendiya “ez yenu, ez simenu” de “ez yena, ez simena” vajino. Zazaki’de werte namune nêru u makeku de, deme nikaeni de, tekêne hireyinede farq beliyo Hama tırki, kurdki u almanki de belli niyo. Yane uwo ke vano, “dibeje, sagt, söylüyor”, nêriyo yaki makeka belli nêbeno (niade, Piuşene Tıkmi, Desmala Sure, more 12/2, pelga 54-55ine).

Zu durimo bin ki; tae nustude nustoxe kıtavu fiilu, sıfatu u “kopula”, yane herfa ke yena pee koka fiili, ya ki pee sıfati, yine cerakene, ca nusnene. Hurendiya “Kılama Fême...Xelil sero ama vatene” de vane ke “Kılama Fême...Xelil ser o ama vatene” (niade, Munzur çem, “Taye Kılame Dersimi”, pelga 9 u 10ine).

Onca hurendiya “...nusnaena Zazaki hen çiye de zof zore ki niya” de vane ke “...nusnayêna Zazaki hen ciyê da zof zor e ki niya” (niade, Munzur çem, “Hotay Serra Usifê Qurzkızı, pelga 6ine). Cutır ke sıfati ca ame nustekerdene, je dine fiili ki cerabiye:

Munzur çem onca na pelge de niya nusneno: “Zê miletônê binu ma rê ki a lazım a, muhum a” Eke ni niya amey nusnaene, gereke yi ca bêre wendene. Zone ma çiyo de nianen qewulnêkeno.

Munzur çem na ferqu u ferqê biniye ke vere cimudere, nêvineno u kıtavune ho de vano ke “...Zazaki zarava! (lehça) Kurdki’ya”. Na vatene herhalde riwale politika rawa, riwale alimenira niya. O ke zazaki, almanki, tırki u kırdaski biaro têlewe, têdust, vineno ke, na vatene raste niya.

Munzur çem forme jedebiyayis sero ki vındeno u vano, “-an guretene tenêna nêjdiyê formê Kurdki yo û rast o”. Hama o nêzoneno ke zu zon de dı, hire ya ki tenena jede forme jedebiyayis este. Heto binra ki ma zoneme ke, xeyle zonu de forme jedebiyayis deyrae, vajime ke almanki de 9 formi, tırki de 2 formi este.

Zazaki’de forme jedebiyayişi cutiriye?

Zone ma de forme têtêni

lazek
mordemek
lawuke
mesela
dik
kemere
kılame
cek
cekdar

forme jedebiyayişi

lazeki
mordemeki
lawuki
meselei (meseleyi)
diki
kemeri
kılami
ceki
çekdari

Ma cutırke naza vineme, na halde forme jedebiyayişi “-i”yo. Na halra zone alimenide “casus rectus” vajino. Yane “casus rectus” (halo solt) bê istikameto. Namê ke “-i” yeno peyniye, yi halo virende (Almanki’de na halira vane “Nominativ”) niyare, yane “-i” cene.

Onca zone made zu halode bin ki esto. Na hale dıyine de (Almanki'de vane "Akkusativ") u halune binude, (Almanki'de vane Dativ, Genitiv) na nameyi jedebiyayis de herfa "-u" cene. Herfa "-u" guretene ra zone alimeni de "casus oblicus" vajino. Namê ke na hal de yene vatene, yi nameyi ki zone ma de herfa "-u" cene u heni forme jedebiyayişi ane werte. Vajime ke:

Halo viren

Halo dıyine

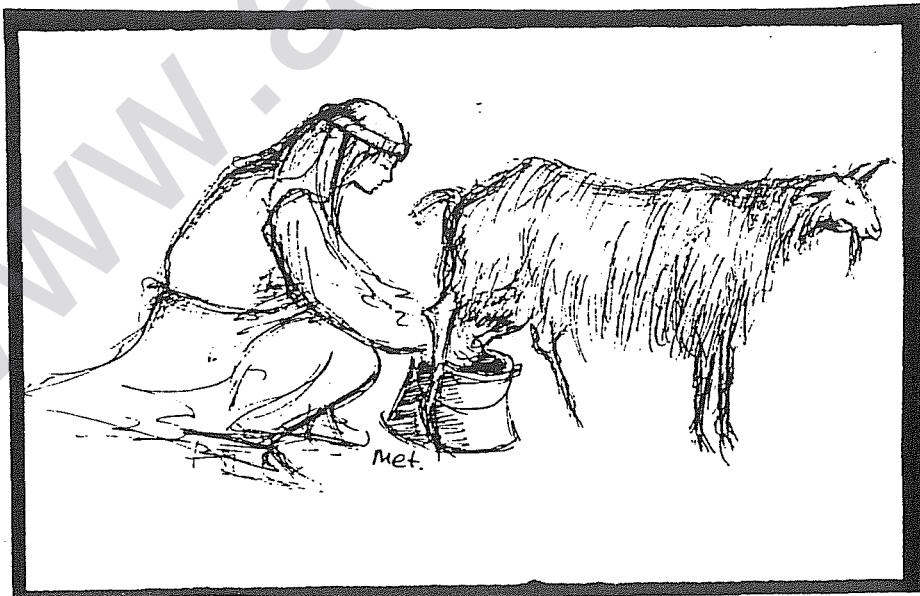
Lazeki yene	Ez lazeku vinenu
Mordemeki sone	Ez mordemeku vinenu
Lawuki weşiye	Ez lawuku zonenu
Yine ceki gureti	Ma ceku erzeme
Yine kemeru berdi	Ma kemeru keme are u.i.b.

Kıtave ke hata nıka vejiye, nustoğe dine qafıka ho de tae qalivi vıraste, eve qalivune qafıka ho nusnene. Qalivune zoni saenêkene. Meselê ke M. çem kerde are, vatoğu (qeseykerdoğu) dine de qalivi vate. Waxto ke nustoğê yi meseleu, yi meselei ke cutır ame qeseykerdene, yine heni binusne, o waxt qalivê zoni eve ho yene hurendi. Na nustoğu heni nêkerdo. Onca ki M. çem vano ke "...-an guretene rast a". Bıra M. çem qey eve qaliviye ke "rast a", eve dine nênusneno? Kıtave ho "Tae kılamê Dersimi" de qey nêvano "tae kılamanê Dersiman"?

Vatena veri de nêvano ke "kılamane (lawukane) kulturê Kurdan", vano kılami (lawuki)... Satire dıyine de vano "...miletanê binan", pee yi satırde ki vano "...eve dine" nêvano "eve dinan" çike dey ra gore, "...yane -an guretene tenena nêjdiye forme Kurdki yo u rast a" Waxto ke wate-na M. çem "rast a" ey gereke "-an" biardene pee namu. Na sene alimeniya?

Onca M.çem na kıtave ho de "qewxa sarê Dêrsimi u Necip Axayê oxiyê u kılama Mıstefay" de eve ho ki vano "eskeri", nêvano "eskeran". Hire satıru ra tepia ki vano "miletı", nêvano "miletan". Pelga 17ine de ree vano "cekdaran, ree ki vano "cekdari". Pelga 18ine de ki vano "hotay mordemi", dı satıru ra tepia ki vano "Sadızı", nêvano "Sadızan". Pelga 23ine de ki qalivo de bin ceno. Na pelge de ki vano "Kurêşû". Fıkre mı uyo ke, yiye ke nusnene, yiye ke meseleu, sanıku, mertelu kene are, gereke yi cutır ke vajiye, hen binusno. Ora teqalive zoni eve ho yene werte. Hama eve politika qalive zoni hurendi nine.

Çêneke u ditena bize

Serê na dina de tek ju radon bi zonê ma de , o ki Khurru ma dest ra guret...

Almanya de Radio Duisburg zonê ma Kırmancki-Zazaki de aḡme kerdene. Wo ki Kırdasu/Khurru ma desta guret, çharna Kırdaski. Heq ra 've xêre, hama isu gunêke haqa keşi mewero, haq zone-no ke, mordemeku Tırku ra dera ho rınd gureta.

28ê asma amnona virene roza peene viye. Virastogê programi Mehmet Ocaki qesê huye peêni vati, Aydın Durgun 've Roê Dêsim xeverê huye peêni wendi, ju ki Zilfi Selcan de ju reportajê virajiya.

Cêr qesê peênê ke Mehmet Ocaki vatê, yinu 've roportajo ke Zilfi de virajiyo dame.

Gosdarê Delali!

Ewro dawa dawê hire serr u nêo ma na mikrofon de eve sîma piyarime. Ma nu kar hata ewro çutır ard, sîmare na mikrofon de vake, sîmare alaqtariye waste. Ma besenêkeme ke ewro vajime, senik mordemu poşt dê ma. Çutır ke waxto ke no program ame ronaene, wo waxt de taê mordemu kemerî eşt raa ma ser, nêwastêne ke ma game avê şime. Yinu wastêne ke, ma werte ra wedarê. Ma na mordemu naskeme, problemê dine ki zoneme. Ewro ki taê mordemê dinu kemere erzenê raa ma ser, yi ki jê Tırku wazenê ke zonê ma, kulturê ma vind vo. Çutır ke hata vijeri Tırk u Kırdaşi kerdênê Tırk, zonê Kırdasu kerdênê Tırki. ewro ki her çi ra avê taê qulê ma zonê ma kırmancu. yanê Zazaki kenê fekê Kırdaški. Yi ki zonenê ke nu niya niyo. Çi ke nu hal hetê ilim ra endi eskerao. Yiyê ke niya vanê, fikrê ma ra gore, postey dimarê. Çoka ro ke zonê ma kenê fekê zonê bini, Zazau ki ya kenê Tırk ya ki kenê Kırdas. Ewro wayirê rado-

ni u taê mordemi wazenê ke programo ke ma hata ewro virasto eve di zonu virazê; yanê eve Zazaki u Kırdaški. Heştê verva ma, ma ra tepiya, na program niya virajino. Tavi ki ma na virastene qewul nêkerde. Cokao ke ma nayera tepiya na programi nêvirazeme. Ma nêwazeme ke yiyê ke ma kenê Tırk, kenê Kırdas, zon u zagonê ma kenê fekê Tırki u fekê Kırdaski, yanê eve qeso kilm, ma yınkar kenê, ma 've dine ra piya nêgureme.

Gosdarê Delali!

Sîma ra ju wastena ma esta. Sîma na vurnaene çutır vinenê; sîma ke eve ju mektuve na durum sere fikrê ho eskera kerê, zof beme sa.

Adresa ma: Radio Duisburg
Kurdische Redaktion
Ruhorter Str.:187
47119 Duisburg

Roportaj

Mehmet Ocak: Bira Zilfi tu Universta Berlin de zonê ma ser doxtora ho viraste. Ma ki wazeme ke to de karê to ser qeseybıkeme. Vame ke no karê to virende qomê marê, wo ra dime ki torê xêr vo. Tı çon seriyo na zoni serre gureena?

Zilfi Selcan: Ez sera `70 ra `ve nat vajime gramerê zonê ma serro, topkerdana qesunê zonê ma serro, yanê lawuku, meselu. sanıku u zovi-

na meselu serro hata nıka gureenu; nayine kon top ke merdene ra bixeleşiyê. `80 ra `ve nat ki universta Teknik de, Berlin de, Enstütiyê Lenguistik de gramerê Zazaki serro gureenu. Hata nıka ki na gramer ame meyda, tezê doxtora qewul bi, qediya.

- Tae mordemi zonê ma Zazaki ra vanê ke fekê yanê lehça Kırdaskiyo. Dozkerdena tu

çutiriya? Kamiji alim vanê na zon fekê de zonê bini niyo? Tı sevana?

- Mordemê ke na iddia vanê, hata nika na qesê ho ispat nêkenê. Na qesa/iddia tek teyna qesa de husk u kola. Yanê qesa/iddia ilim niya, iddia siyasiya. İsu gunê ke siyaset `ve ilim ra zumin ra rabirno. Mordemi yenê, vanê ke, mesela tae, ju nika rawurzo vazo İngilizki ju lehça de Almanki ya, çutır ke na ğeleta, nika ju ki rawurzo vazo, Zazaki ya ki Kırmanciki ju lehça de Kırdaskiya, na ki ğeleta. Ya ki Tırku ki hata 1990 na iddia kerda, hama her kês ki pê huya peniye de na iddia ho ra texeliyayi. Rozê yeno ke Kırdashi ki na iddia ho ra texelinê. Na iddia iddia de siyasiya, yanê iddia ilim niya. Alim pêro vanê ke na zon -eve analiz u ardo meyda ke, ispat kerdo ke- gramerê zonê Zazaki `ve gramerê zonê Kırdaski zumin ra zof zof dūrê. Cokawo ke qeseykerdoğê na zonu jumin famnêkenê. Yanê juyo ke Kırdaski qeseykeno yiyê bini famnêkeno. Nika zone İngilizki u zonê Almanki çutiro, zonê Zazaki u Kırdaski ki heniyo.

-Kamiji alim vanê nu lehça niyo? Taê namu ma rê vase.

- Nayine ra alimê de muhim nayê: Alimê muhim, iyê ke gramerê zonê ma Zazaki virende yayın kerd, ilanker Oskar Mann o u Karl Hadank o. Na mordemu rê ma xêle çi dendarime ke zonê ma dina de ilan kerd, wortê alimu de da naskerdenê, temelê zonê ma ard meyda, caê zonê ma wortê familia zonunê İranki de kotiyo koti niyo ard meyda.

- To na doxtora ho eve zonê Almanki vırasta. Zonê ma de ya ki zonunê binu de ki na karê ho kena eskera?

- Gramerê Zazaki ke eve almanki yayın bi, wuza ra tepiya netê mı wuyo ke. wolatê ma de, Tırkiya de ki, eve Tırki na gure bêro çarnayene. wuza ki yayın vo ke miletê ma, çı ke nufusê ma jede wolat dero, wuza ki her kês naê ra xeverdar vo, hem ki zonê ho bımıso.

Serva To

Serva to hey Dêrsım!
 Serva to hardo dewres...
 Serva to
 Xêyle çi şı, xêyle çi.
 Al şı
 Yiv şı
 Xid şı
 Sey Uşê şı.
 Huayisê domanu şı
 Qırrayisê voreku şı
 Birrayisê Khaliki şı,
 Ded u birazay şı,
 Haştiye şie.

Qomo!

Ni pêro-pia ma ra şı.
 Reyna pêyser cêrenê ra?
 Waxtê weşia xo de
 Sari to ra Dêrsım vato.
 Namê tu yo hewl u berz;

Ax Welat axx!

Nia ke şêro
 kês ma ra Mordem nêvano,
 Nê'ke Dêrsımız...!

Kata Sonê?

Koê Jêle sero esto tiji
 Gula bağê mı ser esto tiji.
 Welat caverdanê sonê, pil u qiji
 Bervenê danê xoro, biê temuji.
 Nê daê!
 nê bao!
 nê qomo!
 Na jiyar u diyaru caverdanê,
 kata sonê!
 kata sonê!

Hawar Tornêcengi

Hefê İsonu

Feydo

Çerxê dûna gewre demdino. Dûna gewre hetê ra bena pır, hetê ra bena thal. Çerxê dûna gewre kokımanê marê çerexinê. Ze purê verê vay kokımanê ma cêna xo ver, bena. Kokımê ma marê yadigarê Kırmanciye bi. İno serra hewro şa kem nêbi. İno "38" dibi. Nıka çerxê dûna dêmdino, ino anceno xo beno. Kokımê ma mirenê; goni sona zerê mıro. Endi kes çino marê Kırmanciye ra qeşeykero. Kes çino marê "38" ra qeşeykero.

Par payiji (1994) Sedef Kahramane merde. Sedef Xatune hetê pıra torna Diyap Ağaya, hetê mayera torna Sey Rızay biye. Sedef Xatune Elaziz de merda. Meytê rametiye bê wair mendo, belediya Elazizi mezelandê beke-sande darda we.

Sedef Xatune vatêne; "Ez Kırmancu ra raziyo. Çêberê Kırmancu mırê akedayeo, seri verê kamci çêberi oca çê mınno. Kırmanci xatrê mi zanê."

Wela herre ırmancu ra bo, meytê torê wair nêveciyê. Hêfê Kırmancu, hêfê Kırmanciye.

Sedef Xatune purpuro (kincê xanedanu) miyande amay bi dûna. Xanedaniya xo ser zaf xo goynêne. vatêne; "Ez azebiya xode Xozat ra amou Pulur. İsanê Puluri amayina mı işiyê pê, têde biyê arê amê mi bivinê. Ez amune Arêle (dewê de Puluriya). Mı serkerd, veciyê serê bonu sêrê mı kenê. Kuto zerê Puluri, golige sero heni tik findou, qe na het u a hetê xode ser nekenou. Berberçiya mı ki lewê midera. Goligi ki ma rindek xemelnê. Ebe terq u terqa kutim zerê Puluri. Camerdi, xorti têde dormê mide fetelinê ke rüyê mı bivinê, handê ke rindek biyo."

Sedef Xatune xêgê pakiye (obsesif) biye. Zeweciya, jü lacê xo biyo. Pakiye ser zaf hewesın biya, hama xêg nêbiya. Rocê zerê kodiki de lacê xo şüto. Owe rısna, şüto mişt do,

handê ke mişt do layık dest de goni u gonaşır de mendo. Vatêne: "Xebera mı mıra çına, layık destê mide merdo. Amê destê mıra gureto, qe tawa nêno mı viri." Hatê ra dıgan biya, kuta ra jü lacê xo biyo. Layık Sedef Xatune dest ra gureto, qe nêmusno cı. Vato, nêdanime to, to niy ki kisena. Nayê sero Sedef Xatune mêrdê xo caverdo. Owo, nowo çêberande, nêcêra çê xo. Çê Kırmanca de mendêne.

Merdena Sedef Xatune serra asmê nêverd ra, lac kişiya. Lacê rametiye ra Gagım vatêne. Gagım "Kewrau" ra bi. Pulur de mendêne. "Kewray" caverdê, verdo (şiyoy) hetê "Hevalu". Naye ser hona nêzanino sebiyo, "Kewrau" Gagım kiştı.

Mı Sedef Xatune 1990 de naskerde. Çewresê moa mı bi. Ma çewres da, dewe ra amayime Pulur. Vore varê ray bi qapan. Ma Pulur de mendime. Çê de bime meyman, rametiye oca de biye. A sewe rametiye mirdi naca ra aca ra qesikerd, hedira ma ard. Derdê ma marê da xovira kerdene. Bi sodır veciyo tever, metroyê vare vara. Tici vêsna, her ca bereqino.

Vore viloşına ro bena gıran, dara ra, sivi-ğa ra yêna war.

Qılanciki ebe kêf reqêşinê, vazdanê naca, aca. A rindekiye çımanê mı ver ra nêsona. Çarşı de tenê xeceliyo, cero ya amo çê. Rametiye verê cami de ništa ro, elemeto çip, çip dana kincanê xoro, hetey ra gulğulina. Mı va sebi Sedef Xatun. Ser ke bıra, va: "niy vanê ma ceynikim, serke qlêrê nê çeyi, serke qlêrê kincanê mi." Tira tici cam ra erzena zerre, rametiye dest dana kınca ra, qoltuğ ra arınge darına we, tira tici miyande hên wes asena.

Mı va Sedef Xatun o qlêr niyo, arınge. So kincanê newiyo biya, vera a tira tici de pırode anca a arınge vecina. Findete, raşt vana va. Tayna findete, tiri miyande arınge biye gıran, amê war. Mı va serke arınge nêmenda, toke da pıro anca arınge vecina tiri miyande kaykena.

Naye ser va: "Bira ez raşti xêgo, mı sodır ra nat handêke kincê xo kuti mîde hal nêmend". A roce a rîndekiya Sedef Xatune çımanê mı verra nêsona.

Serra bine Sedef Xatune amê Estembol, marê biye meyman. Marê mîrdi Kırmanciye ra, "38" ra qeseykerd. Mı va qeşyanê to dano qezeta. Resmê to dano qezeta. Naye ser, rîndek nişte ro, kincê xo kerdi raşt, poz da.

Marê eskeru ver çiton remê şiyê "Aliboğazi", esker dest ra çiton reyê ra, Qerê Balıcı, Kango Ağa çiton kişiyê tede qeşikerdi.

Aye mara perskerd, va: "Gencê ma çayê khalikê mîra (Diyap Ağa) xulliyê?" Cevab ki reyna

ebe xo da, va: "Khalikê mı serkerdo ke hokmat Kırmancu tede kisenno. İy henî kerdo ke tayenu xode rareyno".

Ma ki va, bê Diyap Ağayê xo megoyne, Sey Rıza ki khalikê towo, Sey Rzayê xo bıgoyne.

Sedef Xatune Kırmancon ra zaf hezkerdêne. Kırmanciye ser zaf hewesin biye. Kırmanciye ra mîrd nebiybi. Kırmanciye waştêne. Roca verêne waştêne. Dem u dewrano verên waştêne. Ağleriye, xanedaniye waştêne.

Xîlmalê Kırmancêne, xîlmalê Kırmanciye. Hêfê Sedef Xatune.

Hêfê isonu.

SEBENO SEBENO

Mı ke koê Gole ra mal çıraynêne,
Kounê maê gul u sosinu ra lawiki vatêne,
ne,

Kağıt u qeleme nêdiêne ke;
Nas-dostu rê selamê Heqî birusnîne

Bira Haq bo ke isoni ra haskon
Nêdaznon canu, nêdaznon canu.

Sebeno sebeno, halê ma sebeno,
Melmeket de vore zaf vorêna, canê ma
wertê vore de vêsenu.

Mêrato qurvet mara dūr'yo,
Kamo ke şî qurvetie, ma u piê xo hovira
keno.

Mı va, „welatê qurvetie de çêneco
sarışin zafo
Baqıl vînde to qankeno, aqilê to sarê to
ra vezêno.“

Xevere mîrê amê, va ke; „Biraê to amo
şîo Kemerê Duzgini“
Bine tever şîne, raa arebê biraê xo sero
vîndenu.

Amune Xivêra vêsaiie, va ke; „desponc
deqêy nara ravêr

Biraê to hereket kerdo, taxi ra hata
Alamanya sono.“

Uşêno derdêzof ne, ozağa Khal-Heseni
kotara mı viri,
Warê Kemerê Sipi u Qoçpınari fetêline.

Mı ki na lawika xo, dostê ke qurvetie
derê, ine rê vata
Xorê na melmeket de candanu, na mel-
meket de vêsenu.

Sebeno sebeno, sebeno sebeno
Sebeno bira halê ma sebeno,

Sebeno bira halê bırayie sebeno
Kam ke şî qurvet, welatê xo xovira
keno,

Vore zaf vorêna, ra u wolağu qapa kena
Mal u ga zerede maneno.

Kam ke şî qurvet ma xovira keno
Çêneco sarışin zafo, aqıl sare ra cêno.

Bira bıray ra dūri kuno
Çimê ma ra u wolağu de maneno.

Vatoğ: Sayir Uşênê Pardiye
Arêker: Hawar Tornêcengi

DAVUT SULARİ RA JU KILAMA HEQİYE

Davut Sulari'den kaydedilmiş bir dini ezgiyi aşağıda yayınlıyorum. Kayıt Hüseyin... ve Kadir Ateş arkadaşlardan alınan kasettedir. Davut Sulari'nin bu canlı kayıtları 1960-70'li yıllarda Pülümür köylerini gezerken yapılmış

Davut Sulari Kureşan aşiretinin Kudan ezbetinden olup ailesi aslen Nazimiye ilçesinin (Dersim) Koê Seri köyünden göç etmiş şairimizdir. Çayırli'da ikamet ederdi. 1981'de bir kez görüşüp saz çalıp sohbet de etmiştik. Gezgin şair olup, at sırtında il-ilçe sınırı tanımayan, Zazaca ve Türkçe ezgiler söyleyen, pirlilik/dedelik yapan şair-pir ozanlardandır. 60-65 yaşlarında id, 1985-90 arası yıllarda vefat etti. Bildiğim kadarıyla bir kaç fahri diploma sahibi idi. Muhtemeldir ki elimizde olmayan bir çok dini ezgileri, Davut Sulari'nin söylediği kayıtlardadır, ya da insanlarımızın belleklerinde tazedir. 1981'de karşılaştığım gece Cem'de epey Zazaca beyit okumuştum. Dağarcığı bu yönlü zengindi. Gezip konakladığı alan Zazaca ve Türkçe bilen alevi kesimlerdi. Elinde Davut Sulari'nin Zazaca kayıtları olanlar Ware'yi ya da bizi şahsen haberdar ederlerse, veya kendi adlarıyla derleme olarak yayınlarlarsa memnu oluruz.

DUZGINO

De sewe nawa şikiye
Vireniya tavuru vejkiye
Ez qırvanê xorte veri
Yımdadê minê Seydê bêro qılawuzê
khalikê mı Sa Heyderi,
Rew bê, rew bê,rew bê, rew bê
Da da daa da daa da rew bê

Ez şune diare Mose⁽¹⁾
Hewsê khalikê mi aseno je zerê tose
Tı ke ced u celalê mına
Mıre helmê darede (caede) bı ase
Rew bê, rew bê, rew bê, rew bê

Kemer⁽²⁾ perskena wayırı mito
Henı vozdanê safi sito
To ke ced u celalê mı perskena
Çelê zımustonide bağ u bostan ramıto
Da da daa da, da Duzgino
Rew bê rew bê bakilê mı

Nıfis haq ke rey (ree) be nari
Mı meverde bavokê sari
Yımdadê mine seyde bêro
Qılawize khalikê mı Sa Heyderi
Rew bê, rew, bê da Duzgino

Ez qırvanê to u na nami

Tora baxse ez vengdanu kami
Duzgın sevi..... namê hoke
Marê wayireni bıke, Wucaği biyê xami
Vanê: Ti biya wayirê.....(kami?)
Da da daa da, da Duzgino
Rew bê, rew bê, rew bê da Duzgınê'm

Ez qırvanê to yê namê weşi
Tora baxse vengdoano kamiji keşi
Mıre wayireni bıke
Qılawuzê khalikê mı Sey Weşi
Rew bê rew bê da Duzgino

To ke nêna (nêva) namê wayırı
Dina mirê bena tari
To mı meverde bavokê sari
Cereno to Sultani vero
Qulê tuyo Davut Sulari
Da da daa da, da Duzgınê'm
Ez ve qırvanê to vi Bao

**Derleyen: Daimi Cengiz, Hüseyin.....ve
Kadir Ateş arkadaşlardan alınan kasetten.**

1- Mose: Hetê Mama Xatune de (Çerça) namê de dewo.

2- Kemer: Kemerê Duzgınıyo.

ÇARIXÊ KHANI

Heqie Mergariji

Avdilkerim'i ke ho rasna dewe, mal u gae dewe, ceni, camordi u domonê dewe, mahlukê ke wenê, simenê, fetelinê pêrûnê ho eştî ve şiê. Tae hewin de bi, tae xurenê, tainê ki nisor kerdênê. Hen ke

germ bi, to vatêne belkia adır vêseno. Dı kutiki, hurendia hora gıra gıra uştira, dirê gami verva avdilkerim'i şi, virende bêzerr loayi. Bono u gomura ke kes teverr nêvêjia, kutiki hewnê huê peroji ra xeleşai, bi luk, dorme avdilkerim'i gureti. A deqade amik save gomike hora bie teverr. Hayda kutiku serr da. Kutiki, avdilkerim'ra fiştdür. Mordemek berd şia gomike ho de kirşi da ve cı. Wertera helme vêrdê ra nêvêrdê ra, bavik ki ame lêe meimani. Bavik:

“Xêr ama bira!”

Avdilkerim hurendia ho ra ust ra, vake:

“Xêr mendobe!”

Bavik ke qutia tutini dêve avdilkerim'i dest, avdilkerim vake:

“Bıra xêre ho koçike uwe bı de mı! “

Amik save, şie zerre, peskire ve ivriq ra ardi. Bavik'i deste maa ho ra uwe ve peskire ra gureti. Vake:

“Tı qefelaia. Virende rie ho bişüe, ora dime uwe bısime!”

Bavik'i uwe kerde destunê avdilkerim'i. Ei, dest u rie ho ke besnai ra, amik save çapa doi dêra ve destunê avdilkerim'i. Avdilkerim'i doe ho ke sımıtı, hore cığare pişte. Amik save şie dünika boni no kerd amade, ard.

Şi, cao ke rozı vejino, u het serr ke birra dergı, şüanu, mal u gai kerdî têrra. Bızu, miu, gau, heru, bijeku, voreku ve kurıkura; e ke uştî ra virende saqê ho rave dai, peiserr dai, ho kerd ra dergı, pê dıma miji kerdê. Helme bua her çi bie vindi; bua miji wertalıgı gureti.

Milet ki peiderpei bitêrra. Ceni, domoni, veyviki amei, kaleka gomira miankia avdilkerim'i de niada şi. Peucu ap qemo zurr vêjia ame çe amik save.

Çağê de naverê boverê na çem de dı dewi bi. Name dewa jüe “dewa ağae vialu” name awa bine ki “dewa ağae gozu” bie. Ağao ke bover ra niştene ro, e ke biene amnoni, germ de ho estene bine viala girse, do wastene. Ağae naverri ki ho estene şia goza kaleka qonaği, ei ki do wastene. Ora dime naver ra u bover ra hurdi ağai, hata ke şia soni est ve dewu serde şienê hewna. Dewu name ho, na xuyonê ağau ra gureti ve.

Qeme zurr'i, e ve vengo de wesı ra perskerd:

“Xêr ama! Name tuo xêr çiko?”

“Xêr bivêne! Name mı avdilkerim'o.”

“Avdilkerim, tı kotira yena? Kata sona? Xêra?”

“Ez, zaf dürri ra yeno. Lêe bitlis de mutkı vanê uzarao ez. Xêle rojiu raerao.”

“Xero? Kata sona?”

“Qe qal meke, ez tersu verr dewe ra remo!”

“Kami verr rema?”

“Ma ve deuzu ra dapero. Ma ra ki dinu ra ki xêle iso merd. Mı desta ki dirê mordemi amei kistenê. Ez ke nêremene, inu ki ez kistenê.”

“Seveve qewğa sıma çibi?”

“Dinu ra jüi, mara çenekê remne. U xorto ke çeneka ma remna, deste bırae mıra ame ve kistene. Ora dime qewğa bie derge. Goni kewte wertê ma. ...”

Qemo zurr'ı, çımura zurr, lesera qız bi. Sal u sapıke ho çıxaşı ke polikerdae bi, hama pak bi. Jüo ke name qemê zurr'i nêhesnai ve, e ke qemo zurr na ekta bidiene, qe hurendia ison ki nêkerdene. Bêveng bi. Virende qe şia ho isonire gıra nêamene. Gıra gıra qeseikerdene. Ei ke perskerdene, jüo ke ei nasnêkeno, qe xof zerre nekewtene. Qemo zurr baqıl bi. Dae ra hem çıme, hem gose ağae gozu bi na dewe de.

Dewa ağae vialu ve dewa ağae gozu, to vate-ne belkia hurdi lete jü soe. Bove ra çıxaş viali,

çixaşi goji ke bi, naver ra ki honde bi. Bover ra ki usari ke ame miletî hêluge kerdênê tarr, ken-geri, singi vetenê, nave ra ki. Wela hegaunê, tirunê boverri ki, naverrî ki jê miane herê gewri biye. E ke zenge denê pîro, bin de çeçero de qîlerin vêjiene. Deuzu bover ra ki, naver ra ki, paiz ve paiz boli kerdênê hard, zimuste ke ame vetenê kerdênê adîr werdenê. Dewa ağae gozu u dewa ağae vialu de camordu sal u sapıkî guretenê pa. Gırısê cênü uza ki naza ki jê zuvin bi. Çe ağau ra qederrî, hurdi dewu de zofe deuji wervai, domonî vıran bi. Hurdi dewu jü zonî, na zone ma qeseikerdenê.

Tae vanê waire çorî koseyi dina, tae vanê ağaunê vırenu xıraviye kerda ve werte hurdi dewu. Cau de bini de ki vanê ke; na dewe ra iê boverru çenkê da tejiye remna. Nae ser ra hurdi dewi kewtê tê. Rivayetu de bin deki vanê ke; na dewa boverri, hete ho de bover ra fekê cemi de dêse onto. Pee dêşi de sarê xoj kerdo hard. Vialî qewaxî u dalıkî noro. Ora dime her serre laşer ke amo, ho demdo ra dewa ağae gozu serr de, hegai u baxçei tastê ra berdê. Nae ser ra, naver ra u bover ra dismenaeni kewta wertê dewu.

Dismeneniya dewu a bie ke, her roze dewa bover ra ki, dewa naver ra ki jü mordem şiene feke çemi. Ye boverri dewa ağae gozu ra, ie naverrî ki dewa ağae vialu ra mîlqikerdene. Nê namus, ne astê meyitu, nê gağ u boğê wesu, nê qiji nê pil verdenê, mîlqikerdenê.

Tiji ke zereq da, mîlqîdari (mîlqıcı) amenê verê çemi de cae ho guretenê. Gula ho kerdene pak. Vırende naver ra bover ra qesei sanenê zuvini. Nae naverrîni, ie boverreni, ie boverreni ki nae naverrîni tûya ho kerdenê. Ora dime zumini ra xeverdenê, hata ke şie est ve dina ser de.

A dewe de, na dewe de tae bi ve hostae mîlqikerdene. İnu daima mîlqiye newei dienê. Jüi ke mîlqiyo de newe vatene, ie bini besenêkerdene rınd cav cıdo. Naver ra ki, bover ra ki mordemunê zoneağu gosdenê, ala kam rındî mîlqikeno. Mordeme kamiji dewe ke a roze ho verrî da, rınd

mîlqikerdi, nu, a dewere şan u şerefo de gırs bi. Dewa ke a roze sayiya mîlqikerdene ra bia waire şan u şerefi, mîlqîdare hore no kerdene amade, gegane cıre sogısı kerdênê. govendi guretenê, lawuki vatenê. Deuzu, esqe a roze ra vıraneniya ho, wervaeniya ho, vêsaneni u tesaneeniya ho, ho vırra kerdênê.

Qemo zurr, reu reu ame çe amık save şî. abdulkerim, çe ağae gozure bi şüane. Dırê serru ra tepia veiva çe murr'ia ke biya viae, a gurete. Deuzu cırê gomike ki vırast. Abdulkerim'i, na dewe de mine ho kua mend.

Roza de amnonia de rindeke bie. Bavik'i boxça none ho, kuze uwa ho gureti, davacer de şî. Çike newetia verê çemi ewro bavik de bie. Rae ra raste avdılkerim'i ame. Avdılkerim'i ki mal u gai kerdene topî ke, berro bırr. Sılam da ve juvini, vıneti. Bavik reu bi qutia horo vete. Cıgarê ho ke kerdî de, bavik'i, avdılkerim ra vake:

“Qe zerra mın u mîlqikerdene çina ewro.”

Avdılkerim huya, hêni cav da cı:

“Mali şiaene ki qe mı wes nina.”

Na ser ra bavik ke vake:

“Bê, tı so verê çemi, ez ki sono mali ewro! “

Kamas Têrapîstene

Avdilkerim niada ke bavik yaraniye nêkeno, cığara hora nefeso de hewli ont. e ve vengo de wes vake:

“Yaa! Ez ewro sono feke çemi. tı ki so mali.”

Cığarê ho ke sımıti jüvin ra xatır wast. Bavik'i. mal u gai kerditop. koro berdi. Avdılkerim ki şî bine viala feke çemi.

Uwa çemi. jê uwa paiz u usari luke nêbiye. Onca ki e ve veng gurene. Uwe hêni ke zalale biye. mosê ke te de bi. e ke helme bıvınetenê, ison besekerdene ke bımoro. Naver u bover ra dalik. qewaxi, viali, goji. birru azgiler u mojenı gilveyi sanayi ve pê. çem kerdı ve şên. Avdılkerim ke ame bine viala. tae bequ ve dirê keskunê uwera çalp çulp ho eşı ve çem.

sımıte, şî werte birri. mija ho kerde ame.

Peroz ra dime mılıqıdare boverri qayde kewt şî. Merdu, wesu, cênü. çenu. domonu, pıtu, kokımu, cencu, herdisu, zımelu, gağ u boğu de belkia hotai reê şî ame. cıra mılıqıkerdı. şîê sonı ke çem ra vışayi boverri. vengê mılıqıdare dewa vialu biriya.

Varaso ra avdılkerim ke ho sana orojia dewa ağae gozu, boverdest ra bi ve zelemele. Bervaisê cênü, domonu ve xusais u guraise çemi kewti tewerte. Deuzunê dewa ağae gozu, mal u gae ho, karê ho caverda, erjayi ameyi feke çemi. Sarê dewa ağae vialu ke cınaza çhere ho, e ve bervais u zurais, werte vialu ve gozurê tiki berde, sarê dewa gozu ki, gıra gıra,

Çemê Muziri u Mamekiye / Resm: X.Çelker

Avdılkerim'i. ponçê salvarunê ho semeritiwe. Çarıxê ho veti. Tene ke niştro. bover ra veng gıra gıra biteverri. Nae boverri xêle qesei sanai-ve nae naverrı. Naver ra ke veng nêvejia, ie boverri vengê ho kerd berz. Mılıqıdare dewa vialu, feke çem de a kemere ra çınga awa bine bi. ge deste ho, ge çüe ho. hete avdılkerim ra kerdı derg. cı ra sepete qesê qılerin, e ve vengo de thol ra vati.

Ewro hem kherr. hem lal. hem ki korrbı avdılkerim. Nê diene. nêhesnene. lalbi. şia viala de reu reu şî dewa hua mutki peiserr rema ame dewa ağae gozu. Gegane ho lewna, uwe

bêvengı peiserrı amei çeunê ho.

Destê kêşı a sewe karr nêşı. Cênünê dewa ağae gozu, mal u mangei. mii nêditi. Teyina domonu jüvini de vake. hesna. Feke iê binu kard ranêkerdenê. Dewa ağae gozu de, dirê domonu ra qederrı pêru bêsamı kewti cıle.

Roza bine ki. rozunê binu ki, heştünê, asmunê, serunê binu ki. qule de haqı mılıqıkerdenere reina nê şî ve verê çemi. Hona thingi u zıngiya, gureen u xuşenia uwa çemi, na qesura bexevere. son u soder. qeydê jê qeydê vitava (moldau) cımena.

Sa u So ra

X.Çelker

Waştene wairi ra, kerdene mara, ramê ê corên ra, hı erenler hı!

Qirawet

Ê wê ke serva kursiyê binê qene u qirawetê verê vili kewtê tewt (rae), ne aybo ne tometa, xora na kerdena hometa, mara eşkera waştene xo vacê, ma şıma rê pırçê “Miya Qere” ra jü vırazime. Qe nê benime wairê kari. Şıma ki nêqefelinê, çiê de rındi dıma fetelinê. Ebe na qeyde serê qomi beno rehet, bê şıma xobe xo êno têhet.

Xape

Xape mevacê mevêrê ra, çıxa ke qedemê dıdine ra wa ki, qirawet ra pêta. Êwê ke kewtê nae dime, ine ki famken! Hama hên aseno ke nine ra tai hona ferqa wertê nae u qireweti nêzanenê. Hona ke herêy nio cırê salıx dine ke bado lom mekerêne. Ferqa xo; xape ebe muya “Bıza Kole” êna vıraştene, tıftıke ra nia, coka qedemê didine ra morina. Çıxa ke peta ki - nêvisina, mordemi ke lıngi nêşti besekeno heyana merdene xo vile şano- mordemo ke xape vılere wa nêşikino gorê waştene xo lınganê xo dergkero. Orğan derg bo ki teniko!

Pur u Tar

Taine rê xeberê de newiya, taine rê biyena ewroya. Vanê hetê ra eskerê tırki, heto bin ra ki eskerê Api welat de veşaniye ra ne bırr (koa) de ne ki merga (deşte) de, ne pur verdo ne ki tar. Olvazê ke kewtê re Pur-le-Tar dime inerê xebera. Xorê çiê de bin dıma kuyê, waş ra qeyr.

Tai qesê teb mano newe ra

Zafxoser

Manê xo itade rındekie nia. Eke inam nêkena tai kerdena peser biya?

Hên aseno ke tai olvazê zafxoseri nişenê “Hera Weline”, hama şertê ae ra ki bêxeberê. Jü ke ço ço va şonê, veng ke bırıya şaninê we, werte de manenê. Hêf hêf, mordem owo ke rae u qeyde ebe xo ki bızano, teyna itat mezano. Cırê dua-cime, “Dundile” bireso cı.

Zonzanoğ

Mordemo ke dı qesa verdano pê u vano ez grammer nusnen, qesebend vırazen, lauku arêdan ...dan,...dan u dan.

Hewro Siya

Mordemo ke asmên de nişeno ro, dina ra çi tıreno. Çiê Kırmanc-Zazau Kurrmanca rê mal keno, ya ki bê xeber mali berie de doşeno.

Serdar

Mordemo ke dırmıge de ser onceno, xo rew qefelneno. Bado heşê xo êno-şono, çımı verde benê tari, nêvinıtene ra payna dıdananê dırmıge dano u dım çare de gıngım vano.

Budelaê Rae

Ne bê itıqato, ne tam mısılmano ne ki tam elawio. Lakê suri ziyare ra, lakê keski minara ra girê dano. Hetê xuyo raşt ser ke niya da vaaz dano, heto çep ser ke niya da cem girê dano. Zobina biyena wertê qomê xo rındekiye ra nêmareno, vano; ya Eli, ya Oli hometa ma bıke ze koli.

Ğeyalek

Seke name ra ki kıfşo mordemo ğeyalo. Ğeyal de êno, ğeyal de şono. Coka linge hard nêcêna, daim miya heqi ser ra khıl dano. Lınga jüe Anqara de ra, lınga bine Fransa de ra.

Helanek

Ze bılbılı, nê ze pui, nê nê ze qılancıke wane-no, nêwaneno qıştıno, verva sodır peranê xo kuno u vano;

kami kerd	kami kerd
mı kerd	mı kerd
se kerd	çı kerd
kar kerd	gure kerd.

Çiê bıkêro mekêro, daim niya qıştıno.

Çarfek

Wairê çar fekanı. Jü raa de heqa çar qesiker

dene cêno. Fekê didine hona qesa xo nêqedêno, fekê jüyine heqa qesikerdena newiye cêno. Coka dora qesi dera qeyr kesi nêna.

Pişteraşt

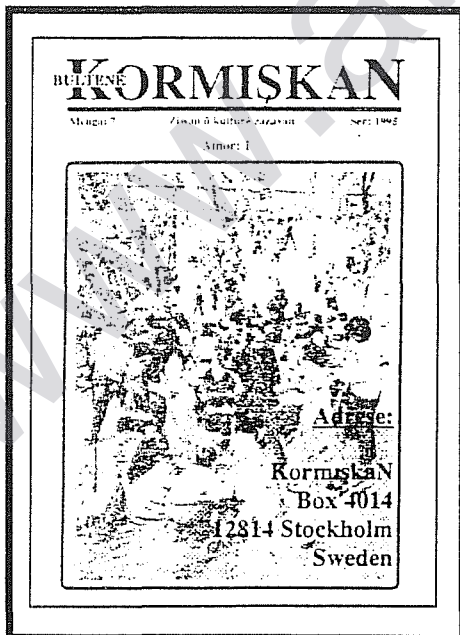
Pişta xo daim raşt. Se raşt nêbo ke, daim pişteser meredino ra. 24 sati ra 4 sati heşaro, waxto bin rakewtiyo. Mordemê kefiyo, bê pusulao, sata xo miye ra cêr çerexina. Eke bîwazo xelê çi ki dest ra êno, hama se kena?

Tıǵal (Xoranêdiyaye)

Seke vartişê vare ra tepiya. serd şikino, hewa beno nerm, beno germ, tiji ke dana piro bereqino, tıǵal ki heni nerm, heni germ u heni bereqino. Zereweşo. Hama seke a vara ke mordem gemiş nêbeno ke payna cino, zêde ke hard de mende cira beno, waxtê ra tepiya mordem tıǵali ra ki beno. Çike tıǵali tıǵaliye xorê kerda xuye. Caverdo êndi tıǵaliye. bıkero karê xo ebe pêtiye, no kar ne beno ebe yaraniye, ne ki ebe qeda-bela u heyraniye.

Kolombonij

Na qesa zonê made hona newia, tam ca nêgureto. işala ke nêcêna ki. Manê xo; Hemilka C. Kolomboy keş kerda. Na raşt. çike o ğeribê ê cai bi. Made ki tai keşkerdoği pêda biyê, nêzan nê ğeribê kotiyê ?

BIRA ÎTERNASYONALİST

Zonê ho inkarkeno
Aslê ho inkarkeno
Kurmancêna ho inkarkeno
Ho Kirdasu, Tırku ra saykeno
Îternasyonalisto!

Zonê ho ni
Aslê ho ni
Miletê ho ni
Torê ho ni
Çiyê teveri goyneno
Îternasyonalisto!

Tırku, Kirdasu rê guryeno
Seveta dinu mireno
Horê quye kineno
Hove ho ho kisenno
Îternasyonalisto!

Tırku, Kirdasu naskeno
Arnavut, Alman ki naskeno
Çin, Rus, Arav ki naskeno
Hove ho ho inkarkeno
Îternasyonalisto!

Dina de seviyo zono
Dina serra gureno
Almanya de, Rusya de, Firansa de
Çon cins millet esto zoneno
Hama hove ho ni zoneno
Îternasyonalisto!

Bira internasyonalist
Tu tawa kora, nivinena
Tu tawa khera, nihesnena
Aslê ma çiko
Zonê ma çiko
Tu çitur ma bena
Tırku u Kirdasu ra saykena
Niya internasyonalistine nêbena.

Alican

Sar rê herên ya ki mîletê xorê xızmete kena?

Usxanê Cemali

Anadoliye de zaf mîleti estê; ze Tirk, Kurmanc, Zaza, Laz u e.b. Ê na mîletu her jü namê zonê xo esto; zê tırki, kurmanci, zazaki, lazki u zobina. Tirk hortê na mîletu ra vejîyê dewleta xoa miliye 1920-23 de nêru. Na dewleta tirk, mîletê bin eve gon u gonaşir gureti binê bandıra xo (welatê Zaza u welatê Kırdasu kerd bindestê -kolonialê- xo). Zonê dewlete eve qanun kerd tırki (resmi dil). Dewlete ra vato "Türkiye Cumhuriyeti", mîletu ke wertê sindoranê dewlete dero peroine ra ki va "Türk". Dewleta tırki hotaye serre mîletê bini vîleşnay ro (asimile kerdî). Laji çorponc dewu ra qeyr pêro asimile bi, bi Tirk, zonê xo ki xo vîra kerd. Kurmancu waxtê Osmanlı ra hata ewro axiri wairê wendoğ u nustoğa bi, zonê xo wend u nusna, coka zaf senik asimile bi. Ewro ki ma pêro durumê mîletê Kurmanci xora zoneme.

Mîletê ma ki Tırku xeylê asimile kerd, % 10-15. Hama mîletê ma % 30-40 Kurmancu asimile kerd, noki ebe destê wendoğ u nustoğanê ma ard hurendi. Ewroki hona ebe destê roştberunê ma wazenê ke na asimile kerdene qayim kêrê. Şex Said zazao. Sarewedardena dêrê Kurmancu vato "Kürt ayaklanması", Tırku vato "Hilafeti geri getirmek amacıyla yapılan şeriatçı bir ayaklanma", werte ra tai roştberunê Tırku ki vato "Kürt ayaklanması". Aşîrê ke kotê na mereve, sare dardo we pêro aşîrê zazaunê. Çhi esto ke hata roza ewroêne na mesela "Sarewedardena Şex Saidi" areze nêbiya. Wanebendê ke na mesela seru veciyê, ya Tırku vetê ya ki Kurmancu vetê. Hurdemina ki rast nenusno, hora gore mane do ci. İlex Saidi raştiye de hora sevato, vato Kurd yaki nêvato, belî nia. Hama pêro dina alem zaneno ke Şex Said

zazao.

Dêsım: ma roştberê Zazau zoneme ke Dêsım verva dewlete nêveciyo, dewlete esto Dêsımı ser, Dêsımuju ki hardê ho qori kerdo. Dêsımıju xora vato Kırmanc (çike Şex Said khurr oseno, sunio, Dêsım ki elawiyo, coka eve namê Kırmancên ho Şex Said u Kurru ra birno ra. Hurdemina hetu ki namê xo -Zaza, Dımılı- inkar kerdo). Letê Dêsımı ra ki vato Kırmanciye. Mehmed Nuri na Kırmanc u Kırmanciye çarna ro Kürt u Kürdistan.

Çend serio roştberê Zazau emeg danê, gurinê ke na gëletnayena Nuri u Şêx Saidi raşt kêrê. Şêx Saidi vato Kurd, Kurdistan, araze nio. Eke vato ki çha vato? Nurettin (Nureddin) Zaza gere ke naye rınd bizano, çike ê nezdi ra diya, êy ki vato Kurt u Kurdistan. Nurettin, zazao sunio, Nuri (Baytar) ki kırdaso elawiyo. Nine hurdemina ki zonê Zazau, zazaki kerdo jü fek u lehça Kurdi, mîletu Zaza ki kerdo Kurd. Nê mordemanê nianênu kemerêde giranê nara pošta mîletê ma ser. Coka roştberanê ma Zazau çend serri emeg da u guriyay, na gëletiyê kerde raşt, namê zon, mîlet u tarixê xo kerd araze.

Hama niadame ke tai roştberi (!) vejîye; wendoğê, astarê we, nêzan çî çîê, na dina u a dina ra xeberdarê, coka zonê ma Zazaki ra vanê; "Kürtçenin bir lehçesi", mîletê mara ki vanê; "Zaza Kurden". Nêro lao lao tarixê mîletê ma hata roza vijerêne dismenunê ma nusno. Ma emeg dame ke ebe xo binusnime. No çiko sima oncia miye benê teslimê vergi kenê. Sanikê ke ma Zazau kerdê top sima tirtê (wanebend ke vejia xebere dê ma mara xatirê Heq wast) kerdê wanebendunê xo, namê wanebendi ki "Kürdistan ra sanıki"

no pa. Haq ra biterse, nê saniki wertê mîletê Zazai ra biê top, eve zonê Zazaki vajîê, çond serri raver eve zonê Zazaki nusiyê. İsan xora şermaino, dizden u zuri hama hondeki nêbeno. Sîma sari rê xîzmete nê herên kenê. Ma ki sari rê xeyle serri herên kerde, nîka ki mîletê xorê xîzmete kenime. Alfabê zonê ma ki esto, tarîxê ma ki esto. Roştberê Zazau nusnenê, mîsenê, mîsnenê, adet u torê xo çê xode ki anê hurendi.

Ez şîmara se vaji, kam ke mîletê xorê dismenên keno adirê Evdil Musai pa niso.

Qeso qij: sairê ma, vengweşê ma sewunê Kurd u Tırku de vejînê, neyerê çiê nêvan. Nîne ra persken; kamji name ra vejînê? Lauku, qeseikerdene de kamji zoni qeseikenê? Sair u vengweşê kamji mîletiê? Êndî xo eskerakerê. Xo bîzanê ke sari ki ma bîzano.

SOLO

*Solo, çîmê sîma korbe
Sîma. rîndekênia dêsîm nêdiye
Amrê ma pêrûnê verd ra şî
Ma rozade wese nêdiye*

*Nîka ma ita uza bîmê kole
Bê ma u bê pi vileçewtimê
Namus u şerefê ma
Anqaraude bio ponc pere*

*Solo, çîmê sîma korbi. nêdi
Sari. çencenia ma werde
Nîka ma bê şî u bê sîtarîmê
Sayîya sîmara, bê welatîmê*

*Hetu jûra dîsmen, hetu bîra sîma
Jê virusu u mikrobu marê nêweşiye arde
Nê zon mara verda, nê sunîka ma
Adirê ma saynawe, lozînê ma du nêkenê*

*Karê sîmao, çewres helqîste biaena ma
Cencê ma, qule ma nîa bî werde dîsmeni
Sayîya sîmara dina ma tarîde menda
Sewta sarê teverri ma kerdîmê bîne bari*

*Solo. na qeydera haq sîma dîrbera azê mara
Raa ma kerde qulerin itîqat made nêverda
Çamur kue pa, dîzd na pa name pir u rayverri
Cêncê ma xapiayî. jar u diyari herednayı*

mara

Daera ma vamê:

*Sewta kamiya ma urjîmê ra, nat ra dot ra
bê mê têlewe*

*Zonê ho qeseybikerîmê, lawkunê ma vajîmê,
vîrajîmê*

*Baxçê u hêgaunê ma bîkînimê, khulvekerîmê,
uwedîmê*

*Bîwanîmê, saêkerîmê, raa aql u famî
bîmuşîmê*

*Ancax nîa xeleşîno zone ma, kul-
turê ma, sunîka ma*

Heqîê Mergarîji

Pêro Bi Hewnê Şewa(*)

Haşo Dızd

Kam çı zano nae ra çan seri avê bi, dewa mara çar biri mal, dı naxırı dawar vejyêne. Tumi, deşti, koi pêro pirê isani, mali, dawari, selxi bi. Halamedet u şênatie de henêne biê ke, haşa şıma ra kutiki têde wairê xo kerdêne vindi. Wusari; boa gul u sosına u çerêkewi qet emaniê nêdêne. Amnani; binê sia dara de paletêni weş bie, qa se weş bie! Paiz; waxtê veyvano, de birsqesie. Zimistan; xırmalê wara şıpie! Mordem qemiş nêbiene ke payna cıno!
(Ez zana nıka taê de şıma vanê; bira bira to se kerd! To no xopan kerd ze ceneti. Kanê şili u şepeli u çamurê wusari, kanê germ u doê tirşê amnani. kanê citê paizi yê ke ma tede helak biêne, kanê çinebiene u tenga zimıstani? Wule heqeser taê derheqa de xebera şımawa, hama gelê derheqa de ki şıma niheqê. Ma nine ser rojanê virendia made pêde pêde mucıl benime.)

Destê ma na rındekie ra se bi? Ez vaci şıma ra: ez xortê bia; dewe de şîene mali ver. Mı heşna ke vanê "Estemol henêno ke. xêrê heqio!" Bi verapaiz, rojê amê mı çar mi roti u ez rema ama. Tı xortê de bin bia: piê to be xo tı ruşna ita, ya seba wendişi, ya ki seba xebati, tı dolimêna nêcêra ra. O bin jü cüamerdê de zeweciae, wirê haut domana bi. Nême de dewe êdê biê, oncia ki cırê nêvetêne. çito ke dolimê çimê xo raa İzmiri ra mend bi. Çikê xo ke esto pêro rot u şana rae. Apo tı ki khalê de şeşti sere bia: domananê to jü be jü çê cavırda amêi kewti ita. Tı u xalıke teyna binê bona de mendi. De şımaê feqiri uja tık u teyna se bıkêrê, şıma ki kilit nare çêver u teze de kewtira raa u rêça. Wule ebe na qeyde ma dewe kerde xıabe gelê biraa!

Êndi cira dü nêvecino, tede kutiki nêlawenê, dorme de qire-qıra miyanê sura u ore-ora manganê gewra (Gonia mı be nınga ra bone!) nêku-na têmia. Çêveri têde kiltê, gome u tawlêi pêro ginê pıro, dari biê huşk, duwari rıjiê, ziyani biê xıabe, vay biê pır, rai biê kor.

Heywax u hey limın! Se ma deşt şîe u şîe! Pêro

endi bi hewnê şewa...

Hevalê domantênia mı!

* Hewnê merdene ra endi hheşar be!

* Sarê xo endi taê berzke, pê xo u virendia xode taê nia de!

* Vêre mirdkerdene her çi nia! Çolıxa vilê xo ra endi raxelesie!

* Azeba vindetiê! Aebina xo şodır şeva q ra hatani nême şewe wertê xıre-xıra makinanê "konfeksiona" de heşır meke!

* Têyna biene derdê bêdermana!

* Goş ere nê vengê naskerdi serne! No veng vengê tüo! No veng vengê mao!

(*) Ma no nuste Pêseroka "Ateş Hırsızı" more 3 Marte 1993 ra guret. Wairê na nusti Haşo Dızdı ra vanime, ma bê xebera to nuste to guret, kerd Ware. qustrê made niamede. Bira Dızd nia de, dızdê hewli ki estê!

Adresa Wastene:

ateş hırsızı

Piyerloti Cd. Dostlukyurdu Sk.

No:8

TR-Çemberlitaş- İstanbul

WELAT DE USAR!

Lelê sodiriyô Welat de, serra 1953 de.

Maê, Fincane, veyndana domanone xo, cire vana:

Cigerê mı urce xo ser

Mecdana usari, hawtemal amo

Yawane hêwne Zımistan ra usta ra xo ser

Xo xêmelnena u bena newe

Vore viloşıya ro, hêrd biyo belekın, birt tene kewe

Milçiki viçene, vilıko sarey darde we, huyine
Dı hêšto ra têpiya, 21. Pire/Newroce-Roca
Newiye ke ame

Ded, dereza u cirani eme pêser, çi poceme weme

Temur, zurna u dawule cıneme

Desto dame be zubini, lawıko vame

Dorme adır de kaykeme-piya çerexime

Hawt roci hawt sewi”

Çena mına rindeke: “ So hêni ra awa newiye biya ke

Ez bıçıkê, bıçika hawtemali poci!”

Lace mı, ez qêdaê to biceri: “Piyê to veynda vake

Mırzai ra vace biêro avsarone gawo bionco

Zımistan de muse araşıyaene, nêwazene bıguriye!”

Gulsına nêçare şiya hêni, awe ana.

Mırza. axao qızkek, hona hêwno xori dero,

Deste xo cira nêbeno.

Maê zırrçena pıra: “Urcena ra ra urce, eke nêurcena ra

Tore naê ra têpiya nê most, nê do, nê torak, nê ron esto

Xavıke ki êndi teyna dan pir u raybêro. Vereki u bizeko ver şiyaene ki

Kare towo, xo vira meke!”

Mırza ni qeso ke hêşino pe.

Kuno derde pare xo u

Til beno xo ser vano:

“Ya ya daê, ez hawo usto ra!”

Dakile sona verva roci destone xo darena we, kena riyê xora u vana:

“Roşıtiya Homai, qesa çewte/dismêniye çê ma ra - hometa ma ra dır fiye!”

A xore rê rê nornena, rê rê lawıko vana.

Domane aê xo xode pers kene:

“Na daka ma berbena, yan ki sa bena?”

Domani çi bızane ke, dırvete mordeme Zazai hona kuliye, wes nêbiye.

Pi, Hêmlı, lace xo amayis de vineno u qirreno:

“ Ero, dest u pay gıredaê rew be, rew!

Gao bor ze towo, nêwazeno bıguriyo!”

Mırza sono pe avsarone gao, ê şia u bori, ceno, onceno

Zerrê hêgaê Kase Suri de.

Dorme xode niyadano, zaf rindekiye vineno, beno sa;

Hem ki serva bıçika hawtemali, awa ke boa xo 10 metro ra ena.

Pi laji ra vano:

“Bıko bıko

Simer-goçen mewe, mordem be!

Cüande u biwane raver so!

Eke nê, manena ze mı cıtkar!”

Maê, pi u mulxute çei

Nisene ro zerrê hêgai de.

Hem wene bıçika hawtemali,

Hem mesto ser qalo ane ra.

Pi qesa ceno:

“Kamçure Tırko re

Çıme sima tim akerde be!

Sıma ke dır ra di

Dı cendermey u zu kırvatın

Rêw biyare pêser bız u miyo

Bıremne, bêre wedare!

Eke nê

Vergi ene male ma

Lête kene bene

Mare pêyser verdane

Bira Munzur Çem!

Duisburg, asma payija peene 1995

Beno ke ma jümini naskeme. çı ke usifê qurzkıji ma ki naskeme. Piê mı 78-80 seredero. Mı`ve piê hora xêle serrê kıtave to **“Hotay Serra Usifê Qurzkızı”** serro qeseikerdi Taê kokımunê maê binu de ki, ma, kıtavi serro vake hesna. Mılete ma benosa ke, jüêde ma (!) kıtavo de niane nusno (ardo meyda).

Kıtavê tuo ke eve namê **“alevilik sorunu ve dersim ayaklanmasi üzerine”** amo meyda, na kıtavi-re, ez besenêkeno ke, qese rındekê ke mı **“Hotay Serra Usifê Qurzkızı”** serro isonê ma ra hesnayı, tore ita vajine.

Bêmê qeseykerdena mın u tornê sey rıza`i, rüstem polat`i: Na qeseykerdena ma; **“Ware”** de eve zonê ma (zazaki), **“Pir”** de (Estemol de vejina) hemi zazaki, hemi ki tırki neşrbiye.

Domonê ma hona xatirê to zonenê, tore ki **“Ware”** rusno. To ki **“Ware”** de wondo. Ora dime je şero niştaro. qezeta **“Ronahi”** de **“tornê sey rıza`i qeseikeno”** serro xêle pelgi nusne: **“Karê mordemi guni hacetê destê dismeni nêbone”** (Ronahi, 2 ilon 1995 hermar 15). Binde ki **“Dumahik heyê”** nusno. Na nustê to mı wend. İye ke to ora dime nusne, eve fax, estemol`ra mire ameyi, hama nê ameyi wendenê.

İyê ma pêrunê zaf qusireê ma estê. Hama mordem ke, çımê ho nêkerdi ra, qusirê ho nêdi, na xeta degırsa. Daera van ke: **“Guni mordem, hacetê (hazêtê) sarri nêbo.”** Qesê de pi u khalikunê mao rındek esto, niaro: **“Nao ke sarrire berveno, çımura beno.”**

Tı. sevana vaze, partiya ke tı tedê gureena, iye ma niya. Ma ki zoneme ke, a partiye de, cao de rınd dove to. Caê qemer genç ki zaf ronıno, vozđino. Partiya ke qemer te de gureeno, a partiye ki iye ma niya. Wertê tuyo qemer`ri de ferqo de gırs çino.

Haqasıkr! Ma hata na roze `hacetê (hazêtê) destê dismeni nêbime. Nara dime ki qolay qolay nêbeme.

Politika ke tı kena, reela. Daeraki desim re xêre ho çino. Tarix u kulturê kurdu ke ju rey biyovindi, iyê ma hot reyı tolankerdo. kerdovindi. Zonê ma, nat ra dot ra sari linge esta verr, kerdo roy ver, merdenedero.

Heto jü roştardê jê sima. marê zaf lozimê. Heto bi ra dina ma sayıya sima ra tarı de menda. Sayıya sima ra, sar, miane mara nêyeno orr:

a) Sıma srıre gureenê.

b)Sari de cenê ra, verva zonê ma, verva sunika ma, tarix ukulturê ma de vındenê. Zeraru danê miletê ma.

Sıma hondeke sarire gureayı, haqa sıma çına; naêke sewta zon u kulturê ma, sewta kamiya (İdentitê) ma gureenê. dinura ree ki qesunê xıravunu vazê.

Nıya eve qeydê tırku u çepcu nusnaene, e ve mektuvu ma besenêkeme, fam sare zuvini kerime. Rındê ho nao: Tae bilanunê ma sılyiye kerime, camat virajimê. Ala bilanê ma savanê.

Wes u war bımane

Heqiê Mergarji

Heyderi Ra Kitavo de Newe

“Zonê Ma I”, “Zonê Ma II”, nika ki “Zonê Ma III” vejîya. Xızır Heyder ra raji vo. Her kês ke je Heyder bıgurio hometa mare roze osena.

Heyder karo de pak kerdo. Je her waxti mordem hem huyno hem ki miseno. Cer “Mijdaniya Tüya Xêri” ra ju hoye dame.

“... ”

EROĞLİ ki boyna vano:

- Hopik Hopik Hopik.

Xıyarunê HOPIKE roseno.

WELİ ho dustê sono ve “unci” PALAY êyra vano, hal mezal niya?

O ki vano:

- Bıra dı haki ki mijdaniya, dı zemi ki mijdaniya, jedera derg meke!

Uza BAQUSOĞLİ ve FERÊ ALÊ KURUKİ ya hesnenê, vanê:

- PALA WELİ haqliyo na pê kaykerdena.

O ki vano:

- Sima çarna ra siyaset, eke henio şêrê na camat bikerê!

FERATİ ki vano:

- Waxtê mı çino. Ez son ANQARA; ESTE-MOL u İZMİR domonê mı hepisderê, serdaniya (ziyaret) yinu kenu!

ALO SUR'ki pers keno:

- çha zere derê?

FERAT vano:

- Ma ez çhi zonenu, vanê ma Tirkiya xelesnê-me.

ALİ:

- MA ho xelesno, sar mendo! Ze ke ma hawo binê lıngude şime. Onca ki selamê mı cıra vase, tenêki serva ho bıguriyê.

PALA vano:

- Sima çha ho qefelnenê, domonê ma “zernê ho ni, ciye sari goynenê”.

ALO SUR vano:

- Yi ke kata şêrê pêyêcoy yenê domagê ho ser.

WELİ vano:

- Bıra bıra pêro domonê maê. Eke devrimê DÊSİM'i bikerdenê nika kerdı vi. şı partiye Tırku sanay pê.

BOKSER vano:

- Oxx, hona qesê zerê mı vajiya. Niaderê mı ve MUSTAFA GÜLER'i u inuna ki a roze na qeşi sero qesey kerd. Na partiye çhepi pêro domo-

nunê ma ardi werte, eke wazenê sımare bımori.

BAQUSOBLİ vano:

- Rınd beno ma ki bizonime.

- Niaderê: BURKAY partiye, MEMED BİTER'i partiye, SEYFİ CENGİZ'i partiye, Domonunê HEMÊ QILAÇI ve MEM ŞAİYA partiye, M. BEDRİ GÜLTEKİN'i partiye. METİN GÜNGÖRMÜŞ, M: POLAT, QADIR DOĞAN, ala yi zof vi, partiye. SARI MURAT partiye. ÇETİNDERE, C. GÜNDOĞAN partiye. HEYDER K., HEYDER B., ALİ İŞÇİ partiye. ÇETİN GÜNGÖR, H. KAYTAN partiye debini sanay pê. Ni pêro ki cao berzde vi, niyê ke mı mordê hona % 10 niyê. Naynu ke bıwastenê eve ZONÊ MA mektev ardenê werte, onca ki şı TIRKİ guray. Zonê mao ke mendi ki, o ki inu kerd vindi.

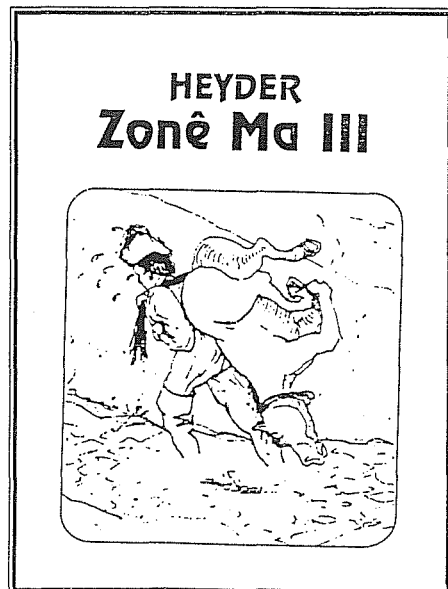
FERATİ ki vano:

- Raşt vana, türk sera nêwa u hire (%93) DEWRİM nêwazenê. hala na qese rozêna qesey keme.

BAQUSOĞLİ ki vano:

- EZ her ca Zonê Ma qesey kenu. zonê hora ayv nêkeno. Mı ke partiye pêsanenê leto jede eve zonê ma nusnenê.

...”

DI MISAYIBI ŞONÊ CEM

Nika cem u cemati biyê zaf. Şarê ma Ewropa de ki şono cema. Çıxa çiyê de rınd.

Par rocê xızırı de jü misayib bızika xo pocenö tev cenıya xo, suka Elmani Köln de, şono çê misayibê xo. Eke êno çê misayibê xo, khelê xo jumini ra bimenê. Hal u xatirê juvini perskenê. Werdene u şimitene êna, wenê, şimenê, misayib misayibanê xora vano; şıma rınd ke amê. Ewro ita cem esto, xorê pêro pia şıme cem. Ê ki vanê; çı çiyê de rınd, heya pia şıme.

Neyse beno şan, çarmina misayibi miyazê xo pocenê u şonê cem. Niya danê ke bonê cemi pirê miletı o. Nê ki cem de cayê xo cênê. Pir deya vano, milet ki hala hala vano.

Şewe xêlê şona, pir hona vengı Heqı dıno u vano;

“Heqo tı şımşêrê dewleta ma tükjerê. Heqo tı kemasiye medê dewleta ma.”

Seke pir nıa vano, misayibo jü vengê xo birneno u qaytê misayibê xo keno, nıa dano ke çımê misayibi gurete we, serê xo ver u pêde ano beno. Hını zer u can ra hala hala vano ke qe permskerê.

No becıke kuno be misayibê xora u cıra vano; “Nênê tı qey hala hala vana, tı zana waxto ke şımşTMrTM dewleta bi tük kami birneno?”

Misayib hên gineno pıro u cayê xode maneno, qaytê misayibê xo keno u vano: “nêzan”.

Misayibo bin vano; “Şımşêrê dewleta ke bi tük ma birneno, ma.”

Memê Koyêkorta.

Nıa u nıa

Rındek
besabır
lewe jubinde
gıran gıran kokum
bıane
u xegbıane esta

Heto bin ra
tek bıan ra
Mordem sono
xo be xo
zaf herbi

Waxto newe u rınd

Çımanê xo qapake
xo bıçarne:
Faşızmo to dımıra

Guman bıke
xo peyser bıçarne,
gumanê to Faşızmo
vırnıa to dıro

Kata xo çarnena,

bıçarne
çıtın remena, bıreme
Faşızmo yeno
vırnıa to dıro

Xo çıp pêcı
Faşızım yeno
bê ters, bê helm
fındeno hêrsın
to serro

O hurna xo de
nêfındeno
o qırreno
o beno gırs
o wezeno ra

Destê xo vırnıa
çımanê xode pêcı
xo be xo vace:
Faşızmo
Neytau?

Çımanê xo yake
xo be xo vace:
Faşızmo
vırnıa to dıro

Perê Sodırı

Wengê Welati, Roştı Meştıy Vecıye!

*Tija Sodırı Bıwane, Bınusne. Xo sero kêm meke,
Xo nasbıke, Romevıleşıye!*

Adresa Wastene:

Tija Sodırı
Postfach 70 12 40
60562 Frankfurt/M

ŞIRTEQERO BAZ

Heyder

Roze zu verg beno kokim, endi besenekeno sayd bikero, geste zere ho kaykeno. Vergo kokim nata bota hedil nêkeno.yeno nat sono dhot. Peyniyede zureno, zirçeno, ho dano we dano hard ro.

Vano: Uuuuuu, uuuuuu, uuuuuu.

Aede zu vergo do bin dota yeno.

Vano: Çıko biyo zirça zirça to? Mı zu bıza peske diye tam pê bijeri to zirça bize ez dine reme. hale toke niyaro, to nêverdana ma sayd bikerime.

Vergo kokim: Nero biko ez thawa eskera zurenu, ez viesano coka. Ez bine kokim besenêkonu sayd bikerine. Kes çino mide niadero, vêsanu vano.

Vergo bin: To biye şime, ez hem ho, hemki to kenу weyiye. Reyna ki venge to gosê mı mêero. kune arre piya sone.

Teneke raera sone verg reye vozeno na pul, reye vozeno a pul, reye yenora lingunê huyo peenu ser. Aede vergo kokim pers keno.

Vano: To kamij sarrawa?

Vergo bin: Ez çe Poste Sururaune.

Vergo kokim: So so to besenêkena ho weyiye, mı çutır kena weyiye. ez tode ninu, vano.

Wergo kokim tepiya geste zerê ho kaykeno, zof beno weso, onca kureno, zureno.

Niadanoke zu wergo de gewr ha o cero yeno.

Vano: Eee kokim to zura. biya ve seveve saydê mı. Reyna niya bikere ya mura bena yaki tora bena.

Kokim: Buko buko ez çef u saltanetra nê kurenu, bine kokim besenêkenu sayd bikerine. Vesanu coka zurenu.

Vergo gewr. Biye şime hem hode hem ki to de niadanu.

Kune arre teneke piya sone verg kokimra vano: Ho rone, ho weda, gegane ho erzeno we, vozeno bine merx keno sae, vergo kokim eve hale neyki qayil nêbeno.

Vano: Mı qeda to kamij ezveterewa?

Vano: Ez çê Gewru raune.

Kokim vano: So so xierê to tore çino. Eydeki nêsono. Vergo kokim vêsanen ra onca naleno, besenêkeno feke ho bijero. Heni gira gêra naleno, honde niadanoke, kotra ame qe nêvineno, zu vergode qerar(qiskek) sera pay vînetao.

Vano: Apo çha honde jivena, tawa çae to dezeno?

Kokim: Niye apo qeda, bine kokim besenêkenu sayd bikeri vêsanu, hot rojiyo mı tawa nêwordo choka.

Vergo qiskek: Apo biye şime hegrave xêre, heqke çı da...Kune arre piya sone, vergo qiskek sare royneno ho ver, gosu verdano ro gira gira ver sono. no tawa je vergune vîrenu nêkeno.

Vergo kokim honde niadanoke bovera ju mordemek niştorove here, kuriye hereki peyra dîmero heni raera sone. Yenoke verge qiskekra vazo, qiskek eke hao peyra yinu dimerao, kuno ve kuriye herera erzeno bineniya rae. Mordemek tene raera sono ho peyde niadanoke tawa kuri çino. Herera yeno war, huy keno verdanoverg dime. Verg ho sikneno hete here ser, pê fîna here ceno, gîndire bineniya rae keno. Mordemek hata yenoke. hereki xenekita. Mordemek bare here keno poşt, eve lingu sono çe. Verg binate kuriye kaskeno, ano verê vergê kokimde nanoro.

Vano: Apo ala ewro ney samiya ho ke, hata meste heqra ve xêre.

Kokim perskeno: Apo qeda to kami rawa?

Vano: Apo ez ŞIRTEQERÊ BAZU raune.

Vano: Heq jüya to hazar kero, aferım. aferım...

Sey Wuşênê Mamekiye

DEWA KHELA RA QESÊ KEWRA ALÎ

Demeniz

Na mesela mı seweta xatirê kewraê ho Ali nusna. Waxto ke ez hona qızkek bine, peê hefti de ez şiyêne dewe,lewê khalik u deka ho (Mirzali u Sengala Sılê Hemi). Ez Mamekiye ra niştene minibus, Çeme Şerxanu de amene war. Raa dewa ma werte dewa Khela ra şiyene, cao ke kewrae mı Ali (lazê Aliyê Khal) tede niştene , name a dewe ki Khela wa. Ez ke amine werte dewa Khela, waxteko Ali dewe de vi. mı her waxt hal u deme kewrae ho perskerdene. Ali mire u waxt cıxas qesey qalkerde, werte ra hata nıka 20 Sare verda ra, onca ki mı yi qeseyi kewrae ho Ali ho vira nikerdê. Çıxas na qesey ke yene ra mı vir, ez onca seweta zone ma seweta domanune ma an nostene. Meste bero na qesey mektevune made bene teme le edebiyate, kulture u tıratorê ma. Ez cıtur ho vira ken. eke bine amnun, waxte tüyü de. vere bone ap Hemed de dı dara tüyi biye, juye sıpiye juye ki şai bi. Waxtoko ez dot ra mektev ra amine, bine darune tüyi de mı pize ho kerdene mird. uzka ra tıpiya ez şine dewa ho Pağa Alê Dem. Khela de ponc çey bi, çê Sılêmani, çê Ali, çê Xıme. çê Hemedi (Heme Qeme Belek), çê ap Hemedi (Hemediyê Usê Hemê Bexe). Ap Hemedi nıka na dına ra werte mara bırıyo ra şıyo axrete. Weşena hode, ez hen zonenke ap Hemedi hengaj virastene, kılamey virastene, gaçık virastene, heto binra-ki hostaene ap Hemedi na biye: herzune gau eve guda-pırç kuyene ke. sola gai rınd cite bıkere. U waxt ma domanvime, waxteko ap Hemedi amene dewa ma. ma doman tene qesey estene ap Hemedi ser u vatene:

“Ap Hemedi

Ap Hemedi

Naver bovera

Herze ho pa cemedi”

Ez nıka simarê tıka dewa Khela ra werte honde zof qesura ju qesa MUXTARIYE an nostene. Nara tıpiya cıxas ke, ame mı vir. deste mirake amê, simare onca n qesu an sere qeleme.Nıka simare ez mesela muxtariye qal bıkerine. Na muxtarende Khela ra biraê kewra Ali, Silema

kote muxtaren, heto binra ki Hegao Pil ra biraê xanıma kewra Ali, laze Durse Asme, Xıdır kote muxtaren. Dewa Paxa Ale-Dem ra, dewa Khela ra, dewa Azgu ra, dewa Hegau Pil ra, dewa Kalkundur ra u dewa Paxa Al ra kam ke ree muxtariye dano, cınu u camerd milet pero piya amê mekteve Hegao Paxa Al de biye top. Cınu u Camerde ke dewa Khela ra, dewa Azgu ra u dewa Paxa Ale Dem ra u Bonê Bavay ra amê, yi wazene ke biraê kewra Ali, Silema laze Aliye Qhal muxtaren bıjero. Cınu u Camerde ke dewa Hegau Pil ra, dewa Kalkundur ra u dewa Paxa Al ra amê, ni wazene ke muxtaren Laze Durse Asme, Xıdır bıjero. Kewra Ali hona newe zewejiyo, xanıma ho hona veyvıka newuya, tawi a wazenake ree ho biraê ho Xıdır dero, u muxtaren bıjero. Milet pero mekteve Paxa Al de jiwunde qesey keno, jiwunra perskene, kam ree ho dano kam! Na muxtarende xanıma kewra Ali ree ho ke biraê hodero, u beno muxtar, eke a ree ho biraê merde hodero, narak vistewro ae Silema beno muxtar. Xanıma kewra Ali fıqariye sekero, werte dı adırde menda.Xanıma kewra Ali hona veyvıka newuya, rıye ho cena, çıtıka sıpiye esta sare ho ser. Hermete ke ame, yi ju caede niştero, camerd ki ame, yi ju cae binde nişteru. Gegane kewra Ali sono lewe hermeta ho, beno çot gosune aere çıye vano, ama kes toae fam nikenno, ala Ali hermeta hora sava? Milet pero çıme ho Ali dero, ala hermeta kewra Ali ree ho dana kam? Ree ho dana biraê ho Xıdır, yaki dana vistere ho Sileman?

Waxteko kewra Ali beno çot, yeno gose hermeta hora vano: Çena Durs, ma nara tıpiya endi hata merdene sare ho saneme ju balışna, tu endi biya hermeta mı, ma endi nara tıpiya bime Cıniye u Camerd, biya ree ho biraê mıde. Na perse Ali ra tıpiya hermeta kewra Ali ki, vere ho carnena heto bin. Narak kewra Ali onca dorme hermeta hode sono beno çot. yeno gose binde hermeta hore onca vano: biya ree ho biraê mıde, tu ke ree ho biraê mı nedere, meste bero Cıran tore kene serevde u vane: tu

ça ree ho vistero ho neda? Kewra Ali sekeno senikeno, hermeta ho qan nikeno. Naraki onca hermeta kewra Ali vere ho carnena heto bin u vana: Ez qey ree ho biraie todine, ez ree ho dan biraie ho, tuk ree ho biraie hode. Na helmde dewa Azgu ra Ap Weli (Weliyê Hemê Mîle). Ap Weli ki, aşıra Demenu ra mordeme de sevkan beno. Ap Weli niyadano ke, kewra Ali dorme hermeta hode je dik jeno nat, sono dot, tawi Ap Weli mordemedede kamilo, honde dîna diya, meseleye famkeno ke, hermeta Ali ree ho vistero ho Sileman nedana, wazena ree ho biraie ho Xıdır dero. Teseliya Ap Weli ke cevişına, niyadano ke, kewra Ali dorme hermeta hode yeno nat sono dot, Ap Weli ceronaracı kewra Ali ra perkeno u vano: "Kewra Ali, veyvika mawa newuye ree ho dana kam? "Çutırke Ap Weli kewra Ali ra na qese pesrkeno, tawi cave kewra Ali ki na qesera gore esto. Kewra Ali

bîne perse Ap Weli de nimaneno. Kewra Ali cenoracı Ap Weli ra vano:

"Ma ez çızon Ap Weli, ez na qeşire savaji, Çena Durs yena Qute ho çe mı de wena, Sona Hakune ho tevera kena"

Seke kewra Ali na Qese. "Çena Durs yena qute ho çe mı de wena, sona hakune ho tevera kena", werte honde camat de cıra vano, cini u camerdi mîlet pero huyine, tawi hermeta kewra Ali hona veyvika newuya, hore serm kena, meste bero cıran cıre kene serevde u vane: tu ça ree ho vistero ho neda? Uskara tıpiya, hermeta kewra Ali ki cıra vana: "Wuy Alo Alo, tu riye mı werte honde na camat de kerd şa. Ha bîje ree mı, ye biraie tuvo."

Na qesê kewra Ali ra tıpiya, hermeta kewra Ali ree ho bena dana vistere ho Sileman. Sileman ki beno muxtare dewe.

Merdunê Mira Xevêr Da

Ap Memed rozê sono eskeriye. Tawi tırki nizoneno. Eskeriye de tenê misseno.

Rozê çawusê ap Memedra eve tırki xevêrdano, vano; eseg oğlu eseg. Ap Memed çawusi cêno ho dest rindek kuno, erzeno binê lînganê hu, fek u firmu keno pirê goni. Eskeri kunê werte, çawusi ebe zor ap Memedi dest ra vezenê.

Çawus sono lêwê albay. gerê ap Memedi keno. Albay bölige keno top. veng a ap Memedi dano, vano; sen niye bu çavuşu dövdün? Bu sana ne yaptı?

Ap Memed tırki nizoneno. ebe zonê ma vano; merdanê mira xevêr da coka. Albay reyna perskeno. Ap Memed onca vano: merdunê mira xevêr da coka. Albay nidanoke no tırki nizoneno. qereno bölige ser vano; kim kürçe biliyorsa öne çıksın! Dirê tenê vecinê êne, vanê; biz kürçe biliyor, ama bu dili bilmiyoruz.

Albay emir dano, vano; bir Tuncelili bulun getirin. Oca zovina zu dewuzê ma beno, namê dêy ki Hese beno, sonê êy anê.

Albay vano; buna başçavuşu neden dövdüğünü sor. Hese perskeno, vano; Memo tu ça da nê basçawusi ra? Ap Memed vano; merdunê mira xevêr da coka.

Hese albayra vano; ölülerine küfretmiş.

Albay vano; sor da ölülerine ne demiş.

Hese ap Memed ra vano: Memo, Memo nêy

merdunê tora sa va, senê mîlqi kerdî?

Ap memed vano; mira vake eseg oğlu eseg.

Hese vano; Memo hêni mevaze, albay ke bizonu tu kisenö. çike eseg oğlu eseg eskeriye de namê Useniyo.

Qesêkerdoğ: Devuzê ma Hese

Arêker: Alican

Sey Bertalê Mamekiye

ADEMI U MA

Seranê dina, xerciya Heqi ra kes nêzano!

Waxto ke hard aḡwe biya, asmên duxan biyo, wertê baride Qubbê de Khewiye biya. A Qubba Khewiye de, Cebrail ke rocê cero, qefeliyo, daê sero no ro. Uca ra sawdê ama, vato: "Tı xalıka, ez xulıka; ya, tı xulıka, ez xalıka?" Cebraili vato: "Ez xalıka, tı xulıka". Uca ke se gino waro hawtaê hazar sere hard ra mendo, nêuşto ra.

Dae ra dime ke amo ro xo, dina de onciya zaf feteliyo, caê mesken nêdiyo, kuli aḡwe biya. Uca onciya amo a Qubba sero no ro. Onciya cırê sawdê ama, vato: "Ez xalıka, tı xulıka; ya, ez xulıka, tı xalıka". Cebraili vato: "Ez xalıka, tı xulıka." Oncia gino waro...

Defa hireine eke onciya caê nêvine-no ke sero rono, onciya êno a Qubba sero nano ro. Hama na defa hirêine de na Qubba ra sawdê êna, "Vace, tı xalıka, ez xulıka!" O çax Cebrail heni vano, nêgineno waro, tawa ro cı nêbano. Urzeno ra dormanê xo fetelino. Pewraz kuno.

Ewraê Ana Fadima zerrê a Qubbade biyo. Ewraê Hazretê Pexamberi tac biyo, sarê Fadima ra biyo. Ewraê Hesên u Uşeni gaşarê biyê, gaşade biyê. Hezretê Êli miye biyo, miye ra biyo. Farizê Salmani xırxal biyo, lingede biyo. Ewraê nina Hequtalay o waxt eşto cı.

Herkesi ze xo diyê, derbaz biyê, şiyê.

Ewraê Pexamberi ge Musa, ge İsa, ge Mihemed amo.

Ewraê İsanê ma, meşe biya, dormê Qubbade feteliya. Pewraz gureto-şama şiya.

Ewraê ma Ademi ra kewto Şiti. Şit u Naciya ra zuhur biyo. Şit lacê Ademiyo.

Waxto ke Ademi o Hewa jubinide kewti bas, Ademi va, "Ez uliya", Hewa ki va, "Ez uliya". Nina jubini qan nêkerd. Va, "Ma se bikerime?" Va: "Ma biarime herkes amenê xo kupê de decerime, çewres roce

qe qaytê cı mekerime, qe ra nêkerime. Çewres roce ra dima, ma qaytê cı keme, kam uliyo kıvşo". Qerarê xo heni danê cı, anê heni kenê. Davişte ya ki dahirise roce verena ra, Hewa damiş nêbena, şona sarrê kupe xo dana ra ke, zerrede têde heywanê. Serrê kupê Ademi kena berz ke nêrciwan ze nurê veşêno tede. O çax hersara cena hecnena, sevoka xo cara vecina, seqet manena. Waxto ke cıra vecenê name Şit nanê pıra.

Daera dima Hewa qe xatirê Ademi nêzana, tey sare oncena. Rocê êna çê kê cenikê verê adiri de ronıştiya. Vana: "Tı kama?" Vana: "Ez Naciawa". Peria (milaketa). "Ma, tı ama çı?" Vana: "Ez ama ke Ademi biceri, tı xatirê Ademi nêzana". Adem o çax cile de beno. Hewa urzena ra Ademi rê non cena şona verê cile. Adem o çax şaş beno. "Hayatê mıde Hewa rocê niya nêkerd, qey niya bi?" O çax eke nişena ro Ademi de weş qese kena, vana: "Ez tora ke çiyê vaci, tı soz dana ro mı?" "Heya" vano. Vana: "Tı bê sond bure, mı sera mezeweciye, ez torê cenikeni kena". Adem pexamber zano ke xerciya Heway ra ceniyê çina, ez kotira zewecina! Ano uca sond weno. Şande ke êno çê, qaytkeno ke ceniyê nao verê adiri de ronıştiya. O çax şaş beno, vano: "Tı çıka?" Vana: "Ez Naciawa, sebetanê tora ama ke to biceri, tode bizeweci." Vano: "Mı sond werdo."

Ano Şiti rê more keno.

Miletê ma Qubba Khewiyera, ewraê Ademira derbazê Şit u Nacia beno. Co ka gania ma jubinira duria.

Xerciya insaneteni ra ma wertê jubini nêkewtime.

Qesekerdena piyê mira, Hesên Uşên

Budelayê dewe

Jü budelayê dewe de beno. Bê kar u gure wertê dewe de cêreno.

Cayê ra ke çend qurîşi kewti dest, dano şeraw, şerav şimeno. No halê xo qe weşê dewiza ra nêşono.

Waxt wusar beno.

Dewlete dewe rê hurinda bonanê ke hardlerz de rijiyê, bona dana viraştene. Axiri dewe de kar pêda beno. Dewizi vanê, bê tı ki xorê biguriye, qe nê xerclîgê cêvê xo vece.

Vano, heya u roca bine şodir urzeno ra şono lewe xorta. Xorti nê xode benê piya makinanê qum u çimentoy kenê tal.

No ke peranê xo cêno, şono dukan ra xorê şerav cêno. Roca bine anciya êno ke tey biguriyo. Tai ke gurino kar caverdano, şono pê makina qilmê dide şerav şimeno.

Anciya êno tayina gurino, reyina şono şerav şimeno. Ebe a qeyde xorti nê çend roci wertê xode idare kenê, qayt benê ke niya nêbeno cı ra vanê;

“Şimitene caverde, karê xo bike.

Ma bese nêkeninme hem karê xo hem ki karê to bikêrime.”

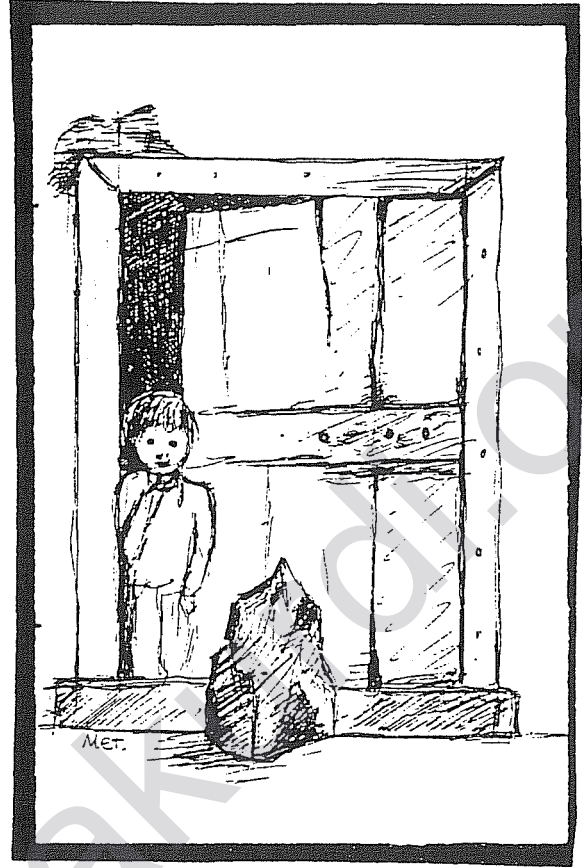
Eke niya vanê no hers beno u ine ra vano;

“No çiko, no senê qeyde o? Ez gurina ke pê peranê şeravê xo veci, şıma ki mira vanê şerav caverde. Eke henıyo ez qey (çıra) biguri?”

Tahlilê Mizi

Mêrdê u ceniye benê nêweş, piya şonê suke neweşxane.

Doxtor meriki muyane keno, cıra mizi wazeno. Merik şüşo ke doxtori do cı beno abdestxane de keno pır, ano masa sera nano ro ke şoro ewraqanê xo tamam kero. Merik ke şono sancı erzeno re cenike. Tı nêvana cenike ebe domana nêweşa. Deji vera tebat nêkena ke cayê xo de vındêro, se ke urzena ra, pêşê xo gineno be şüşê mizi ra şüşe demdino, miza ke tede rişına hard. Cenike tersanê mêrdê xora nêzana ke se bikêro. Tayi ke fikirina (xoxode fam ramena) fikrê êno viri, bena be şüşi ra şona abdestxane ebe miza xo kena pır, ana masa sera nana ro. Badêna ke merik êno, şüşe cêno tev ewraqa beno dano doxtori.

Pir şı verê çêverê tolivi de kemere nê ro, des u dı roj kes çê êy nêşi.

Tahlilê destavi ra dıma doxtor meriki ra ebe huyayış vano tı ebe domana nêweşa, derguş (pıt) şeş aşmiyo.

Merik beno hers, ebe vengo berz doxtori ra vano; “To ez feqir diya ebe mı leqi (yareniye) kena” u çêver kuno pa, vecino tever.

Êno lewê cenike. Cenike niya dana ke çimi sere de biyê sur, cıra çiki perenê. Tenê ‘be ters, ebe vengo nerm vana; “Merik torê niya se biyo tı heq kena?”

Merik cenike ra xevêr dano u vano; “Çêna kutiki mı tora nêva ke cile de meveciye mı ser. Qaytê to ez be domana verda. Doxtor vano ke derguş şeş aşmiyo. Cênike henı binê çıma ra huna u tersa ra çiyê nêvana.

Teknenê ra ênê çê. Merik çıxa ke vatena doxtori inam nêkeno, anciya ki roca mareno. Hirê aşmi tepiya cenike kuna ra, cênê de ze gula verê vare êna dina.

Qesekerdoğ: Weliyê Çê Şausıvi
Ca: Raqasa-Gımgım
Arêker: Özgür

T A S E

Baran: Ebe fam, kerdenanê xuyanê xêleta kena raşt. Kotê xeletiyera ke racerê ucara raştiye u pakiya. Hewnanê xorê xêrê bîwaze. Raştiye ke wazena qe here mekuye, xorê miyazê poce, raa Heqide vîla ke. Kam ke mîradê xo wazeno, gere catê cî kero. Caê de hona tengê de giranê vîreniya tode esta. Ebe destê Heqi, Xızır to cîra xelesneno ra.

Mozik: Çı kena ebe radet bîke! Taê koliya kenê tırrami ser, taê benê koli, veşenê. Kam çı bîrama ê ki çineno. Peciyo ki rîndiye u xîrabiye cerenê ênê verê çeverê mordemi. Haval u hogîrê xo rînd weçine, dî bîpeme jü biçine. Verva hiratiye şona. Tenê spor bîkê, can u roê torê rîndo. Xora ke, xo be xorê waireni wazena, wazena xora ki hes bîkerê, o waxt Ware bîwanê ke kes lînga to bînê tora meşamatno ra, meerzo. Zobina, Heq keder u ilahiye medero.

Dîleti: Çiyê de xo rîndiyera mede, xîrabiye era mece. Dên, dênê Heqiyoy. Kesi ki dênê xo ver nêremeno. Dê tengiya şari cîrê ki çetîn êna. Tenê çîyanê ke sero fikirina verva riyê havalanê xo cîra vace. Hewao pakde, wertê bîrride bîcere, bonî to sera teng nêbenê. Şamiya merdanê xo ça nêdanê? Eke bîderê rînd kenê. Şona rese-na roê merda, êna kuna dest u paanê şîma ver.

Kerkence: Ebe şamiya merda daene mordem nondar nêbiyo. Hawtemelde werdena ki kes veşaniyera nêxelesiyo ra. Qe kes hayrê kesi niyo. Heqi çîmi dê ke, mordem pê bivîno; goşî dê ke, pê biheşnê; fek do ke, pê qese bîkerê. Şanê êni momiya xo era cîfiye, wertê zav u zeçê xode, teba zav u zeçê xora rîca u mînetera bîviyarnê ra. Hetê mal u mîlkê dinara qe qîsavetede memanê, xêlê perê-pul kuno ra to dest.

Şêr: Dina çıxa hira bo, honde ki tenga. Çena şaride çînayde têsare nêkenê! Peciyo a çena şari niya ke, sermiyan u

çeniya çêiya. Ne malê şîma barede gonarra mendo, ne ki celebê şîma esto ke şîma pare nêkerê. Dî roci dinawa, vîranê jûbîniya fiyê, ze aşme u roce jûbinîrê bîveşê u bîqediyê. Keder u ilahiya ê coreni çînê bo.

Azebe: Şemteniya xo, xo sera merze. Kemere girana caê xode. Çi; vatenede nê, kerdenede kıvşo. Rubarê kekê ra orğanê mevêşne. Qedr u qîmetê genciye u canê xo bîzane. Kamci beçîka isani bîdeco, mordem daerê berbeno. Qederê to rakardiyo. Vartîş u serdira hevzê xo bîke. Feko weş, zero haşt niyo, nae ki xo vira meke.

Qenter: Tenê çî estê ke gere mordem meerze ro pê goşê xo. Nêbo ke rocê şar beçîkanê xo bîkero çîmanê mordemira. Domananê xorê waireni bîkerê. Waireni ki; teyna werdene u şûtene niya. Hem, waireni ke nêkenê, kenê bavokê kami? Qurbana ke şîma kerda nêtê xo, pêro piya ke bêrê pêser bîkerê, rîndiye kenê. Şîma u ewlade şîmarê, teba aj u ujê dinarê rama Heqi rakerde asena.

Dîmpîstîke: Kermê dari ke darira nêveciyenê, dar nêpuçiyenê. Mordem şarîrê çîmanê xo vecero ki, vanê: "Ma, şîma marê se kerdo ke?" Zerê to pako, karê to ki pako. Qeretê xo çîyo ke bese kena, hata pêyniye bena, ucade xercke. Torê ke ogîtê persena: Koreke xo bure, nuna mîxenetira mînete meke u bînê nuna mîxenetide memanê.

Tîrkeman: 'Domani' çıxa hewra pufkerê ki, lînganê xo hardra bîbîrnê ki, ze dina niyo. No ke niya biyenê, kesîke şîyenê dare ser. Kam ke xora bîşermiyo, ma u piyê xora bîşermiyo, mîletê xora, zon u zagonê xora bîşermiyo, pey be cî kero, kara xo kesi nêresena. Nê, êwe ke qutê xo çê madê wenê, hakanê xo çê şaride kenê, nê dinaraê. Her daimi ki kutîk siya arabide gîno waro, vato: "Ox, çı weşa na siya nê dimê mî". Kîtabê heqiye de heqa inarê hîni

vacino: Caê xo na dinade, a dina de tengo!
Na niya bızaniyo. Keleze: Her kes ze felê xo zano. Heqi ki, ze felê mordemi dano mordemi. Rinde nêvana 'ez rında', xırabe ki nêvana 'ez xıraba'. Mordem rındiye u xırabiya xo, ebe çımanê havalanê xora, fekê dinara tayina rınd vineno. Qesa raşte çıxa ke bıdajno ki, şona çê Heqi. Mordem persê xo cüanikê u cüamêrdê ra kero, onciya beşar keno ze xo bıkeru. Kes u kus ke nêvinena cıra çiyê perskere, rê ki pelganê Waride niyade.

Bıroş: Her kes qasê şitê ma u piyê xo mirdi weno. Hal o bonê ke mordem şitê ma u piyê xo, ğenimê canê xo mekeru. Mordemo hewli ki, kar-gurê u şunika xode

xeletiyê u kemasiya xo vêneno. Nê kesi, verva roştiye u raştiye ser rae cenê. Kes maa xora hewl ya ki xırab nêgino waro. Tedê rut u şilt biyê, biyê wairê aqıl u irfami u xorê name no ro. Peyniya mordemi ki namera dime, çar metroy kuras be qalibê sabuni u çengê wela. Naê mordem çımanê xo vera mebero.

Felê mordemide çı bıbo, destê mordemira ki a êna!

mıra niya asa, Hesên Uşên

SOXARIYE

Nê bira bira, Aliyê mı, kêkilê mı
Bivêso ondêra Soxariye

Nê bira mı tora va:
'Bê meso ondêra Pilemuriye'

Na yüzbaşıyê Pilemuriye, serra dıyına
Bira marê keno vekiliye,

Mı nêzona ke, lazê Kêkiyê Momıd Ağay
Sono marê keno muxbiriye

Sodiro, tiji zereq do
Dormê ma mesero, tıfongê ma erjiyo

Heto serênde danu pêro, heto binênde
vengdano

Vanu: 'vengê biraê mı kuyo
Çıra vengê tıfongê biraê mı çiniyo'

Qomo, sima ve comerd kenê, biraê mı çêro
Vosno heşir kerdo, şêrê berriyo

Nê bira tı çınarê kunara merdena mı ver
Na teyniya yê çê ma niya

Qırkerdena Dêrsimirê emır amo
Anqarade defter imza biyo

Nê vano: 'bira, Uşênê mı, guna mına to viledê
Aoru tivarê mordemê Tırki çino,
nonê xo zoni seroo

Bira kefenê xo ve xo sare pılosne

Tıfongê xo berze ve xo dest
Vergê koê Dêrsimi be
Cerde ve cerde bifeteliye

Tı honde ke wesa, mıra tepiya
Era na zalimi dest mekuye

Nê vano: 'bira, ez ke çıla momine bijêri
Ko ve koê Dêrsimi ra bifeteline,
'biari mêrata biraiye
Ax leminê ewro poştia mı şikiye'

Ez ke sarrê bêçika tora dinera jü warodine
Gırano, nino ontene derdê biraiye

Nê bira bira, tı çınarê honde jivena
Hastiya Haqi ke bivo, çorr lazê to estê
Teqize ke zu vejino dustê mıra

Nê bira, lazê Kekiyê Ağê Momıd Ağay
sevevê merdena tuyo
Roza hireyine to dime yolçiyu.

Nê bira, mordem cüamerdurê qolaê nêvano
Lazê Kekiyê Ağê Momıd Ağay
çıqaşi ke dismêno
Serê mekemi de dewavekiliyo

Vatoğ: Lazê İsmailê Yımami
(Seyqajiyo Quj)
Arêker: H. Tornécengi

Ni ornagê silayiyê

Savata Veyvu, Denîşkaru, Kewrayeni u ê.bina yê. Ni ornegu kam cêno bicêro, horê silayiya hode binusno. Hetê mira simarê haletiya (xelata).

Heyder

Endi beso tek u teyna biyene
Dunika de qav sutene
Binê organi de rakutene
Bêrê veyvê made kaykerime

Qesê ma tamamo
Waxtê ma ki amo
../../199. de veyvê
(kewrayeniya/denîşkarê)mao
Bêrê kaybikerê govenda ho

Daul u vilike cineme
Hem reqesime hem kaykeme
Zirave u kuratu keme
Simarê silayiya veyvê
(kewrayeniya/denîşkarê) made

Nas u dostêne
Yel u qomêne
Der u ciranêne
Bira u olvozêne
Sima wazeme
Ma veyvê (kewrayeniya/denîşkarê)
hode

Ma endi zewejinme
Ma simara dîr nime
Pêro piya vajime
Bihuyime, bireqesime
Govenda ho kay bikeme

Ma cita ho kerda
Nirê ho ozna we
Ozevêni (Domanên) ma caverdê
Sima wazenime veyvê (kewrayeniya)
hode

Ma denîşkarê ho kerd
Na reyiki veyvê ho keme
Sima dosturê silayiya
Bêrê ma kaybikerime

Ma kerd ve saye
Peyniye de zumuni di
Ma denîşkarê ho kerd
Veyve keme na reye ki

No denîşkarê mao
Xızır ma cebare mêkero
No qerar u qesê mao
Duzgi ma çhot mebero

Nas u dostiya
Yel u qomiya
Ma veyvê (kewrayeniya/denîşkarê)
ho keme
Simarê silayiya

Ma qesê ho kerd
Sondê ho ki werd
Çê huyo newe ki berd
Na zumustu marê çino serd

Esq u çef ra veyve keme
Hem reqesime hem kaykeme
Ma zuminra zof heskeme
Ma sima lewê hode wazeme

Şia u sipe

Sanse

Nezon kot de bijêri alvaze hewli, vereniya u pêniya na mesela caê de çımanê mı ver zaf kuta têwete şiya. Ez dawaciyane vaji, zonê mı nêcêno qeseybikeri, destê mı nêlewine binusni. Na bêveng vînetene marê rozê yena bena serevdeo de pil, ez zanon. Hatan na roze çı ke bi bêveng vînetena mara marê bi. Ma ki tı vanê şime 'ro qılawuzanê hewnanê maê sundanu. Resenime hard u asmen, fetelime dar u ber ser hama no nêtê mao rınd no gumane mao mokem rozê ke marê zaf lazım bi jê hewnê sewe kuno 'ra vay ver sono, ya ki jê pelga dale permelino ro sono. Kamo peranê ma sıknenno, kamo ağwa ma birmeno, ma qe rozê no xora pers kerd?

Taê nıka vanê kam bo ke dismenane mara qeyr!!

Ez ik inura pers kon: dismenê sım kamo, dostê sım kamo, nira towa xevera sım esta ?

Nia dawa ji rae de bena girane serva tayine....

Ez mordemo de qederci niyane biraenê, ez her çı malê ni ya ki i dismen ik nekon. Uyo ke marê bi uyo ke marê hona ki beno sarê mara, gonya mara beno!

Rengê na mesela teyna şia ya ki sipe niyê, ae zerre de kêsk esto, sur esto, kêwe esto, mor esto...

Na varyantu ke ma nevinênme ya ki newazenime bivênime, ha o waxt ma korime. Na dinade ke teyna weşi u neweşi estê, ma seqetanê xo se kenime???

Na dawa de teyna heq u niheqi ke estê, ma şêfilanê xo se kenime? İye ke werte de mendê se benê? Vîrende mîlletê ma çımanê xo rınd rakero, gosanê xo vit kero ke dormê xo naskero. Ez wazon ke sarê ma keşi dıma mevazo, raştiye eve xo bımuso, eve fame xo. Serva ni ki sarê ma gereke her cade, her roze hesarê xo bo, yane hayire kulturê xo, welatê xo, zone xo bo.

Uyo ke vindbiyena ninu newazeno daima binusno, bıwano, sarê pêseyde xo ser sarê xo ser qesey bikero ke namê ma ağme bo, dostê ma, heskerdê ma zaf bê. Na şia u sipe vînetene werte ra vind bo ke sarê ma ki helmê xo rehet bijero, biyena xorê sıkır bikero. Mevajime bextê ma herroz şiao. marê roze çına. Sarê ma qedêrê xo gereke bijero xo dest. Karo zaf ik gıneno ra wendoxanê ma ser. çıke en jêde i şikinê ma tever de rınd temsil kerê.

Pire

Serra jüye de zımıstan hênike çetın amo, pırzerê boni de bınê sepeti de qaytê bızekanê xo biya. Wertê nisane de vırarda ra belekiye asa, pire pasqule kuyabe sepetiro u vato, bızekê mı xeleşiyay ra vera gulane de. Ora dıme vore hêni ke vara ra u olaği pêro biyê qapan. Bızêke pire têde vêsaniye ver qır biyê. qe jü nêresto usar. Ayera nat nême biyayena nisane de, yanê waxtê Pire de, vanê kes mexapiyo.

Cor dı hewres marê,
Feleko khal
Mara cêr aşiya bê iman
Cor, cêr
Heta ra ki waxt

Ma mabên dı xorê
Mandımı zımıstan

Cengiz Aslan

Berbiçiyena hewro de
Xo jubin rê kistena deri. derxan
Zerri vêsayına usari dı
Erceno kista kou
Berbise na gulani

Alapaşa

Beno nêbeno, zu paşayê beno. Wayirê tek jü lac beno. Paşa vano:wa miradê to çımanê mide memano. lacê xo zeweceno. Waxtê ra tepiya gineno piro mireno. Lac êno textê piyê xo ser, beno paşayê welati. Serrê dı serri ra tepiya cêniya xo pê manena, kuna ra, cı rê çenekê bena. Paşa vano ez çêna qebul nêken, mirê lac lazımo. Lacê mi bibo ke mira çiyê serê na dina de bımano. Koka eslê mi mebo züya, adirê çê mi meşoro we (xora). Beno 'be cenike ra tev çêna keno tever. Cenike ke keno tever, şono jüyêde bine ano. Aye ra ki jü çêna bena. Aye ki keno tever. Reyina zewecino.

Serê dıde, çend serri maneno heq zano, cenıye kuna ra, aye rê ki çenekê bena. Hama na cenike zaf baqıl bena. Axiriya ê verêna ra xebera xo bena. Cok a çewres

cariya xo kena teme, cıra vana, eke çeneke bo ki, şıma mijdanci biruşnê paşayê rê vacê şarserdê to biyo, lacê to biyo." Nê ki vatene anê ca; mijdanci ruşnenê paşayê rê, cıra vanê mijdaniya ma bide, lacê to biyo. Paşa beno şa.

Nê çeneke dizdiya paşayê kenê weyi, kenê pil.

Çeneke ke bena des u ponc serri paşa vengê telali dano, xebere fino ra suke, vano, sunetê lacê xo ken, pêro bêre sunet. Çeneke qayt kena ke êndi ebe wedardayene nêbeno, her çiyê xo beno eşkera, kincanê xorta dana xora, şona piyê xora vana, bao astorê zênke, ez sunet ra ravêr xas baxçê made birami. Paşa vano hay

hay. Astorê dano zênkerdene u ardene. Dawıl u zurna cinenê, çeneke bena aspar, astori nata fetelnena, bota fetelnena xaftla linga kuna 'be zên ra, astori ramena koa ser. Kunê re dime, nêresenê cı.

Na şona, şona verê çemê de gırsi de vecina. Niya dana ke boverê çemi de çiftê (dı) verga nare jü laiki dima, guret berd. Na vana ya heq, türk u tirkmana (tir u tirkvana) nana pa, resena cı laiki verga dest ra xelesnena ra. Çêna paşay wayirê huneri bena, her zon ra fam kena. Laiki ra pers kena, vana tı lacê kamiya. Laik vano ez lacê şayê marana.

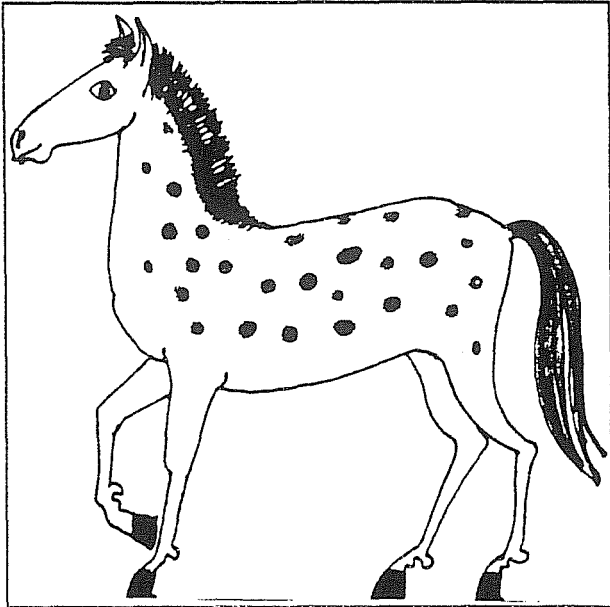

Erzena re terkiyê xo kuna raye, şona welatê şayê mara. Eke êna oca, vinena ke pêro siya derê. Seke laiki vinenê, têde

benê şa. Şayê mara aye beno keno meyman. Rocê dı roci dima laik çeneke ra vano, piyê mi hirê rocê meymani ke bi tamam, êno vatene u waştene meymani perskeno. Xelatê dano cı. Eke tora va, tı çı wazena. Cıra vace ez varê dina nêwazen. Ez alapaşay wazen. Alapaşa namê astorê mao. Serê na dina de dêra çip astor çino. To ke alapaşa waşt, beka piyê mi nêwazeno bido to, çike piyê mi qaytê dê biyo, o kerdo weyi. Eke nêda to ez berben van dema ke miza heywanı mira tenêna cora, qimetına, a waxt o astori dano to."

Roca hireyine paşa êno, meymane ra perskeno, vano, xelata xo çı wazena?" Vana

alapaşay wazen. Pasa vano, ewlad alapaşa sîro ke kurik bi, mı ebe senê qeyde raye berde sîrê dê ser, ebe çı hali pêguret ard tı nêzana. Mı o ebe destanê xo kerd weyi, kerd pil. Ê mewaze zobin çı wazena bıwaze mîra. Na vana alapaşay dana bîde, nêdana ez teknen şon. Xatır wazena u kuna raye. Lacê şayê mara ber-

beno piyê xora vano to jü astor mijdaniya mîde nêda. Dêma ke miziya heywani mîra cora. No xort ke nêbiyêne verga ez parçe kerdêne u werdêne. Naye ser paşa xorti pêyser dano ardene, alapaşay dano cı.

Na, alapaşay zên kena, gem kena nişena cı. Alapaşa ênore zon, vano kamci het ser wazena şorê. Vana dugelê de bine ser. Alapaşa vano çımanê xo werêne (bice). Çımanê xo nana werê, reynake kena ya ke çı bivino hayê sukê de veciyê. Tı nêvana alapaşa sîr beno, sîr de şono.

Na suke de ki paşayê beno, çênê de xo bena. Na çêneke raştê suke de vaye dana pîro; hirê metroy xori, çar metroy verin. Vana kam ke ebe astor na vaye ser ra khil do, ez êy cên. Çêneke kay ra heskena. Alapaşay ra vana, ma khildime vaye ser ra, se vana? Alapaşa vano; tı çêna a çêna, aye cena sekene? Vana wa bo. Vano wayira mı minişe pek u paldımanê mı bionce mı nê koa şane, bıvazne. Kêy ke ez araq de menda, araq ke pêkanê mîra şı cêr, mı birame vaye ser. Ez a waxt vaye ser ra khil dan. Na alapaşay şanena re kou. Kam ke vineno vano; lalao no kamo biyore budela veciyore nê koa, astor rameno? Waxto ke araq pêkanê

alapaşay ra şono, ana verê vaye. Alapaşa hirê geyimi şono, hiremina geyimi ki vaye ser ra khil dano, çar-ponc metroy ki zêde khildano.

Çêna pasayê a suke wertê ê qelebeliği ra xel-sina ra êna wertê mora miyanê a bine de mor nana pa ke wa pêydo kifş bo.

Çêneke u alapaşay şonê çê pire de benê mey-man. Paşa telal dano, vano owo ke vaye ser ra khil do, bêro ez çêna xo dan cı. Zaf xorti şonê. Çêna paşay vana nê, nê niyê. Kam ke êno, vana no niyo. Owo ke vaye ser ra khil da, morê mı wertê miyanê dêra o. Êndi kes ke nêmaneno, paşa vano kam mend. Vanê meymanê pire mendo. Dano ardene, qaytê wertê mora miyanê dê benê ke mor hao pîra. Paşa ano çêna xo dano cı, veyvê dine keno.

Rocê, dıde, hirê werte ra şonê. Çêna paşay niya dana ke a ki çêneka. Şona piyê xora vana, bao heq ra nêtersena, cara çêna dina 'be çêna? Paşa xoxo de vano, na qeweta nê, dest u payê nê, çêna mı hona 'be nê qayil nêbena, vana çêneka. Se bikêro xatirê çêna esto. Venga sereberi dano ke serê pîrodo. Cemat êno pêser, vanê, paşa serê xorti qey dana pîro, hêni kena biya biruşne devê pili ser wa icarê tüyo çewres serre devê pili ra bicêro. Xora o ke şı lêwê devê pili, dev ê parçe keno. Hona kes oca ra weş pêyser niyamo. Tı ki ebe na qeyde vatena çêna xo ana ca. Paşa qebul keno. Zamay dano ardene. Vano, devu na çewres serra mal u mîlkê mı kerdo binê mayeta xo. İcarê mîlkê mı nêdanê. Şo icarê mîno çewres serre devu ra bice biya. Na vana hay hay.

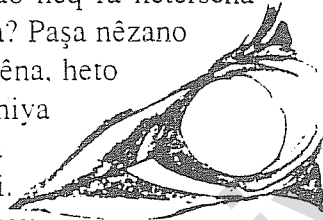
Nişena astori ra, astor vano wayira mı, mı birame. Çımanê xo qapatke to ke reyna kerdi ra ma serê jü tumi de vecinme. Mı diyarê tumi de binê dara gırse de gırêde. Şo kemerê berzi ser veciye - kemer ze kemerê reveti gırs beno- vengê devu de hela tora se vanê. Devi ke hêrs bi, amay ke to parçe kêrê, vace sîlamê alapaşay şımarê esto, şımara icarê pasayo çewres serre vazeno u vano, eke dest bero kor bimano, hard u azmên ken têra, dina qaf qaf bo ki ez dinera icarê paşay cên.

Şona vecina re kemerî ser vana gelê devu goş re mı ser nê. Devi pêro jü fek ra vanê qotık u qarnaşi, tı kama ke goş ro to sernime u ênê naye ser. Na qayt bena ke ênê naye parçekenê, vana, sîlamê alapaşay şımarê esto, paşay

ver ra icarê êwê çewres serre wazeno. Vano eke medê dina ken temiya ra. Devi seke namê alapaşay heşnenê benê gims manenê. Vanê, silamê alapaşay serê ma u çımanê ma ser. Cira vacê ma icarê paşay ruşnenime. Dexaleta ma cira awa ke qarşê ma mebo.

Êna lewê astori, a roce oca aresinê ra. Roca bine niya dana ke devu hao icar barkerdo anê. İcar devu ra cêna kawran kena raye. Raye ra raştê perê çêna şayê pêriya bena. Bena çewt, cêna kena berz, kena porê xo ver ra. Alapaşa vano, wayira mı ê peri wertê porê xora vece berze. Tı ke merzê serê to kuno bela. Zur kena, vana mı êşt, hama hona hên kıla seri vera o. Teknenê şonê suka paşay. Paşa ke icar vineno şaş beno. Xoxo de vano. xirê heri de lola çêna xo fine, zamay nao hondayê zern u şêm ardo, a ki ebe ê qayil nêbena, vana çêna wa. Çend roci ke werte ra wêrenê ra çêna paşay anciya şona lêwê piyê xo, vana; bao heq ra nêtersena cara çêna dina 'be çêna? Paşa nêzano

ke se bikêro. Hetê ra çêna. heto bin ra ki zamayê de niya çêr. Fikirino, vano na dolıme kata biruşni. Wezir xo resneno paşay

vano, pero ke zamay sere ra bereqino, ze tijiya peroci şewl dano, perê çêna şayê periyano. Zamay biruşne ardena çêna şayê pêriya. Eke o şı cin u pêriya dest ra nêxelesino ra. Tı dêra xelesina ra. Paşa na dolıme ki zamay ra vano şo wayira nê peri biya.

Na şona alapaşay ra vana paşa çêna şayê pêriya wazeno. Alapaşa vano, mı tora nêva ke ê peri porê xo vera vece berze, serê to kuno bela.

Hadê şo, şo, paşay ra vace barê lazut tev tevdi-re hirê aşma rono. Na nê vatena ana hurendi bena aspar suke ra vecina. Çımanê xo cêna, reyna ke kena ya raştê de gırs de vecine. Ze rastê erzingani gırs, dorme de koy benê. Alapaşa vano mı ita de girêde. lazuti bice seke toxım erzena hêga hêni her jü cayerane, çarçke, vılake. Eskerê çêna sayê pêriya zafo. Hondayê ke zafo ze lasero, nêno mordene. Waxto ke no esker amê tı tijiya heqi bile nêvina. Lazuti hên vıla ke ke esker lazuti ser ra biliya jümini kuyo, to mevino. Eskeri dıma çêna şayê pêriya lengena êna. Tı astorê bice

sere bıbirme, zerê dê vece, qonağê astori de xo bıde we.

A ke amê vana, cin 'be cinina xo, peri 'be peritina xo bê izna mi ita nêno. esker ita nêno, no kamo na heti ser amo? Hêrs bena jü per dana pıro gıjgeleke pêda bena, perê didine dana pıro hewri gurenê. perê hireyine ke da pıro hard u azmên beno têra, qe çiyê cayê xode nêmaneno. Tı ke heyana perê didine pêka daye pêmecêrê çiyê de to werte de nêmaneno bena tike 'be tike. To ke pêka daye gurete vengamıde, ez yardımê tode êna.

Na lazuti bena çarç kena, esker maxê cı beno. A dıma lengena êna, vana; ooo... no çı saydê de weş u delal. Cin 'be cinina xo, peri 'be peritina xo, dev 'be devina xo bê izna mı nêtawreno na heti ser bêro. No kamo, se amo? Hêrs bena, perê ewli dana pıro gıjgeleke pêda bena. Ê didine dana pıro bena gure gura hewra, êna ke perê hireyine pırodo her çı werte ra weda ro, hard u azmên jü kero, na bena be linga weşe ra vengalapaşay dana. Birbarek sıro, hama xo ca de resneno cı. Çêna şayê pêriya pécênê ebe zincıla girê danê, benê dolavê paşay de nanê ro. Tede ze çıla şewl dana. Paşa zaf beno şa u vano. xirê heri de çêna xo fine. Mordemê de niyanên kot êno diyene ke na ebe nê qayil nêbena.

Waxt kuno werte, çêna paşay onciya vana; bao heq ra nêtersena çêna çêna de zewecnayene koti ama diyene?"

Paşa têt çare nêvineno. Nafa ki vano, zama ez biyane kokım, şo mirê gulanê emrê newi (dergi) biya.

Şona lewê alapasay. alapaşa vano minişe, minişe! Nişena cı. ramena, şonê koşkê de vecinê. Alapaşa vano şo verê çêverê koşki, ya heq vace, çêver yake zere kuye. Veciye qatê cori, oca oda de çêneke kergı vırazena. Seke kewta zere, çewt be vozde miyanê çêneke ser, vace gulê emrê newi koti rê.

Na vatena alapasay ana ca. Vazdana miyanê çêneke ser, çêneke vana, de hadê raa xora şo. Tı çêna, ez çêna tı mira çı wazena? Vana gulê emrê newi koti rê? Vana hawt qatı binê hardi derê, qatê hawtine derê. Perskena, sebikêri, ebe senê qeyde ine biyari? Vana, naja ra, na sırtı ra şo, tik ra şo devacêr. bê axure. Axure de astorê de qırt zênkerde o. hazır o. O ki bırayê

alapaşayo. Ya heq vacê, vazde mîyanî ser. Hêrsbeno, cîmî kunê ser. To veceno taxê asmênî ser, vazde binê pîzî. Hirê geyimî naye bîya sere. Perske, vacê kotî rê gulê emrê newî. Tî ke weş bîmanê o torê ano. Ya kî tora cayê ine vano.

Na, vatene ana ca: kuna axure, vazdana mîyanê astorî ser. Astor hêbeta ra vecino be taxê asmênî. Na, xo erzena be binê pîzî. Astor keno ke hard de vindkêro. Na, vazdana mîyanî ser. Hirê geyimî ra dima astor vano, miradê to çiko? Vana gulê emrê newî. Astor vano, ax ke to ez cao xîravinde pêgureta. Gulê emrê newî qatê hawtine derê. De minîşe mî birame. Nişena astorê qîrî, ramena qatê hawtine. Tî nêvana no bimbarek kî sir beno.

Ênê qatê hawtine, astor vano mî ita girê de. Şo verê pençerî de niya de, hela bekçi hewnde rê ya kî heşarê. Xovîra meke ke bekçiyê ocay devê çar çimê.. Çimê dine ke yakerdî bî, bîzane ke ê hewnderê, eke kapan bî heşarê, hayigê. Gulê emrê newî hetê raştî de oda hawtine derê. Na şona ke çimê devu yakerde wê, kuna zere, şona oda hawtine. Gulanê emrê newî dolav ra vecena. Pêyser cêrena ra. Devî benê heşar, qayî benê ke gulê emrê newî dest ra vecinê. Pêro jû lek ra zawt danê be naye ra. Vanê ke, owo ke tî tev gulanê emrê newî ma dest ra xelesîna ra,

waşena ma awa ke tî ke çêna wa lac be, eke laca çêna be. Raştîya heq kî çêneke sancî çêna, bena laik. Nişena astor rî ra êna koşk.

A çêneke çêna, êna suka paşay. Ênê ke pêro biyê kokimî, biyê fericî. Kam çî zano çend serri werte ra verdê ra. Gulanê emrê newî ana verê pîrnîka vistewrî, visturiye u çêneke. Se ke boye kenê, têde benê xort u azeb. No vano ke cênîkî urzê aspar hê, ma şime welatê ma u piyê mî. Paşa cereno ver ra, cêreno ser ra, vano meşorê, ita vînderê. Cayê to ser u çîmanê ma ser esto. Vano ke, nê ez îlam şon ma u piyê xo vînen. Ê nîka ax u zarîya mî de mendê.

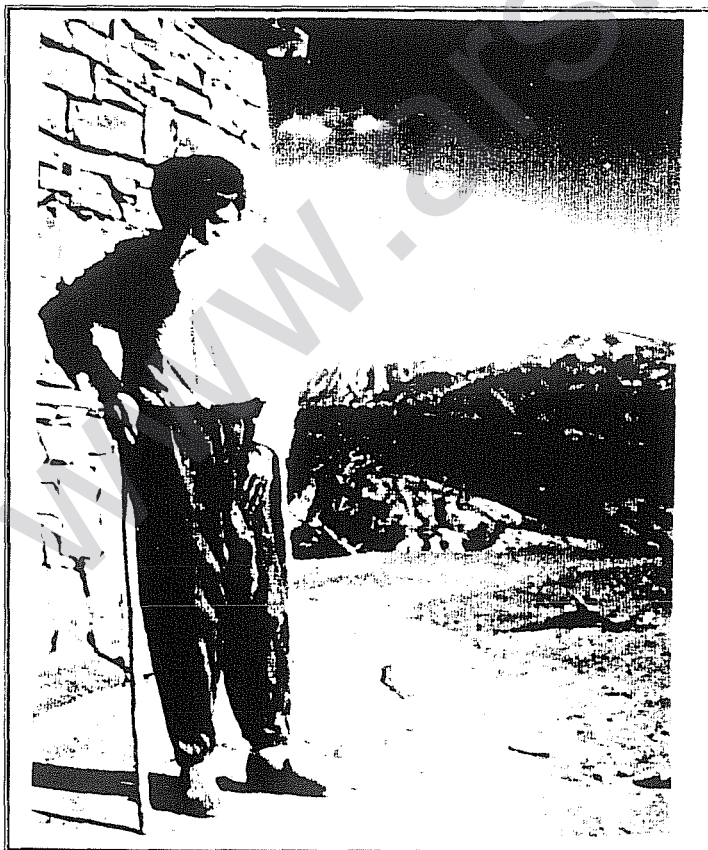
No, çêna paşay, çêna paşayê bîni, çêna şayê perîya tev çêneka koşki kunê raye, şonê welatê piyê nê. Şonê ke çî bîvinê, ma u piyê nê henî biyê kokimî ke handayê vacê, hard ra şonê. Êndî bulki kenê. Gulanê emrê newî ano verê pîrnîkanê ma u pi. Eki benê xort u azeb. Mesela xo dine rê sere ra heyân peynîye qesî keno. Pîlesîne be nera, ane cewres roc u çewres şewe veyvê nê u çêna kenê.

Ine dî miradê xo, şima bîvinê ê xo.

Qesekerdoğ: Rızayê Kosi

Arêker: X. Çelker

Ca/Waxt: Xunîs-Pîlemuriye/ 1991

Name xo Usiv, Usivê Memedi
eve torê Kîrmancîye ra Tornê
Murxanê Feratî.
Piyê Musayê Areyizîyo.
1881 de amo dina. 1987 de
rêştî heqîya xo.

Eve vatena dêyra, 6 serri
Çanaqale u Gelibolu de
dopêro.
Eve şane “Gazî” ine eskeriya
xo qedêna.

Tertelê Hermenu diyo.

Mezela xo Dêsim dera. Hama
Tîrku mezela na “Gazî” 1993
de eve teyaru bomba kerda.

TIRING

Alê Seydi zaf laqçi bi. Merdê fištenê huyaiş.

Hemi ki na wertê dewade cerece-ni kerdenê. Cerececiya waşi kerdene, şarirê dermani viraştenê, dermani diy-enê.

Silo Tiringi ki, cıra ke vatenê 'tiring' xuye kerdenê. Mae, pi, cenik, çeneke... dewera veciyenê.

Rocê, Alê Alê Seydi cero ne dewanê cerenara -katira ke êno- şono ke şoro dewe. Silo Tiringi ki, corde dewera êno. Nê raera raştê jübini benê.

Nê ke raştê jübini benê, Alê Alê Seydi cıra vano:

"Apo kotira êna?"

Vano:

"Dewera êna, Alo!"

O ki perskeno, vano:

"Alo, tı kotira êna?"

"Apo eziki na cera êna?"

"Ma, kamta şona?"

"Apo şon, çê xo dewera vecen!"

"Nê, çıra ero?" vano.

Alê Alê Seydi vano:

"Ma, tudî, mîra vanê çî!"

"Ero tora çî vanê?"

"Mîra vanê 'seqet'!"

"Ya ya ero, tudî mîra ki vanê."

Îni nêvano ke mîra vanê 'tiring'.

"Ya ya ero. Qa mîra ki vanê ha."

"Ma", vano "Apo, ma se bikere-

me? Vînde ez xorê şori, çê xo dewera barkerine!"

"Nê nê Alo, çê xo dewera mevece?"

Vano:

"Apo, ma se bikeme?"

"Ma nêzo, ma se bikeme?"

Alê Alê Seydi vano:

"Apo, tı bê, wertê aê birride

ronişe, eziki wertê anê birride nişena ro.

Tı mîra vace, ezi ki tora vaci, belka ma xo ro cidime, kes ita çino!"

"Ya ya, ma hini bikeme."

Alê Seydi wertê birride nişeno ro, o ki şono wertê birrê de binide nişeno ro, vano:

"Apo vace!"

Silo Tiring vano:

"Nê, nê Alo. Tı vace!"

"Nê nê Apo. Apo tı vece!"

Silo Tiring wertê birrira vano:

"Seqet. Seqet. Seqet..."

Alê seydi vano:

"Apo vace, mî xo hawo da ro cî!"

"Seqet. Seqet. Seqet..."

"Apo vace, apo vace, mî xo da ro

cî!"

"Seqet. Seqet. Seqet..."

"Apo vace, mî xo tenêna da ro

cî..."

Silo Tiring vano:

"Alo, nafa ki dora tûya!"

"Tiring! Tiring! Tiringgg!"

"Ero zaf ro derg meke, seqet!"

Ap Silaman, ebe hers u xeber u mîlqi birra vecino.

Urzene ra teknenê şono.

Biya mesela kewta werta.

Qesekerdena piyê mîra, Hesên Uşên

QESÊ KAMILU

HEYDER

(Ağmey rê hazırkerdoğ:
Mehmet Doğan)

Vilikê rindeki aşeunê çetunu ra rowenê.

Qul ke biwazo, kou dêmdano.

Ma nun u sola jümüni werda.

Derd ke bi, dermanê ho ki esto.

Ko çixa ke berzo, roze linga modemi kuna ra ci.

Her şêro koti, barê ho poro.

Kerdoğ xeleşiyoy, nêkerdoğ nêxeleşiyoy.

Maa mordemi, her waxt lazuy niana.

Adır ra piren nêderjino(nebeno).

İsoni sito kal lito.

Uğwe sona, qum maneno.

Pere ke vake, qilerê deştiyo.

Soe ke dare ra viye, her kes kemera ho kuno pa.

Uğwa bêvenge ra biterse.

Dina keşi rê mal nêbena.

Fekê sarî pêleke niya ke giredê.

Ri ri ra sermaeno.

Dik ke bê waxt vengda, sare danê puro.

Eve zu gule wusar nino.

Tariyo, çefê dizduno.

Kori ra vato murode to çiko, vato dina rosta.

Ga ke gina waro, kardi bene deyray.

Bêbext, bêbextiyede sono.

Her ke hero, zu reye kuno çamuri.

Leyirê mori, bêağu nêbena.

Dik ha vengdo, ha nêdo, onca beno sodır.

Sonde iqrar u ima, bi sodır toz u duma.

Fekê kutik ra, dere nêherevino.

Rindeni ke bikerê horê, xıravinêni ke bikerê horê.

Rae çixa dırvo, gama virene de bena kilme.

Boliye dare ra ginawaro, vato: E e na dare çixa qefçıla.

Gost ve nenik ra cera nêbene.

Dismeno hewl, dostê koti ra rındo.

Çiyo ke vêrdo ra era dime mekuye.

Khermê dari zerê dari de ro.

Asıqe her keş ra vana ağa, hama ağayê ho naskena.

Qeseykerdena pake, mori lone ra vezena.

Fek vano, ri sermaeno.

Merdene ke nêvo, qiymetê dina çino.

Her vas koka ho sero reono.

Aze terniye de yena de.

Vızike tawa niya, zerê isoni fina hurê.

Kenger ra vato: Çe to kotiyo? Vato: Va zoneno.

İsu se sere kokım nêbena, derdunê hazar sere hode beno.

Dewa ke osena, qılawuz nê wazena.

Heri dinade zofıye, pêro zu cade niye.

Miye eve linga ho, bize ki eve linga ho darde bena.

Uğwe ke verdiye de, are nêbena.

Ciye hode morekê sür dozkerde.

Vengê dau lu dır ra wes yeno.

Kutık gostê kutık nêweno.

Kori ra vato: Tore çı lazımo? Vato: Zu çım. Ta torê dı çımı.

Mordemo bom çıyo ke nêbena ey keno, baqıl ki tey niadano.

Ewlad zerdıko, torn dendıko.

Çata çata ciamerdu ke ame, dake lazê ho naskena.

Sifrê mordemi ke hard de vi,
meymani haziriye.
Barut 've adir ra tèlewede nêbenê.
Domu ke nêberva, cîrê cızık çino.
Maa de niade, çena bije.
Sare de vana heniyô, q...ne de vana
heniyô.
Zu budalay kemerê esta lone,
çewres tene baqilu nêveta.
Aqilê her ke bivo, wenca weno.
Mordemo xirt nuna ho kemerê husk
ra vezeno.
Verê coy derjeni ho deke, dîma
hona goçên sari deke.
Uyo ke wazeno ree, uyo ke nêdano
dî ree riye ho şiao.
Kutik laweno, kerva rawa hora sono.
Kam ke bikino, peyniye de eve ho
gineno puro.
Kam vato ke doê mı tırso.
Kuzê uğwe, raa uğwera sikino.
Canê heri ke zonda, oster ra jede xul
dano.
Ciyê binê vore rewvo hereyvo
vejino.
Çewt ronise, rast qesey bike.
Gême eve zu dare khêm nêbena.
Halvozu de yeno, kutku de sono.
Vanê howt aznê heri biye, eke amo
verê çhem ho vir ra kerdê.
Kelpik şiyô derdê khemer rê bervo.
Dele ke qızdane viye, kutik helev ra
yene.
Koti de bariyo, uza de bivişiyô.
Ko koi nêreseno, mordem reseno
mordemi.
Merdime pia, mendime pia.
Vake tiz kami kerdı, vake bêmao
bêpi kerdı.
Hard milo, osme eyra pilo
Uzağ ve korvo, zuri eve pere
nêcerine.
Biraê werdene deyraê, biraê
merdene çinê.
Pizo mird halê pize vêsani nêzono.
Hen ke pexilo, korek dest ra
nêrişino.
Zernê ho ni, ciyê sari goyneno.
Vergî de weno, qılancike de
qısнено.
Hard weno, osme puf keno.

Canê bavay cenet wazeno, guna
nêverdana.
Sar zoneno ke, sımade tawa çino.
Made soe suri dozkerdê.
Jiare ke jiara, zu ree murodê isoni
kena.
Thayro qız tim hewnune gırsu
vineno.
Den 've daene, rae 've şiane
qedina.
Sewe jüya, dızd hazaro.
Qalê kutik ke kerd, gereke uşıra to
leê to de vo.
N... muleçike, miane nêdazneno.
Haq keş sas mekerô, eke sas keno
kas mekerô, eke kaskeno ki, na
dina dare ra mefetêlno.
Zern binê hardi de hazar sere
maneno, onca ki zerno.
Awake no keno, merê dêş nêkeno
Qeda nêvano, ez nao yenu.
Xısmekarê çe huyo, ağaye teveriyo.
Mordem eve torjeni ree mireno, eve
qese her roz mireno.
Gukê çeyi gaê çeyi ra nêterseno.
To vana eve sitê here goji kerdo.
Miye deyme kutik de nêzewejiya.
Eve uğwa ontene aree nê çêrexino.
Çalo tol, ho sero nêvindeno.
Sam de dano puro, helev de vejino.
Hot milizu biyê top, besenêkerdo ju
heri barkerê.
Ha boro ha boro, çimê ho vêsano.
To çı destê mîde kerd ke, ez ki riyê
tora kerine.
Çıxa ke dısmeno, haqê mordemeki
esto.
Mordemo ke malê horê wayır
nêvejiya, canê hore ki nêvejino.
Perskerdene ayv niyo, nêzonaene
ayva.
Bojiyo ke ciamerdu cıra kerdı, nê
dezeno.
Eke bikise, cılıke goni cıra nina.
Qatıra xırte azê ho nêresnena.
Kutik çı jiare naskeno.
Ostoro xirt zengı ho nêdano.
Virendiye raverde, açar serdekere.
Tore laaqa, mara nêvejino.
Raverde şero kolixvo, vile bınravo.
Kemera mordemê feqir tim pey ra
yena.

Pola to cenu na dina darera kaskenu,
 to ki mı de ra mı de niya.
 Kamke vake k... mı xiaro, sole cenê
 vozenê.
 Dare dare de niadana bena khewiye.
 Fam ke nêvo, qul ki heywano.
 Kam ke deva gurene, serverê ho
 berz cenode.
 To nê k... boğiya, nê ki k...
 mangawa.
 So hore zövna kar bivine, to made
 nire nêoncena.
 Sar hesê bir keno khedi, ma uzmê
 çê ho nêvejime.
 Heri ra vato veyve de to wazenê,
 her vato ya uğwa yaki koliye.
 Pisinge ra vato: Çiye to dermano;
 wele kerda ra ser.
 Henke qurnazo, to vana morê binê
 simelo.
 Ça nêgureena, zumustu ke ame bine
 lingunê ho lisena.
 Domu ke domono, ree destê ho
 nano adır ra.
 Duri şine nejdi amune,çı sayde mino
 wes, to hata ke mı bore, tuya
 beno qotiko res.
 Verg vato ez pêê zu zel de ho danu
 we, na dime mino repke nêvo.
 K... dey ki mare darino we.
 Henke lerze keno, to vana esker
 dimeru.
 To heni zona ke, sare ve pırça
 weno.
 Kemere ke este gol, bilqena.
 Eve kunez dengiz kêm nêbeno.
 Merdi rê çi, weşi rê çi lozimo.
 Era meyit mekuye, tizu keno.
 Ospor sono, pae yeno.
 Saê merdu saê merdu, ez merdune
 hire derdu, ilam derdê serê derdu.
 Henke rema, ho dima nianêda.
 Pere biyo tunc, milet biyo pinc.
 Ree ke bi mird, vêsaneni era ho viri
 niano.
 Kes nêbiyo, ustina silemaniye.
 Veyvikera vane: Bıraçêşiyê. Vana:
 Caê mı tengo. Cire ca kenê hira,
 vana: fiştanê mı tengo.
 Ha vaze ha vaze, hazete k... binê
 deyiyo.

Kori weş ra vato: N..... a çimê tuye
 kori.
 Heri muleçike ra vato cenu n.... to.
 Ae ki vato: Ca bivine vaze.
 Çeneke vato: Yê mı ya vilıkciyo, yaki
 daulciyo.
 Gaê mı gaê mı xaynêni meke,
 zumustu nao ame, torê simer, mire
 ki genim lozimo; o waxt ya to
 fek erzena yê mı, yaki ez erzonu
 yê to.
 Mêsa kore kunara çê ho çê ho
 wena.
 Voreko hewl zerê koz de beliyo.
 Merdene ke merdena, xıre xıre çi
 k... mına.
 Verg şêr keno roza dumane.
 Eve çi ri ama, çi ri sona.
 Ko çıxa ke berz vo, axır roze linga
 mordemi kuna ra çi.
 Kerge uğwe wena, ho sero haq de
 niadana.
 Dele ke dime ho rasano, kutik benê
 deyray.
 Nêkerdoğ ni, kerdoğ zoneno.
 İson ke çi ramit, ey çineno.
 Vai de rameno, pukêleke de çineno.
 Veyvıke vato ez ke na pize ra
 xeleşine, ci kenu fekê piye mêrdi.
 Niade, dele çutır rawa cenet zona.
 Hata ke huyo gıno, kêsıke sona darê
 ser.
 Êve vozdaene isu nêxeleşino.
 Ma ke kami ra vake bao, vano herz
 xıre mı nao.
 Pošta gêmêra gırsagu birneno.
 Ha vaze ha vaze, to vana koliyo
 husko.
 Vade lüye biyo tamam, şiya taşta
 gavançi verda.
 Kutiko ke ru boro, sanıke verê çım
 ra wa.
 Bıza arnoğê boka vergiya.
 Noloti şero thomo ra xıravine.
 İsu çık u çınaye hono, cao xırtra
 bızeweyiyo.
 Qatıra ke hinga cıra düri vınde.
 Qusure mordemke bi, sono beno pa.
 Derjen ve qına ho, goçen ve qına
 ho.
 Ho jede berz meje, to ke sım, ez
 dimne.

Zur hazara vano ez naune.
 To domu niya ke tora vaji aferim.
 Tuh tuh tuh, noloti şero thomora xiravine.
 Moriya hewle dolike de beliya.
 Pisinge ke şıye, dewra kuno meri.
 Qeda yeno a ser ra sono, hesê ma kuno virendiye ano.
 Vore ki sipiya, qul ciyê ho ser ro keno.
 Haq isoni raste mordemê ramani kero.
 Ma ke dest nave zumuniya, dake lazê ho naskena.
 Ma ke dest est zumuni, maa hetê jü bervenena.
 Virendiya to verdanu ra hata derê ci.
 Erê erê, serve ana tovo.
 Her tayr eve zonê ho waneno.
 Ez vanu goga, o vano gava.
 Tbuuşt tbuuşt tbuuşt, silê memi gukê ho sole kerdo.
 Kavek erzene, soğun pereşiye perskenê.
 Fırsat ke era dest kuyo, isoni nal keno.
 Danu to ali weli, bizone qedrê eli.
 To vana reça ho je reça awreşiya.
 Haq çığırê modemi çot mekeru.
 Goske nana ro mı, çığırê deyra meso.
 To vana reça kuji fetelneno.
 Tay tay tay, manga 've gawa.
 Boğo xam ververê gaê amali de miseno.
 Sare ke kundire vi, lese çı ci boro.
 Mordemo her her waxt saydê mordemê baqılıyo.
 Jede berz ra meso, alcağ kuna.
 Ez vanu vorek niamo, o şıyo derdê gai gureto.
 Zarance ra pers kerdo, na lingê to ça sūriye, vato: Vore ra o; ma mı to şia de ki diya.
 Mae her waxt lazê ho naskena.
 Mordemo xayin her waxt xayino.
 Awres ko ra herediyo, xevera koi çina.
 Ez vanu hes nao, o vano rêçe nawa.
 Ma tawa beçıka ho boe kerda ke, to yena.

Ververê zovi-jeki meve.
 Dığaskane ke biye, cini sonê diyari.
 Haleta gırse zeyere laaqa.
 Qesê camerdu fek ra vejino.
 Haq ko vineno, vore dano ci.
 Qese qesu keno ra.
 Kes dısmenê hora alaqtare nêvano.
 Eve zuru kes çe ho şen nêkerdo.
 Ye sima wareo, zumustu ke ame, bon ki lozumo.
 Henke lewine ho liseno, niade çutır thomê fekê ho zono.
 Ver de vano, bin de birneno.
 Doze ke kotve zerê çêyi, o çê de xêr nêmaneno.
 Hen ke kenê qerbeliğ u qurvetiye, to vana hes kerdo gême.
 Ero çiko sima kotê tewartê, ça kenê zelemele?
 Çıyo ke şı, destune ho cıra buşiye.
 Hen ke rema, werte ra bi talapange.
 İsu rozê yeno dina, rozê ki mireno.
 Kutık çı jiare naskeno.
 Na dina faniya, keşre nêmanena.
 Binê linga ho bı lise, pexılı ra minete meke.
 Dost u dısmo roza tenge de nasbeno
 İnat bêbinato, ge rındo ge fesato.
 Korek ki vato, ez nametê haqi ne.
 Oli derd dano, dermanê ho ki pa dano.
 Çezeve dey estê, ğezna dey de bımane.
 O kamijo, sene kêso, sene nêso
 Henke hêrs biyo, to vana taşino ra.
 To seva? Muroxuyo, yaki murojiyo tê?
 Horê çı wazena ey bike, paka mı tora çina.
 Ver some niye, dime some niye.
 Na roza ke da to, cıra helme ki mado.
 Fam u izavê ho çino, ez sebikeri?
 Sar rındêna mara terseno, kam qarşe seytanêna ma beno.
 Henke şıyerê zumuni, to vana zu mae u zu pira amê dina.
 O ke hero, to ki qatıra.
 O ke simo to dima, o ke simo ez dimne.

Ça honde gırsa eve lesa, sene kêsa,
 sene nêsa.
 To ho ciye saeke, sar to çiye
 saekero.
 Ostorı ra ke waregıne bine to peme
 o, her ra ke waregıne, bine to
 kuço kêmoro.
 To vana koro, şia u sipê têse ra
 nasnêkeno.
 Toke ma de çutir niada, ma ki to de
 heni niadame
 Kam sebikero, hore keno.
 Hetê simade uğwe beda.
 Wayis u berviş ra biraê, çıxa huya,
 honde ki berverna
 Lüye ra vato: Na dimê ho sekena?
 Vato: Pê çalp u çılpe ho kenu.
 To ke zonena mira vaze, her kotira
 genda ho keno.
 Ma çıra vame mıqeda, yi vanê
 çarnaşio şia.
 Pere pere pere, fek de pere, çine
 de pere.
 Mor ke moro, pirenê ho keno newe.
 Eke zövnä keşi ra o, bomo, eke
 bavau ra o, budalayê wairê huyo.
 Make nave zumuni ra, lona muleçike
 to sero yêna hazar çurs.
 Ez 've xuya gaê ho zonenu.
 Xojive yi keşi vo, hal u waxte ho
 rindo.
 Bıra bıra, sar baqılo, yê ma heriyê.
 Dest keno, sare oncêno
 Soe ke dare ra viye, her kes kêmora
 ho kuno pa.
 Mane ke ho ragızgızno, her cara
 zern rışine.
 Kemera girane caê hode ra.
 Ye ma ewlat niyo, dezê sarıyo.
 Kıvar ke esto, nuno pote o.
 Ga 've soe çım de jüyê.
 Dermanê to ke bivo, kena qırrê sarê
 hora.
 Her kes hondê zoneana ho
 qeseykeno.
 Kes mezela keşi nêkuno, her kes
 kuno mezela ho.
 Zu mae hot laji kerdê weyiye, des u
 dı lazı zu pi weyiye nêkerdo
 Her ra vato: Çımê to ve roşt vê,
 kuriye to biyo; biyo nêbiyo, barê mı
 mına ro, mına niyo?

Qlancıke ra vato: To onca leir vetê;
 ez ke meveji ciye sima kam nıkliye
 kero?
 Hem murojiyo, heki arnaxiyo tê.
 Miri asiqe ra vato, xeyle domone to
 estê; aye ki vato, mire gosmede
 pêro tir u fisa, jüyo je to tey çino.
 Henke tholo, to vana zardayiya.
 Taliye ison ke xıravın vo, mordeme
 xıravinde vejino.
 Payna ro dimê kutik da, perono
 isoni.
 Goza kore eve derjeni vezenê.
 Mordem ke kotve govende, ta ki
 verdano ra ho.
 Dest desti şüno, dest cereno ra ri
 şüno.
 Çeverê ho çip bije, ciranê ho dızd
 meveze.
 Ero tawa domoniye to xapnena.
 To game hetê mı ser biye, ez dı
 gamu yenu.
 Tı ho megoyne, va sar to bıgoyno.
 Zu xorti çeneka ozevera vato: Na
 oda sima zof rindeka, tene lozina
 ho çota. Çeneka vato: Çot çot nê
 du po sono nêsono.
 Eke çayde kota, so ho aşe ro berze.
 Qayde koto, mıaketu ver fetelino.
 Yê her rindeke çusure de ho esto.
 Kırmancı hero, ho ve ho ho kuseno,
 onca nisenoro berverno.
 Kotê daye rindeko, kutiki tüye hora
 ser nêkenê.
 Rio şia u sıpe ke beli bi, her nano
 m... hetê jü.
 Hazar çena mı ke bivo, ez ey
 zamaye ho nêkeno.
 Tunedi çê naynura tım vejiye.
 Yê nêzonağı lazê ho amo dina,
 gureto bılike çıra kerda.
 Henke tunediyo, tewraniya ho keşi
 nêdano.
 Meke çarse cı meve, şero kolıg vo
 vile bin ra vo
 Belka nêweşiye 've thewraniye eyra
 nisê.
 Gulange bıziğe ra vato: Ez tora
 dergune, aye ki vato:Caê ma zu
 niyo.
 Ferêsatê ho ke bivo, kou lone keno.

Hire serevdu nire ero vilê zu gayi nêno.

Dı basarağu qêrtme tira hengajra nêkerdo.

Kam ke kıvar bikero, yeno kuno çeverê deyi.

O je kerga kor o, hazar çimê ho ke bive, onca nêvineno.

Je bıza bome thewsançi fetêlino.

Koto tewt, teus teus cı cereno.

Henke koto tewt, sar ki vazo nêyde çiye esto.

Bava dewres koto, ana nu nêpoto.

Zöv ni, hewnu ver teus tewsançi fetelino.

Bava koto tewt, cane ho gost wazeno.

Eke kotve tenge hona haqi anera ho viri.

Bava ke kotve tenge, rawa haqi çip pê cenno.

Mordemo zureker mertağu ho ser ra erzeno, hard u osme puf kenno.

Zu çe de ke zu mix çino, o çe bivêso

Oooha qerso, ververê tode çarso

Destê bera ho ke niame, q... ho nata bota demdano.

Deyme caê de zor ho niyano.

Ha vase ha vase, k... verê hora vase.

Îsu kutik de deyme zu çual nêkuno.

Thawa pir haqo, rayver neqo.

Tevera hen ke serdo, kutiki cemedinê.

Pi rametiyo, laz ki nolotiyo.

Bıza vergê kori, yena verê çeverê lone.

Torje sone keno dano linga horo

Thom u tiz dinara dariyo we.

Make dave jümüni ro, jümüni keme çê tornê rayveri.

Henke remeno, to vana awreso.

Henke rema, ho dime nianêda.

Henke terso, hazarê ho vişiyi biyo pirtley.

Ez nê arekerdoğune, nêki aredoogne.

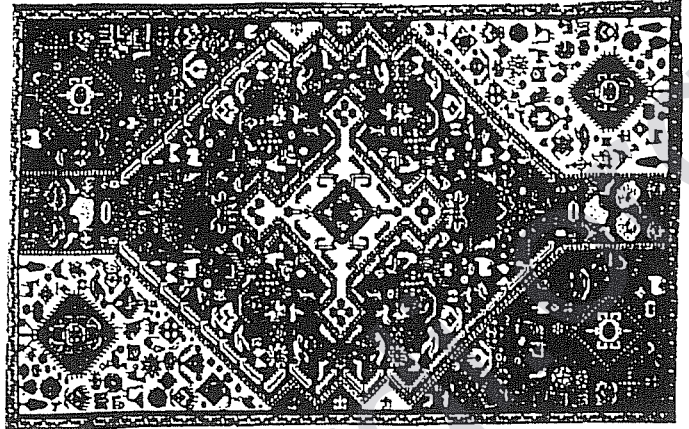
Mordem ke kotve tenge, bırakê maa hora vano bao.

Ver some goz bena maro, dime some finciku dano maro.

Ver şere nê, dime şere nê.

Dizonu qırsnena, to kam tersnena.

Deyme kes nêvano doye mi tırso.

Kamilê de Welati Dunika Xeri ra

Teynabiyene

Roşna

Sed, sed u vist xana ra dewe pišta xo aznore veroji, veroji ko kerdo pişti hên pê mendê. Germo, germê amnaniyo. Hên ke germo, kemer u dar, teyr u tur, qe çiyê cayê xora nêlewino. Waxtê perociyo, siya qevaxa biya qıc, biya qasê bejna domana. Kutiki siya bona de, mal meğel de, palê merga de binê siya gırza de ginê waro. Xêrca vize vıza vızika vengê werte de çino. Vayê pakay, vayê wusari biyo derman, werte ra dariyo we. Dûri u derg qe çiyê nêlewino, koti de ke niya dana, teyna helmê germi aseno. Gegane peqpeqoki ke meerziyê we mordem vano dina merdiya, weşiye barkerdo şiya. Peroc ra tepiya, hebê germ şikiya nêşikiya tağa cêri de domani bi top şî derê binê dewe. Golo ke viraşt bi hona vindete bi, hama ağwe tenê şanit bi we. Domananê pila kincê xo veti; tayine puncî kerdî hazır, tayine kemerê tenêna gırsi ardi, vırniya gollî viraşte, tenêna kerd berz. Ağwe êndî eştêne be sênê dine. No gure de domani nêqefellyay bi, ağwe taniya canê inê şıkıt bi, tenêna bibi cansıvık. Tayine azne kerdê, tayî şiyêne kiştâ gollî, ya xızır vatene u xo eştêne ağwe. Domanê qıcı ki kiştâ gollî de tê kaleke de niştibi ro, heyran heyran qaytê ê bina biyêne. Pila nêverdêne ê gol kuyê, çike hama hama kesi azne nêzanitêne. Gegane ke ağwe perêne domananê qıca, kêf kerdêne, biyêne şa, biyêne qeri-veriya dine. Wertê nine de teyna laiko pore siya, temê kemi, gıms bi. Çıxa ke gıms bi ki, xo pênêguret u va; rocê êna ma ki benîme gırs, xo erzenime gol, azne musenime. A waxt kam mara se vano?

Xêle waxt ke werte ra şî, domani bi têsan, bi vêsan, bi têra. Tayine vake; ewro besa, endî şime dewe. Gol ra veciyay, kincê xo gureti, tayine êşti doşanê xo ser, tayine ki day xora dewe ser kewti raye. Êwê qıcı ine dime ra amêne. Tem pêy de teyna mend bi.

Xora zobin ki teyna bi, wa u birayê xo çine bi.

Maa xora dayim perskerdêne, vatêne dayê tı qey jû bira mirê niyana. Maye ki cıra vat bi; ez nêweş kewta, piyê to ez berda sukê de gırse. Oca ma şime lewê jû doxtori. Piyê to u doxtori zaf jûminde qesey kerd, peyniye de piyê to mıra va gereke to emelet kerê, cayê domani tora bicêrê. Ez berba, mı sekerd ke piyê to razi nêkerd. Ê vake, nê doxtor vano tı gereke emelet bê, hên ke nêbo tı na nêweşiye ra nêxelesina ra, mirena. Xora halê maki hên zêde rınd nêbi ke, bême dewe sera qesikime u hên qerar cıdîme. Amayen u şiyene têde pero, pere ki made hesreta. Xora ke çê apê to ke o ca nêbiyêne, ma bese nêkerdêne oca bivindetêne, qe nê ma perê xan nêdêne, werdene u şimitena ma çê apê tora biye. Ma san ke halê dine rınd bi, ahêni ebe zar u zoriye derbaz kerdêne. Verhasıl mı niya da ke piyê to niheq niyo, reyna amayena ma wa itay çetına. Ez ki na çend seriyo niya nêweşa. Mı piyê to ra va ke, eke tı sond wena, vana ez domana mane nêken u nêzewecin, a waxt ez nê emeleti qebul ken. Ê ki sond werd, xora sond mewerdêne ki piyê to mı ser nêzeweciyêne. Ahêni ez oca emelet kerda, raştâ ki çend aşmi tepiya ne dej mend ne ki çiyê, ez biya weş u war.

A teyna bine de temi fek ra; ez sebikerine weşiye u wariye, teyna biyene ra çetin qe çiyê esto serê na dina de. Eke khekê mı ke bibiyêne ez ki ewro kewtêne gol. Ê ki nika destê mı pêguretêne ez xode berdêne.

Domananê dewe ra cemi pâyde niya da, di ke tem ine ra xelê duri mendo. Qera, temooooo ero tenê çapik bê birese ma. Maya temi tem teslimê cemi kerd bi, vat bi xode bere, xode biya. Temi tewr çiyê nêheşnêne, hên halê xo de bi. Ewro hên miğele de bi. Vizêri piyê de u jü ciranê dine dabi pêra. Xora kam çı zano na çend serriyo wertê dine qe rind nêbi. Verêcoy hurdim heta ra ki piyay amabi kiştene. Teyna qe kesê dine nêtawrêne ke hetê ser şoro. Çike aşıra bine xele qelebeliğ biye. Eke jüyêde dine cayê teyna raştê cı biyamêne, xıncırnêne, heyan merdene kuyêne.

Vizêr şande cile de ma u piyê de na derheq de jumini de mucil bibi. Pi tersê zerê xo ardbi zon u maye ra vat bi; nê kutika ra zêde rê. Ma xora hirê çey bime. Kheke mı ke kişt, biraye mı ki inera jü kişt u çê xo barkerd ita ra rema şı estemol. Jü ez menda. Mı nêwaşt ke ez mal u milê pi u khalikane xo her u kutika rê caverdine. Hama ez be kamê dine sere vecine. Nezan ma ki na dewe ra vecime, bar kerime şime, se bikêrime? Dewe pêro heqe dana ma, nalet ana re ine, hama heqa huşk u hole teyna ez sebikêrine. A roce mı merge de vaş çinitêne. Xel u wusi tıfangi pişte ra raa serê merge ra verdî ra. Duri ra qesey kuyay mira. Mira va, biçine biçine lacê dele rind biçine, emser zimistan çetin êno. Belki marê ki vaş lazım beno. Malê to êmano, ê ma ki êmano. Şeytani va ke bibe tırpane ra şo berze re vilê hurdimina, vilê hurdimina ki averde warke. Hama rind zanen ke hona mı nezdire dine nêkerdo, gula verdanê mı, ê mı harde kenê war.

Tersa ra mı vengê xo nêkerd. Rocê, dide veng nêken, hama rocê êna ke ez ki teqen. A waxt ya ez ya ê, xızır pilo. Nêmede dewe gureto anciya ki çime vêşanê, nêzan mara çı wazenê?

Maye qesa gurete u va; no qederê mino siya o. Hama no qedero siya de beçika to ki esta, teyniya karê ewliyaya niyo. Roca rocêne ke to waştiya merka meremnêne, ewro ki niya nêbiyêne. Pi hebê hêrs bi u va; nika tı se vana? Roca rocêne to ez nêwaştêne? Tı be xo heyan dara pačkime niyama? San ke mı tı ebe zor remna? Na qesikerdene ra tepiya qe kesi ra veng nêveciya. Laik heşar bi, hama xo nabi re hewn, goş dabi qeseykerdena ine ser.

Cemi reyna peyde niya da, reyina veng cı da. Kemerê qıcı eştre cı ke bêro bireso ine, hama temi qe çiyê nêheşna, hên halê xo de gıran gıran amêne. Cem peyser şı, bi dest ra, tayi ki cıra xevêr da u xo dima kaş kerd ard resna domananê dewe.

Domani hona nêkewti bi raştê dewe, biye teqe teqa tıfanga. Vengê tıfanga domana rê çiyê de gerib nêbi, hama anciya ki mereq de mendî. Ê pili ebe remayiş şı kewti dewe. Ê qıcı ki ebe berbiş amay dewe. Temi nezdî re çey kerd, niya da ke çı bivino, verê çêverê dine biyo be pirê zelemele, şin u şiwaro. A waxt zerê temi de çiyê vısiya. Xora qefeliyaye bi, ca de gına wara u balmiş bi. Cirana ra jü, kerd berz, kerd vırana xo u berd zerê bonî de cile ser ra na ro. Arde tayi ağwa leymune şanite rû ra. Temi çimê xo kerdî ya, di ke pi hao tenesuri ser ra meredno ra, maye porê xo ruçiknena u berbena.

Ware`den

Ware`nin neden geciktiğini sormayın. Omuz verilirse, zamanında ya da erken çıkar, verilmezse gecikir, belki de hiç çıkmaz.

Toplumumuzun yokolmamasını, dilimizin ve kültürümüzün ölmemesini isteyen kimse, Ware`ye ve dilimizde çıkan diğer dergilere sahip çıkar ve omuz verir.

Omuz vermek ne demektir? Yazmaktır, dağıtmaktır ve parasal destektir. Yazı konusunda problemimiz yok, ama dağıtım ve parasal destek konusunda sorun var. Bir kimse çevresinde en azından 10 tane Ware dağıtmıyorsa, toplumumuzun yokolması, dilimizin ve kültürümüzün ölmesi ona dert değildir, demektir.

Belki de kimse inanmaz, Ware`nin bilgisayar ve baskı makinası henüz yok. Sözü kısası, Ware`nin ne zaman, nasıl çıkacağı omuz verenlerin ve okuyucuların elindedir.

Derginin sayfalarında görüldüğü gibi, bundan böyle Ware`nin hazırlanmasını dar bir redaksiyon üstlenecek. Belki de işler böyle daha iyi yürür. Bu sayıya yani 9. sayıya kadar Hesen Uşen`nin, Hese`nin, Hawar Tornécengi`nin, Perê Sodiri`nin ve X. Çelker`in emeği var. Xızır onlardan razı olsun, sağolsunlar, varolsunlar.

“Dersa Zonê Ma VIII” (“Dilimizin Dersi VIII”) bu sayıya yetişmedi. Rozşenê “kusuruma bakmayın” dedi. Biz kusuruna bakmadık, siz de bakmayın.

Bu sayıda epeyce güzel yazı var. En iyisi biz bir şey söylemeyelim, okuyun, kendiniz karar verin.

Gelecek sayıya kadar hoşça kalın.

Frankfurt, şubat 1996

BAZILARI KOPYA SEVER

Sait ÇİYA

Türk milliyetçiliğinin ideolojik-siyasal çizgisi ve pratik sonuçları görüldükten sonra, kolay kolay kimsenin aynı yolda yürümei denemeyeceği düşünülüyordu. Her şeyden önce Türk milliyetçiliği pratik sonuçlarıyla ortadadır. Ermeni halkının soykırım ve sürgüne tabi tutulması, Rumların katledilmekten kurtulanlarının Yunanistan'a sürülmesi, Kürt ve Zazaların katliam-sürgün-asimilasyon süreci ile yok edilmek istenmesi ortadayken, aklı başda kimse aynı yolda yürümek istemez. Yukardaki tablo dahi gerçeğin tam ifadesi değildir. Buna, Alevi, Yezidi, Suryani, Laz, Hemşin, Çerkez, Gürcü ve öteki ulusal-dinsel topluluklara uygulanan asimilasyon ve fiziki tasfiye sürecini de ilave etmek gerekiyor.

Türk milliyetçiliğinin kötü ünlü Tarih Tezi ve ona eşlik eden Güneş Dil Teorisi biliniyor. Orta-Asya'dan Anadolu'ya tüm uygarlıkları Türklere mal eden bu teori, hemen hemen tüm dilleri de Türkçe kaynaklı gösteriyordu. İlk bakışta saçmalığı ve akıl dışılığı görülen bu iddiayı isminin başında Profesör etiketi bulunan sayısı küçümsenmeyecek "bilim insanları" (!) savunuyordu. Halâ daha savunanlar da var.

Bilimsellik maskesiyle sunulan bu teorinin ana yöntemi şudur. Bugün farklı olan halkları tek ve Türk göstermek için, önce onların hepsinin aynı soydan ve yerden-Türk soyundan ve Orta Asya'dan-geldikleri "ispatlanıyor". Kanıt olarak yerleşim yerlerinin isim benzerliği, dildeki bazı ortak kelimeler, dinsel inançtaki benzerlikler gösteriliyor. Elbette, kanıt diye gösterilen olgular keyfi olarak seçilmiş, bilimsel ve gerçek temellere dayanmıyor. Ardından bu sözde bilimsel kanıtlara dayanan Profesörlerimiz işine geleni, gözüne kestirdiğini Türk ilan ediyor. İlan etmekle kalmıyor, "gerçek Türkün bunlar olduğunu" söylüyor. Bilinen 'Halis-muhlis Türk' tekerlemesi bu sürecin sonucudur.

Bu kısım sözde teorik bölümdür. Arkasından siyasi yöntem geliyor. Osmanlı İmparatorluğu Balkanlar ve Arabistan'da, Ermenistan, Kırmanciye ve Kürdistan'da parçalanma ve dağılma sürecine girince, Saray ve onun güdümündeki Türk aydınları siyasi neşteri vurdular. "Yabancı devletler Osmanlıyı bölmek istiyor. Ermeni, Sırp, Bulgar, Yunan, Arap sorunu yoktur. Rus, İngiliz sorunu vardır. Osmanlıdan ayrılıp ulusal haklarını almak isteyen halkları dış güçler kışkırtıyor". Ulusal hareketlerin arkasında parmak aramak modası da böylece doğmuş oluyordu. Kimki hakkını istedi, herkes bir parmak buluyordu. Ulusal-demokratik ve devrimci hareketlerin arkasında dünyanın çeşitli ülkeleri ve siyasi akımları parmak sahipleri olarak sürekli varlığını korumakla birlikte, en gözde parmak İngiliz ve Rus parmağı olarak kaldı. Parmak teorisi TC döneminde de devam etti. Devrimci hareketlerin arkasında Moskova, ulusal hareketlerin ardında Batı, daha çokda İngiltere aranır oldu. Parmak teorisi o kadar etkili olduğu, Türkiye Sol Hareketi dahi bu teoriyi sevdi. Kürt, Ermeni, Zaza ve Süryani hareketlerinin ardında "yabancı parmak" bulmak için oldukça gelişmiş siyasi mikroskoplar kullanmaya başladılar.

Türk rejimi Ermeni ve Rum ulusal hareketini tasviye edince, öncelikle Kürt ve Zaza halkına yöneldi. Kürt hareketi ideolojik-siyasi düzeyde olduğu kadar, pratik düzeyde de bu sürece karşı büyük bedeller ödeyerek karşı koydu. Bugün, Kürtlere yönelik Türk resmi tezi ideolojik düzeyde inandırıcılığını kaybetmiştir. Türk rejimi dahi, "dağlı Türk, KürtTürkü, Kart-Kurt" tezlerini tekrarlıyamıyor.

Tarihi mi tekrar ediyor? Yoksa milliyetçiliğin evrensel özelliği midir? Herhalukârda, Kürt hareketinin önemli bir bölümü karşı çıktığı tezleri ve sistemi benimsemiş

görünüyor. Kürt hareketi diyerek bir genelleme yapmanın yanlışlığını unutmuyorum. Ne varki, Türk milliyetçiliğinin Kürt kopyasına içerden ciddi ve tutarlı bir itiraz gelmediği, karşı çıkanlar da korkak ve kaçamak sözlerle karşı çıktıkları için bu tespit kaçınılmaz oluyor.

Faik Bulut'un, Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği'nin yayınladığı Dersim Dergisinin birinci sayısında yazdıkları, Türk milliyetçiliğinin Kürt kopyasına iyi bir örnek oluşturuyor. Bulut'un, Dersim ve Dersimlilere, Zazalara yönelik ilgisi yeni değil. Kendisi, "Zaza Dersimlilerin, Kürtlerden tamamen farklı bir halkmış ve konuştuğu Zazaca (Dımili)'nin da Kürtçe'den apayrı bir dilmış gibi gösterildiği yalanı mı çürütmeye kalksam" (1) diyerek ilgisinin yönünü ve amacını açıklamış oluyor. Kısaca O, genelde Zazaların, özelde Dersimlilerin Kürt olduğunu ispatlama sevdasına kapılmış. Birkaç sayfa yazı ile, belge ve bilgi vermeden beğenmediği görüşleri "çürütüyor".

Bulut, tartışmada yeni bir şey söylemiyor. Söyleyemiyor. Kürt milliyetçilerinin, Zazalara ilişkin görüşünü tekrarlamakla yetiniyor. Bu tekrarın da çok iyi yapılmadığı, bariz ve kaba yanlışları barındırdığı görülüyor. Konuya Dersim adının kaynağı ile başlayan yazarımız, hiç bir kanıt göstermeden bu ismin Med dilinden geldiğini, Zerdüştlük inancının kutsal kitabı Zend Avesta'nın remi dilinin de Medce olduğunu söylüyor. Medler döneminde resmi dil var mı, bilmiyorum. Yazarın dili alıştığı yöne doğru dönüyor. Tarihe ilişkin bir tez, ispatlanmış, mutlak bir doğru gibi sunuluyor. Medce ile Kürtçe'nin, Zazaca'nın ilişkisine daha sonra döneceğim. Önce bir çarpıtmaya ve demagojiye dikkat çekmek istiyorum.

"Ebubekir Pamukçu'nun Zaza milliyetçiliği yaparak, "Dersim, Farsça'dır, Darsim ise Zazaca'dır" demesi, Kürtçe dili hakkındaki bilgisinin ktlılığını göstermekten de öte bir şeydir. Türkiye'deki egemen sınıfların, hele hele Olağanüstü Hal Bölgesi Valisi Önal Erkan'ın kurdukları şu tuzağa düşmektir: "Zazalar Kürt değil, Zazaca da Kürtçe değildir; Zazalar Kürt olmadıkları gibi, aslında Ortaasyalı Türklerdendir". (2)

F. Bulut ve onun gibi düşünenler Zazalara iki olanak tanıyor. Ya Kürt ya da Türk olmak. Zazalar Kürt değildir denildimi, O'nun cevabı hazır. Öyleyse, Türktür. Hayır, bu kaba bir demagoji ve saptırmadır. Zazalar, Zazadır. Zaza Kürdü bana hep "ZazaTürkü", "KürtTürkü" tanımlamasını hatırlatmıştır. "Zazalar Kürt değildir" demek, otomatikmen Türk oldukları sonucunu doğuramaz. Ne yani, Türk ya da Kürtler dışında bu coğrafyada kimse yaşamıyor mu?

F. Bulut ve onun gibi düşünenler Zazalara iki olanak tanıyor. Ya Kürt ya da Türk olmak. Zazalar Kürt değildir denildimi, O'nun cevabı hazır. Öyleyse, Türktür. Hayır, bu kaba bir demagoji ve saptırmadır. Zazalar, Zazadır. Zaza Kürdü bana hep "ZazaTürkü", "KürtTürkü" tanımlamasını hatırlatmıştır. "Zazalar Kürt değildir" demek, otomatikmen Türk oldukları sonucunu doğuramaz. Ne yani, Türk ya da Kürtler dışında bu coğrafyada kimse yaşamıyor mu?

Ben, F. Bulut'un Olağanüstü Hal Bölge Valisi, Türk egemen sınıfları ile aynı düşündüğünü söyleyebilirim. Elbette, her konuda değil. Türk resmi tezinin Kürtlerle ilgili kısmına karşı çıkarken, ilerici ve haklı bir yeredir. Burda, O'nunla aynı cephedeyiz. Ancak, Türk resmi tezinin yöntemleri ile Zazaları inkar ettiğinde, bilimsel tartışmalara milliyetçiliğin yönlendirmesi ile kışkırtıcılık katıyor. Karşı çıktığı Türk milliyetçiliğinin zeminine dönüyor. Şunu söyleyebiliriz. T ve K yer değiştirince, kişi ya da siyasal akım milliyetçi olmaktan kurtulmaz. Milliyetçi ideolojinin temellerine ve çoğu yerde ortak olan yöntemlerine yönelmek, onları devrimci temelde red etmek gerekiyor.

F. Bulut ve onun gibi düşünenler şu

sorulara ve olgulara cevap vermelidir. Kuru sıkı atmakla, ona-buna küfür etmekle kimse bir şey elde etmez. "Zazalar Kürt değildir. Zazalar bağımsız bir halktır" diyenler, nerede ve ne zaman "Zazalar Türktür" demiştir? Peki, Türk hakim sınıfları ne diyor ve yapıyor? Türk resmi tezi çok açık şekilde, Zazaları Türk görüyor. F. Bulut gibi, Zazaları bağımsız bir halk olarak değerlendirenlere "bölücü, dış kışkırtmaların uzantıları" diyor. Bu noktada, F. Bulut ve Türk milliyetçileri birleşiyor.

Dersimlilerin özgün kültürünü, Zazaca'nın Kürtçeden önemli farklılıkları barındırdığını kabul eden Yazar, yinede resmi görüşünü tekrarlamaya devam ediyor. "Ne ki; bu Zazaca'yı ayrı bir dil yapmaya yetmez. Çünkü Kirmanç lehçesiyle ayrılığına rağmen, Kürt dilinin bir başka lehçesi olan Gori(Gorani) ve bir alt kümesinde yer alan Hewremani ile çok daha yakın özelliklere sahiptir".(3)

Zazaca'nın Kürtçeden farklılığını kabul eden yazar, henüz ispatlanmamış başka bir tezle, O'nu yeniden Kürtçeye bağlıyor. Öyle bir bağlantı kuruyorki, sol eliyle sağ kulağını tutanlara benziyor. Zazaca direktmen Kürtçeye yakın değil. Kürtçe'nin bir başka lehçesine yakın oluyor. Oradanda, Kürtçeye bağlanıyor. Zazaca, Gorani ve Hewramani'ye yakınsa bu onun Kürtçe olduğu anlamına gelmez. Sadece O dillere veya lehçelere yakınlığı olduğu anlamına gelir. Kaldıki, bu yakınlık da bilimsel olarak incelenmiş değildir. Bir iki yüzeysel yaklaşımla dillerin aynılığı veya ayrılığı ispatlanamaz. Lehçe teorisi, Kürtçeyi de tanınmaz hale getiriyor. Zazaca, Kurmanci, Gorani, Sorani, Hewramani, Lori hepsi Kürtçe'nin lehçeleri olarak değerlendiriliyor. Peki, Kürtçe hangisidir. Bir dilin kendisi olacak ki lehçeleri de olsun. Kürtçe denildiğinde incelenen ve tanınan Kurmanci'dir. Lehçe iddiaları da bunun üzerinden yürütülmelidir. Zaten, Kürt örgütlerinin hemen tamamına yakın kısmı da Kurmanciyi resmi dil yapmak istemektedir.

Lehçe teorisinin amacı, lehçe olarak değerlendirilen dillerin asimile edilmesi, top-

lum yaşamından dışlanmasıdır. Kaldıki, Kürt siyasi hareketlerinin yürüttüğü lehçe tartışması anlam bakımından da yanlıştır. Çünkü, Lehçe aynı zamanda bir dil ailesinin içinde değerlendirilen dillere de denilmektedir. Mesala, İrani lehçeler denildiğinde ayrı ayrı diller anlaşılmaktadır. İslam Ansiklopedisi'nin İran Maddesinde H. W. Balley, İrani dil ailesinin 30 lehçesini saymakta ve kısaca incelemektedir (4)

Burda kullanılan lehçe tanımı bir dil gurubunun birbirine yakın ve muhtemen kaynak bakımında aynı yerden gelen bölümleri içindir. Yani her lehçe, aynı zamanda bağımsız bir dildir. Nitekim, lehçe olarak adlandırılan diller arasında Osetçe, Pašto, Gurani, Kurdi, Zaza, Farsi gibi diller vardır. Şunu da söyleyelim, İrani dil gurubunun 30 lehçesi sayılırken Kürtçe ve Zazaca ayrı başlıklar altında incelenmektedir. Hemen şunu belirtelim, dildeki gramer ve kelime yakınlıkları gerekçe gösterilerek Kürtçe ve Zazaca'nın tek bir dil olduğunu savunmak, kişiyi tüm İrani dillerin tek bir dil olduğu savunusuna götürür. Bu teoriyi savunanlar eğer kendi içlerinde tutarlı iseler, Kürtçe'yi de Farsça'nın lehçesi olarak değerlendirmelidir. Ayrıca, yakınlık gerekçe gösterilerek Zazaca'yı Kürtçe'nin lehçesi yapanlara bir sorumluk var. Neden, aynı nedenlerle Kürtçe'yi Zazaca'nın lehçesi olarak değerlendirmiyorsunuz?

Lehçe teorisi, milliyetçi ideolojinin, özel olarak onun Ortadoğu'daki versiyonunun bir devamıdır. Kürt ulusalcılığı, modernleşmesi, önemli oranda Tahran, Ankara, Şam ve Bağdat rengini taşımaktadır. Öyleki, Kuzey Kürdistan kökenli akımların büyük çoğunluğunun dil, ulus, devlet, ulusal hareket modelleri önemli ölçüde Kemalist ideolojinin etkisi altındadır. Büyük çoğunluğu TC okullarında okuyan Kürdistan'lı kadrolar, bu okullarda aldıkları resmi düşünceyi ciddi bir sorgulamaya tutmadan, biçim değiştirerek Kürt teori ve siyasasını kurmuşlardır. Bunu biraz aşanlar da Türk Sol hareketlerinin yönlendirmesine girmiştir. Kuzey Kürdistan'da kurulan örgütle bakıldığında, Türk Sol hareketlerinin etkisi ve devamı rahatlıkla görülebilir. Sosyalizmi

Türk Sol'undan, Ulusalçılığı Türk egemenlerinden öğrenmek sağlıklı bir yol olmasa gerek. Bunu biraz aşanlar, aşmak isteyenler teorideki tutuculuğa, siyasetteki kekemeliğe son vermedir. Bu görev Kürt sosyalistlerini ve tutarlı demokratlarını bekliyor. Arap, Fars ve Türk milliyetçiliğine öykünmek, onların siyasal modellerini tekrarlamaya çalışmak, Kürt halkına da büyük bir haksızlıktır. Yüz yıldır özgürlüğü için mücadele eden bir halka bu layık değildir.

Şimdi gelelim başka bir iddiaya. Söylene, tekrarlana mutlak bir doğruymuş gibi savunulan, "Medce, esas olarak Kürtlerin ilk tek tanrılı dini sayılan Zerdüştlük inancının kutsal kitabı Zend Avesta'nın da resmi dilidir. Özgün Kürtçe'nin ilk kaynağıdır. Aynı zamanda Hintlilerin bir kısmınca konuşulan Sanksritçe ile İranlıların ataları Perslerin kullandığı Ahamenişçe, Pehlevice ve Farsça'nın da ana pınarıdır"(5) görüşünü inceleyelim. Bugüne kadar Zazaca'nın Kürtçe'nin lehçesi olduğunu savunanlar, kanıt olarak her iki dilinde aynı kökenden, Medce'den gelmesini de öne sürüyorlardı. Önce, Medce'nin bugünkü Kürtçe'nin ilk kaynağı olduğu bilimsel olarak ispatlanmış bir görüş değildir. Sadece, bir tezdır. İkinci olarak, bundan 2500 yıl önceki bir dil veri alınarak bugün yaşayan diller değerlendirilemez. Kürtçe Medce'nin devamı olsa da geçen dönemde büyük değişiklikler gündeme gelmiş, dil değişmiştir.

Üçüncüsü; Sanksritçe, Farsça, Pehlevice, Ahamenişçe'nin de aynı kökten geldiği iddia edildiğine göre, Zazaca'nın Medce kökenli olduğu fazla bir şey ifade etmemektedir. Zira, lehçe teorisine bu "kanıt" (!) yeterli ise, Farsça'yı, Sanksritçe'yi de Kürtçe'nin lehçesi olarak değerlendirmek gerekir.

Zazaca'nın Kürtçe'nin bir lehçesi olduğu tezi bilimsel verilere değil, politik kaygılara, daha açık ifade ile başka kültürleri asimile etme istemine göre çıkarılmış ve savunulmaya çalışılıyor. 5-10 benzer kelime yazmak ve ondan sonra lehçe teorisini ispat etmek, bilimsel bir yol değildir. Aynı yolu takip etsek, sadece aynı kökenden gelen dilleri değil, birbirinden etkilenen, yakın coğrafyalarda olan

tüm dilleri lehçe olarak adlandırmamız gerekiyor. Tabi burda lehçeyi, bugün kullanılan anlamında, bir dilin alt bölümü, diyalekti anlamında kullanıyoruz. Söz diller arasındaki yakınlığa gelmişken, İsveç ve Norveç dili arasındaki yakınlığı, Hollanda ve Alman dili arasındaki yakınlığı unutmamamız gerekiyor. İsveç ve Norveç dilleri arasındaki yakınlık o kadar ileridir ki, % 60 oranından, belkide daha yukarı bir orandan söz ettiğimizi belirtelim. Ancak, akli başnda hiç kimse bu dilleri lehçe olarak değerlendirmiyor.

Bulut, Dersim halkının kökeniyle de ilgileniyor. Dersim ve Deylem bağlantısı bilimsel olarak ispatlanmadığı için savunulamaz diyor. Deylem kültür ve toplumsal yapısının, Dersim kültürüne benzerliğinin, Kürt kültür ve toplumsal yapısından daha fazla olmadığını söylüyor. Deylem kökenini kabul etmiyor. Ama, Dersim-Kürt ilişkisinin Deylem kadar olduğunu kabul etmesine rağmen, Kürt bağlantısını mutlak olarak savunuyor. Bilim bu ise, saptırma nedir? Peki, Deylem bağlantısı bilimsel olarak ispatlanmamıştır. Ya, Kürt bağlantısı bilimsel olarak ispatlanmış mıdır? Hayır, sadece bir tezdır. Her tez gibi tartışmaya açıktır. Dahası, Deylem bağlantısına göre daha rahat karar verilebilecek bir olgudur. Çünkü, bugün Deylem kimliği somut olarak bilinmiyor. Kürt kimliği ise yaşıyor. Dersimlilerle iç içe, yan yana. Bilimsel yolu seçenler efsane ile değil, somut olgularla uğraşırlar. Buyurun kültür folklor, dil, halkın kendini adlandırması gibi konularda karşılaştırma yapın. Propaganda ve resmi tezlerin tekrarını yapmak istemiyorsanız, olgular sizi ikna edebilir.

Yazar, adeta bir falcı edasıyla Dersimlilerin elini tutmuş Zağros'tan Dersim'e dağ dağ getiriyor. Şimdi moda Zağros ya, Dersimlilerde Zağros'a uğramakla kalmıyor, mutlak ordan geliyorlar. Hayret, benzerliğe bak. Türkler Ortaasya'nın çöllerinden dolaştıra dolaştıra bizi Dersim'e getiriyor. Faik Bulut da, serüveni Zağros dağlarından başlatıyor. 2-3 bin yıllık tarih, bir pragrafta çok net çizgilerle tarif ediliyor. Neden, niçin, nasıl? diye soramıyoruz. Kürt olmamız için Zağros

lardan, Türk olmamız için Ortaasya'nın çöllerinden yolculuğa başlamamız gerekiyor. Çocukluğumun uzun kış gecelerinde anamdan dinlediğim masallar daha gerçek olgulara dayanıyordu. 2-3 bin yıl önce Deylem'den, Zağros'tan da gelsek veya yerli halklardan da olsak, bugünü izah etmek ve tanımak için tarihin karanlık labirentlerinde dolaşmak gerekmiyor. Bugüne kadar kültürel değişim ve karışımlarla meydana gelen gelişim yeni bir sonuç yaratmıştır. Biz yaşayan bir halkız. Tarihi araştırmak başka, bugünü 2-3 bin yıl öncesinin bilinmezlikleri ile açıklamak başkadır. Tarih gerici emellere, milliyetçi hayallere alet edilmemelidir.

Benzerlikler insanı şaşırtıyor. Türk gericiliği Ermeni düşmanlığını elden bırakmıyor. Her muhalefet akımının, özellikle de Kürt ulusal hareketinin arkasında Ermeni parmağı arıyor. Aramakla kalmıyor, katlettiği Kürt gerillalarını sünnet kontrolünden geçiriyor. Ermeni sendromu yoğun olarak gündemi meşgul ediyor. Faik de bu mikroptan kapmış. Daha önce yazdığı, "Kürt Dilinin Tarihçesi" ve bu yazısında Zazaların arkasında Ermeni milliyetçilerini arıyor. Bereket sünnet kotrolü önermiyor. Benim bildiğim eskiden Moskova tüm kötülüklerin merkezi sayılıyordu. Şimdi hedef Erivan'dır.

Bulut, yabancı uzmanlara da neşteri vuruyor. Minorski, "Zazalar Kürttür" dediğinde uzman oluyor. Aynı Minorski, Zazalar'ı ayrı bir halk olarak değerlendirdimi, "Minorsky'nin bu tezlerini, o dönem izlenen siyasetlerden bağımsız görmüyoruz" (6) diyor.

Türk milliyetçileri de Kürtlerin ardında Suriye'yi, Yunanistan'ı, Avrupa'yı, Rusya'yı arıyor. Şeyh Sait Ayaklanması ve Direnişi'nin, Dersim Direnişi'nin de arkasında İngiliz parmağı aranıyor. Adı komünist olan Türk milliyetçileri bu vesile ile kendi burjuvalarının katliamlarını destekliyorlardı. Bugün halâ daha büyük toplumsal sorunların, halkların ve kültürlerin talep ve hareketlerini komilo teorileri ile izah etmek, eski ve fakat iflas etmiş bir yolda yürümek demektir. Kürt, Zaza, Alevi

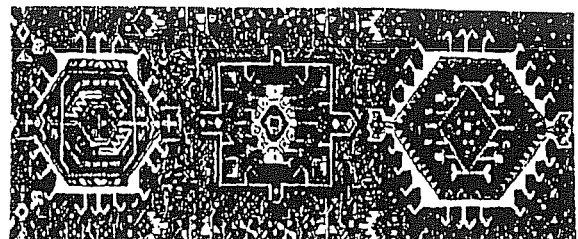
sorunu, demokratik-devrimci hareketler, dış güçler kışkırttığı için değil, toplumsal yaşamda gerçek temellere, yaşayan maddi olgulara dayandığı için var. Başka güçlerin izledikleri siyasetler ancak bu sorunlar üzerinde etkili olabilir. Ama, sorunun sebebi olarak gösterilemez. Zaza sorununda ise, hemen hemen tüm güçler üç maymunları (- görmedim, duymadım, bilmiyorum -) oynuyor. Komplo teorileri için, kişinin ya çok ön yargılı yada bilinçli bir çarpıtıcı olması gerekiyor.

Lise yıllarında başarısız bir arkadaşımız vardı. O'nu kendi aramızda idare ediyor, fizik, kimya, matematik gibi derslerde kopye çekmesine yardım ediyoruk. Ne varki, tüm çabalarımıza rağmen 10 üzerinden 4-5 zor alıyordu. Faik Bulut'u okuyunca bu arkadaş hatırladım. O'nun zararı kendisineydi. Şimdi çekilen kopya başkalarını da etkiliyor. Beraber yaşayan ve mücadele eden, yakın kültüre sahip iki halkın arasına güvensizlik ekilmek isteniyor. Hem de, her iki halkı da ezen sömürgecilerin yöntemleri kopya edilerek.

Söylemeye gerek yok, her kopya aslından kötü oluyor.

Dipnotlar.

- 1- Faik Bulut, *Dersim Dergisi*, sayı. 1
- 2- Aynı yazı.
- 3- Aynı yazı.
- 4- *İnsan Ansiklopedisi*, Cilt. 5 (2. Bant), *İran Maddesi*, sf. 1030-1041
- 5- F. Bulut, Aynı yazı.
- 6- F. Bulut, *Kürt Dilinin Tarihçesi*, sf.190

"Yitiqatê Dersimi de WAYİRÊ ÇÊÎ" adlı araştırmanın Türkçe çevirisi.

Dersim İnanıcı'nda

EV VE AİLE TANRISI (WAYİRÊ ÇÊÎ)

**Ev Halkını Her Tür Kötülükten, Kötü Meleklerden ve Hastalıklardan
Koruyor, İşlerinin İyi Gitmesini
Sağlıyor, Evin Rızkını Veriyor, Malını ve
Kısmetini Artırıyor, Nasibini Koruyor**

Munzir COMERD

Halkları birbirinden ayıran en temel fark, hiç kuşkusuz değişik renklerdeki kültürleridir. Dersim halkının da kendine göre zengin ve renkli bir kültürü var. Burada Dersim kültürüne eğilerek onu tanıtmayı çok isterdik, ama kültür, hem çok geniş, hem de çok boyutlu bir konu. Tabii, dil ve inancın (din) kültürdeki ağırlığını da herkes biliyor ve paylaşıyor. Bu kural Dersimli'ler için de geçerli. Ayrıca, Dersim'deki din kültürü hazinesi, tabanından tavanına kadar tıkabasa dolu. Yani, bütün kapıları bir anda açmak çok zor. Bu nedenle, **biz burada Dersim İnanıcı'ndaki Tanrılardan yalnızca birine değinmeyi** yeğledik. Dersimli'lerin, dilleri Zazacada "Wayirê Çêî" dedikleri bu Tanrılarına, Türkçede "Ev ve Aile Tanrısı" ve Almanda "Gott der Familie und des Hauses" denmekte. **Ev ve Aile Tanrısının Dersim İnanıcı'ndaki konumu çok güçlü olduğundan, insanın onu gözardı etmesi düşünülemez.** Bunun ayrıntılarına şimdi gireceğiz. Ama önce, kısa da olsa Dersim halkının inanç tablosunu verelim ki, hiç olmazsa **Ev ve Aile Tanrısının** bu tabloda ki yerini kolayca belirleyebilelim.

Dersimli'lerin inancı sözkonusu olduğunda, çoğunun aklından hemen **Alevilik** geçiyor. Kuşkusuz, bu gözle görülen bir gerçek. Pirlilik, rehberlik, taliplik, müsaheplik ve cem törenlerinin inancımızda ki yeri bilin-

mektedir. **Dersim, Alevilerin kalesidir ve biz bundan gurur duyuyoruz.** Anadolu Alevileri, iyi günlerinde olduğu oranda kötü günlerinde de Dersim'e güven duymuş, belbağlamışlardır. **Dersimli on iki Alevi ocağı, yüzyıllardır Doğu halkına hizmet götürmekteler.** Alevilik, sırtını Dersim'e vererek kök salmış, boyutlanmıştır. **Tabii ki Alevilik Dersimli'lerin inancıdır, ama bu gerçeğin yalnızca bir yüzüdür.** Bazı çevreler, inancımızın yalnızca bu yönünü öne çıkarmakta, birazdan değineceğimiz diğer yönünü bu yöntemle eritmeyi amaçlamaktalar.

Her ne kadar, Alevilik Dersim halkının inancında gerçeğin bir yüzüdür dediysek de, gerçeğin diğer yüzünü de unutmamalıyız; bu da Dersim İnanıcı'dır. **Dersim İnanıcı;** Dersimli'lerin günümüze kadar ulaştırdıkları ve hala da yaşamlarında canlı tutmaya çalıştıkları kendilerine özgü, diğer Alevilerde olmayan, inanışlarının toplamıdır. Dersimli'lerin Aleviliği de, Alevi kültürü de bilinen gün ışığındaki gerçekler. O halde gelin, **Dersim Aleviliğinin** karanlıkta kalan yönünü, yani **Dersim İnanıcı'nı** biraz aydınlatmaya çalışalım.

Dersim İnanıcı denince ilk akla gelen Tanrılardır, yani çoktanrı bir inanç oluşudur. Baş Tanrı **Hızır'dır;** ak sakallı bir yaşlı olarak bilinir; bazen yoksul bir yaşlı ve bazen de boz

bir atın atlısı donunda somutlaşır.

Kures de, Dersim halkını koruyup kollayan bir **Kuresli'ler Tanrısı**. İki melek somutlaşıyor; biri, genç bir kız olarak görülen **Weriya Kuresi (Kures'in Hurisi)**; diğeri, genç bir delikanlı, masum-u pak olarak görülen **Xortê Kuresi'dir (Kures'in Masumu)**.

Duzgın, başka bir Dersim Tanrısı, Dersim'in Sultanı, Dersim'in Kumandanıdır. **Atlı oluşu, atlı olarak darda kalanlara yetişmesi ve savaşçı kimliği ile somutlaşıyor**. O, bu yönüyle **Kures'den** ayrılır, ama benzer özelliklerinden dolayı **Hızır'a** yakınlaşır. **Duzgın**, Dersim'deki kutsal yer ve yatırların başıdır; bir tabur askerinin önünde ve onların **Kumandanı** durumundadır. **Duzgın'ın Askeri tümünden atlı**. O, Dersim'deki kutsal yer ve yatırların evliyalarından oluşturduğu askeri ile Dersim iline ve halkına göz-kulak olmaktadır. **Duzgın'ın Mekanı** Dersim'dedir. **Her Dersimli, yaşamında hiç olmazsa bir kez, Duzgın'ın Mekanı'nı** ziyaret edebilmenin özlemi içindedir. Önceleri, **Hacı Bektaş'ı** tanımadıklarından ziyaret de etmiyorlardı. Dersim'in durumu şimdi gözler önünde... Her ne kadar **Duzgın'ın Mekanı** Dersim'de ise de, O'nun için irak ile yakın birdir: kim ki darında **"Ya Hak!"** veya **"Ya Duzgın!"** diye yakarırsa, dünyanın sonunda bile olsa kendisine yetişir.

Dersim'deki her ziyaretin (kutsal yer ve yatırın) olduğu gibi, her evin de bir **Tanrısı var**. Dersim ili bir Tanrılar mekanıdır. Bilindiği gibi **Alevilik tektanrılı, Dersim İnanıcı ise çoktanrılıdır**. Ama yine de **Dersimli'ler, Aleviliği Dersim İnanıcı'na ustaca uyarlamışlar**. Bu nedenle, Dersim'de diğer inançlar **Dersim İnanıcı'ndan** oldukça etkilenmiştir. Örneğin, Dersimli'lerin **Hz. Ali'ye "Hak"** diyerek O'nu da tanrılaştırmaları çok yaygın bir görüştür. **Kuresli'lerin ulaşamadığı yerlerde tersi de söz konusudur**. Örneğin, **Hızır'ı "Tanrı" yerine "melek"** olarak görenler var. Örnekleri çoğaltabiliriz, ama konuyu dağıtmak istemiyoruz.

Dersim halkının bakış açısına göre bir de Hayvanlar Tanrısı(ürünü için beslenen ev hayvanları) var. **Dersim İnanıcı'ndaki Hayvanlar Tanrısında** düalist düşünceler öne

çıkıyor. İki Tanrısı var hayvanların; biri **"Wayiro xêr"** olarak bilinen **İyilik Tanrısıdır**; adına **"Sariko Şüan"**denir. Akşam hayvanları içeriye koyup kapıyı kapayınca, hayvanların kapısına niaz ederek **Sariko Şüan'a** dualarda bulunuyorlar. **"Wayiro xıravın"** olarak bilinen diğeri de **Kötülük Tanrısıdır**; bunun da adına **"Memiko Gavan"** deniyor. Bu da, gece hayvanların üzerine biniyor, onları boğmaya çalışıyor ve dolayısıyla hayvanlar gece acı acı böğürüyorlar.

Güneş, Dersim İnanıcı'nda kutsaldır. İnanç açısından **"Mihemed"** olarak adlandırılıyor; önünde dara durmakta, kurbanlar kesmekte, lokmalar dağıtmakta, dileklerde bulunmakta ve boyunlarına doladıkları siyah bir iple dua veya beddua etmekte. **Kuşkusuz ay da kutsaldır**. Dersimli'ler, evlerinde dilleriyle (Zazaca) cem törenleri düzenlemekte, kendilerine özgü kaidelerle **Hak'ka** yakarmaktalar. Yani, **Dersim halkının inancı bir ayağıyla Alevilik'se, diğer ayağı ile de Dersim İnanıcı'dır** ve biz bu senteze **Dersim Aleviliği** diyoruz.

Bazı çevreler de **Dersim İnanıcı'nı** istismar ettiler; **"güneş"** ve **"ateş"** diye diye **Zerdüştlüğe** bağlamak için çırpınıp durdular ve ne yazık ki henüz bu tutumlarını sürdürmekte. Yeri değil, ama üzümlük belirtmek zorundayız: **"Dersimli'lerin inancında ateşin kutsallığı"** gülünç bir sav olmaktan ileriye gidemez. **Dersim İnanıcı'nda ateş, evi ve ocağı simgeliyor; bu yönüyle Türk halkının ateşe yaklaşımıyla büyük bir benzerlik içinde**.

Yukarıda söylediklerimizin dışında, **Dersim'deki her dağın, her gölün, her ırmağın, her kayanın, her ağacın, her taşın ve hatta her bir karış toprağın dahi dini motiflerle bezenmiş sayısız öyküleri ve söylenceleri anlatılır**. **Dersimli'lerin her evinde bir Tanrı, her Ev ve Ziyaret Tanrısının da sayısız öyküleri var**. **Evdil Musa, bir Kötülük Tanrısı olarak bilinir**. O'nun komutasında **"Eskerê Evdil Musay"** (Evdil Musa'nın Askerleri) olarak bilinen **Kötülük Meleklerini de belirtmeliyiz**. Ama **Dersim İnanıcı'nda orduya karşı ordu, kötülük ordu-suna karşı iyilik ordusu** olarak bilinen **"Eskerê**

Duzgini” (Duzgın’ın Ordusu) durmakta. Güneş, inancımızda önemli bir konumda. **Yılan, kurt ve şahin** gibi motiflerin inancımızdaki yeri çok önemli ve canlılığını hala korumakta; ayrıca bunların Kuresli’lerle olan bağları hem çok çarpıcı ve hem de çok güçlü. Uzun sözün kısası, **Dersim ve Dersimli Anadolu’daki bir kültür hazinesinin adıdır.**

Dersimli’lerin kullandığı **”Wayır”** sözcüğüne; Kürt’lerde **”Xode”** veya **”Hüda”**, Türk’lerde ise **”Allah”** veya **”Tanrı”** sözcükleri denk düşüyor ve bu sözcüklere Dersimli’ler kendi dillerinde kesinlikle yer vermezler. Bizde, yalnız bir Tanrı olmadığını ilkelden belitmiştik. Her evde bir Tanrının varlığına işaret ettik. **Ev ve Aile Tanrısı da Dersim İnanıcı dediğimiz hazinenin bir zenginliği.** Bu nedenle, **Dersim İnanıcı’na** daha geniş değinmek zorunda kaldık.

Ev ve Aile Tanrısı Dersim İnanıcı’nda bir binanın temeli gibi duruyor. Temelsiz bina olabilir mi? Ya da, **Dersim İnanıcı’nın** temeli ni, yani **Ev ve Aile Tanrısını** duymayan, bilmeyen ve yaşamayan Dersimli var mı? Almanya’da dahi, bu inançlarına olan bağlılıklarını canlı tutan Dersimli’lerle yüzyüze geldik. Bunlardan kimi bize **”Ev ve Aile Tanrımızı gördüm; genç bir kızdı!”**, kimi de **”ak sakallı bir yaşlıydı!”** dedi.

Yalancıyı ne **Hak** sever, ne de kul. Biz de, kimseyi yanıltmadan **Hak** gerçeğini söylemek zorundayız; bu inancımız her geçen gün biraz daha karanlığa gömülüyor. İnsan dilini konuşmayınca, inancını yitirmesi de kaçınılmaz olur. **Ev ve Aile Tanrımız** da şimdi bu konumda. Değerlerimizi küçümsüyoruz. Bu ne anlama gelir? Bu, Dersimli’lerin kendi inançlarını tanımak için, hiç de kafa yormadıkları anlamına gelir. Tabii, bunun acısını da en çok gençlerimiz çekmekte, inancımızdan kendilerine düşen payı almaktan yoksun kalmaktalar.

Madem öyle, şimdi **Dersim İnanıcı’nda Ev ve Aile Tanrısını** daha yakından tanımaya çalışalım.

Kutsal bir mekan olan Dersim’de, insan hemen hemen her yerde bir Tanrıyla karşılaşabilir. Bilindiği gibi, inancımızda hiç bir şey sahipsiz, yani tanrısız değil. **Ev ve Aile**

de öyle. Ev ve Ailenin de Tanrısı var ve bunlar zaman zaman şu donlarda görülüyorlar:

- Genç kız,
- Genç erkek,
- Arap,
- Yaşlı ak sakallı.

Tanrı, **Dersim İnanıcı’nda** somuttur ve her Tanrı bir dona bürünerek göze görülür. Tanrısıyla barışık olan her insan, kuşkusuz O’nu görebilir. Biz, Tanrıların girdiği donları **Hızır, Kures, Duzgın** ve bir de **Ev ve Aile Tanrısıyla** vermeye çalıştık. Herkesin kendi evinde gördüğü bir **”don”** oluyor. Biri genç bir kızı görürken, diğeri genç bir erkek, ya da Arap görebiliyor. **Kim neyi görürse görsün, bunun pek öyle önemi yok; sonuç olarak bunların işi ve işlevi aynı.**

Madem öyle, **Ev ve Aile Tanrısı niçin gerekli ve ne yapıyor? Hangi mekana egemen oluyor? Kimin başında kanat çırpıyor, kol-kanat geriyor?**

Ev ve Aile Tanrısı evin çocuklarını koruyor, evin halkını koruyor, evin kısmetini artırıyor, evin nasibini koruyor, evin rızkını kestirmiyor, evin berektini artırıyor, evin malını ve mülkünü koruyor, hastalıklardan koruyor ve de evi her türlü kötülükten sakınıyor. Yani, evi zenginliğe boğup, kötülüğü kovuyor.

Kuşkusuz, diğer tarafta kötü melekler de boş durmuyor. **Bunlar, her zaman Ev ve Aile Tanrısı ile savaşmaktalar, eve kötülük yapmanın gayreti içindeler.** **Ev ve Aile Tanrısı** olmasa boşluğu bunlar dolduruyor; **ev halkına zulüm ediyor, düzenini bozuyor, rızkını ve kısmetini kesip evi harabeye çeviriyorlar.**

Tektanrılı inançlarda (dinlerde) düalizmin yeri yok. Örneğin; bilimadamları tektanrıcılığın **Zerdüştlikle** başladığını belirtiyorlar. Ama buna rağmen **Zerdüştlükte** ki düalist görüşlerin nedenini, düalist inançların etkisinde kalmaya bağliyerek, bunları sonradan edindiği yönünde açıklamaktalar. Bilimadamlarının bu düşünceleri **Dersim Aleviliği** için de geçerliliğini koruyor. Her ne kadar **Alevilik** tektanrılıysa da, **Dersim İnanıcı’nın** çoktanrılığını unutmamak gerekir. **Dersim Aleviliği** de bu iki inancın sentezinden

oluşmaktadır. Bunlardan Dersim İnanıcı'nda, yer yer düalizmin izleriyle karşılaşırız ve bunlar eve de yansıyor. Evde, Ev ve Aile Tanrısı iyiliğin ve iyilik istemiyen melekler de kötülüğün safında görülüyor.

Muti'den Xalıka Gülüzare(60) bize kötü meleklerle ilişkin bir örnek aktardı, dedi ki,

"Bir evin genç bir kızı olur. Bu, bir gün suyu ateşe kor, ısıtır ki bununla yıkansın. Küfeti getirip evdeki sütunun önüne indirir ve giyisilerini çıkarıp sütuna asar. Ardından küfete girerek küçük bir kürsüye oturur ve yıkanmaya başlar.

Meğerse bu genç kızcağz giyisilerini, sütunda asılı duran ziyaretin üstüne asmış. Yani, ziyaret giyisilerin altında kalıyor. Kötü bir melek bunun ayırımına varınca, hemen genç kızın tepesine biner. Kızcağz küfette öyle bir yakarıyor, bağılıyor ve haykırıyor ki, Hak bunu düşmanıma dahi yaşatmasın!

Evin Tanrısı genç bir kız'mış. Bu, kötü meleğe bağırarak diyor ki,

-Zulüm! Sen o kızdan ne istiyorsun?

Ev Tanrısının sesini duyun kötü melek kızı bırakıyor ve kız bayılarak küfetin içine yıkılıyor. Kötü meleğin amacı zorla kıza sahip olmuştuk. Bu kargaşada kızın annesi yetişiyor ve giyisileri sütundan indirerek kızını ayılıyor."

Önceleri ziyaret, evliya ve bir torbacıkda korunan "teberık" denen kutsal özdekleri ağaç sütunlara asarlardı. Bunlar nerede iseler Ev ve Aile Tanrısı da oradaydı. Bu inançla sütunun dibinde bunlara hizmet edilirdi; mumlar yakar, lokma pişirip dağıtır ve kurbanlar yaparlardı.

Bu şimdi de öyle. Halkımız bu inancını henüz yitirmediği gibi, Ev ve Aile Tanrısı için yaptıkları hizmeti de savsaklamıyor. Perşembeyi cumaya bağlayan her akşam, evlerindeki ziyaret ve "teberık"lerin önünde mumlar yakmakta ve lokmalar dağıtmaktalar. Ama artık evlerde ağaç sütuna rastlamak pek olası değil, dolayısıyla ziyaretleri duvarlara asmaktalar ve ev halkı bunların hizmetini duvarların dibinde görüyor. Dersimli'ler her nereye göç edip gitmiş ise, evdeki bu ziyaret-

lerini ve "teberık"lerini birlikte götürerek oralarda da duvarlara astığı yaşanan bir gerçek; insan bunu ister Bursa, Ankara ve İstanbul'da olsun, ister Aydın, Adana ve İzmir'de olsun, hatta Almanya'da dahi görebiliyor.

Kırdım'dan Naçika Harse(75) de kötü meleklerle ilişkin diyor ki,

"Kötü melekler. Ekerê Evdil Musay (Abdal Musa'nın Askerleri) karanlık basınca ev ev gezip kapıları denetliyorlar. Bunlar, kapısını örtüp, sürgüsünü çekerken 'bısmılay' (bismillah) demiyenin evine giriyor, kötülük ediyorlar. Bir de, ekmeğin bulunduğu kaptan ekme alınca 'bısmılay' diyerek kapamak ve Ev ve Aile Tanrısına yakarmak gerekir, yoksa kötü melekler ekmeği tünden götürüyorlar."

Naçika Harse'nin bu aktardıklarından da anlaşılıyor ki, eve düşmanlık güdenler hiç de az değil. Bu nedenle, Ev ve Aile Tanrısı'nın Dersimli'lerin yaşamındaki önemini vurgulamak istiyoruz. Buna, daha değişik örneklerle açıklık kazandırmaya çalışalım.

Kırdım'dan Waa Cewayir'in(52) bize anlattıklarından çok kısa başlıklarla örnekle-meye devam edelim:

Bir Dersimli eğer bir köye, bir kente veya gurbete gitmek için evinden ayrılacak olursa,

-Ya Ev Tanrısı! Sen bana yardım et de rahat gideyim ve rahat dönüp geleyim! diyerek dua eder ve evin kapısına niyaz ederek evinden öyle ayrılır.

Halktan biri bir Kuresli'nin evine ziyarete gittiğinde veya döndüğünde de evin kapısına niyaz eder, daha güçlü olduğuna inandığı Kuresli'nin evindeki Ev ve Aile Tanrısı'dan dileklerde bulunur.

Ya da bir işe başlayacak olursa,

-Ya Ev Tanrısı! Sen işimi hayırlı eyle!

-Ya Ev Tanrısı! Sen işimi hayıra çevir! diye duada bulunur.

Çift sürme mevsimine girildiğinde, öküzleri çifte koşmak için dışarıya salmadan, lokma pişirip bunu evdeki ziyaret ve "teberık"ın önünde dağıtırlar. Ev ve Aile

Tanrısına yakarır, dileklerde bulunduktan sonra öküzlere dışarıya çıkarır işlerinin başına giderler.

Bu töreni, çiftleşme mevsimine girilince de uygulamaktalar. **Ev ve Aile Tanrısına** dualar eder, lokmalar dağıtır ve sonra da tekeleri süslüyerek keçilerin arasına bırakırlar.

Dersimli'ler, evin malını veya katığını kötülerden ve kem gözlerden korumak, ileride olabilecek bir olumsuzluğu önleyebilmek için, bir avuca aldıkları biraz tuza okuyup üflerler. Buna "sole harsım kerdene" denir. Bu esnada dua ve dileklerde bulunurken,

-Ya **Ev Tanrısı!** Her ne kötülük varsa **Sen** buradan uzaklaştır!

-Ya **Ev Tanrısı!** **Sen** nasibimizi azaltma, kismetimizi kesme, bize yedir!

-Ya **Ev Tanrısı!** **Sen** malımızı-davarımızı kemgözlerden ve hastalıklardan sakın! derler.

Dersim İnanıcı'nda, **Ev ve Aile Tanrısı** her zaman mekan seçtiği evle barışık olmayabilir. İnsan **Hak**'kın gerçeğinden ayrılır, evde büyük-küçük bilmez, pir-rehber tanımaz, komşu hakkını yer ve onlarla uyumlu ilişkiler geliştirmeyi, ya da başka hatalar işlerse; o zaman **Ev ve Aile Tanrısı** böylesine darılır, evin işleri yolunda gitmez ve bir lokma ekmeği minnetsiz yiyemez.

Bir evde eğer biri borçlanır veya hastalanır, ya da o evin malına zarar gelirse, o evdekilerin kendi **Ev ve Aile Tanrılarını** kendilerinden küstürdüklerine inanırlar ve derler ki,

-**Sen**, kendi **Ev ve Aile Tanrını** küstürmüşsün!

Bu nedenle, O'nunla barışmak ve gönlünü almak için lokma pişirir, kurbanlar ederler.

Dersimli'lerin düzenledikleri cem törenlerinde bu konu da çok geçer. **Hak**'ka yakarırken dede'nin ilahiyi ve curayı kesip, katılımcılardan birinin adını anarak ona,

-**Sen**, kendi **Ev ve Aile Tanrını** küstürmüşsün! Bu nedenle işlerin hep ters gidiyor. Gecikmeden, **Ev ve Aile Tanrısı'nın** gönlünü yap, kendisiyle barış!

dediği çok oluyor.

Tabii bu, dede tarafından yalnızca

Hak'ka yakarırken söylenmiyor. **Dersim**'de talibini ziyaret eden pirlere, talibin evinde konuklarken ona rüyalar görmeleri de çok yaygın ve köklü bir gelenektir. Pir sabah uyanığında talibi yanına varır ve ilk sorduğu, kendisi ve ev bireyleri için bir rüya görüp görmediğidir. Gerçekten talibi kendi **Ev ve Aile Tanrısını** küstürmüşse bu rüyada pire görülür ve pirin kendisine,

-**Sen**, **Ev ve Aile Tanrını** küstürmüşsün! Bir kurbanını al, sabahın şafağında güneşin karşısına geç, kendisine yalvar yakar, **Ev ve Aile Tanrısı'nın** gönlünü al!

dediği de olur.

(**Waa Cewayir**'in bize aktardığı bilgileri burada kesiyoruz.)

Bundan sonra da, **Ev ve Aile Tanrısı** ile yılanlar arasındaki ilişkiye birkaç sözcükle de olsa değinmek istiyoruz.

Yukarıda birazcık sözünü etmiştik; önceleri evlerde çok yılan çıkardı. Bir yılan türü olan alaca renkli yılanlara karışılmazdı, bugün de öyledir. Halkımız açısından bu alaca yılanlar kutsaldır. Bu yılanları evlerde gördüklerinde dokunmuyorlar ve kutsadıklarından hem **Ev ve Aile Tanrısının** safında saymakta, hem de kimileri **Ev ve Aile Tanrısı** olarak görmekteler.

Ev ve Aile Tanrısı düzeyinde kutsanan alaca yılanlara ilişkin, bize bir olay aktarıldı, dendi ki,

"**Balaban Deresi**'nde 'Dale' denilen yerdeki evlerden birinde böyle bir yılan çıkar. Cahilin biri kalkıp bu yılanı öldürür. Ve böylece kötü meleklere kapıyı aralamış olur. Bu evin mal ve mülkü çokmuş. Hak vergisiymiş. Ama yaptıkları bu son hatadan dolayı, evin rızıkına çok zarar vermişler. Yılanı öldürdükleri gün, kurt mala saldırır ve içinden birini dahi sağ bırakmaz."

Bu örnekten de anlaşılıyor ki, **Dersim İnanıcı**'nın temeli önemli oranda iyilik ve kötülüğün üzerinde yükseliyor. İnsan, "iyi" olanı yitirirse meydan "kötü"ye kalır, boşluğu "kötü" doldurur. Bu da, evin halkını ve rızıkını koruyabilecek bir güçten yoksun bırakır.

Yazımızın sonuna doğru yaklaşırken

vurgulamak istediğimiz bir diğer özellik de, Anadolu'da, Dersim halkından başka hiç bir halkın kendi inançlarında **Ev ve Aile Tanrısına** yer vermedikleri, O'na inanmadıklarıdır. Ama, biz bu inancımızla dünyada yalnız değiliz. Örneğin; **Tibet halkının inanç dünyasında Ev ve Aile Tanrısını görebiliyoruz.** Veya; Afganistan ile Pakistan arasındaki **Hindukuş dağlarının eteklerinde yaşayan halklardan, Kalaş halkının da inancında Ev ve Aile Tanrısı var.** Bu halkın inanç dünyasında, **Dersim Tanrılarında Hızır ve Duzgın'a benzer "atlı" Tanrılar da görülüyor.** Bu mekandaki inançları tarayıp araştırmakta yarar olduğu düşüncesindeyiz; ama unutmayalım ki aynaya baktığımızda kendimizi görmek istiyorsak, önceliği kendi inancımızı öğrenmeye, araştırmaya ve karanlıktan gün ışığına çıkarmaya vermeliyiz.

Çeviren: M. COMERD

Mannheim'de "international forum" "Zaza Dilini Tanıtma Akşamı" düzenliyor.

Infoabend zur Zazasprache

Wir haben für 23.02.96 um 19.00 Uhr die beiden Sprachwissenschaftler M Sondanato und M. Jacobson eingeladen
Sie werden uns die Zaza-Sprache (Alphabet, Phonetik, Grammatik...) vorstellen.
Eingeladen sind alle, die Grundkenntnisse der Zaza-Sprache beherrschen und vertiefen möchten.

Olvazê hewli,
ma roza 23.02.96, sate 19.00 de mordemê ilimê zoni M. Sondanato u M. Jacobson silayîye kerdê. Yi a roze zonê ma sero qeseykenê:
Ma çituri zonê ho de nusneme ("yazmıs keme"),
Ma zonê ho de çituri waneme? Alfaba zonê ma çituriya?
Sıma ke bêrê, mazof beme sa.

international forum
Neckarpromenade 46 - 68167 Mannheim
Tel. 0621-3385613 Fax. 0621-3385616

Volkshochschule (VHS) Bochum

"Zazalar-

Unutulmuş Bir Halk" konulu bir konferans düzenliyor.

Konferansta Zazaların tarihi, dili, kültürü ve güncel durumları ele alınacak.

Einzelveranstaltung

Die Zazaen-

ein vergessenes Volk

Die Zazaen sind ein etwa 5 Millionen zählendes iranisches Volk, das heute in Ostanatolien (Türkei) lebt. Die Zahl der in der Bundesrepublik lebenden Zazaen wird auf 250.000 geschätzt. Dieses Volk ohne internationale Fürsprecher/innen gerät immer mehr unter den Druck der türkisch-kurdischen Auseinandersetzungen. In der Veranstaltung soll ein Ausschnitt aus der Geschichte, Sprache, Kultur und aktuellen Lage der Zazaen vermittelt werden.

Leitung: Aribert Azedeylem

Zeit: Donnerstag, 29. Februar, 18.30 Uhr

Ort: VHS, Williy-Brand-Platz 2-6

Clupraum

Entgelt: frei

KONFERANS

ZONÊ MA

Program:

-Koka u tarixê Zonê Ma

Dilimizin tkökeni ve tarihi gelişimi

-Zonê Ma, alaqê Zonê Ma u zonunê binu

Dilimizin kendine özgü yanları ve akraba

dillerle ilişkileri

Qeseykerdoğ / Konuşmacı: Zilfi

Ca / Yer: De Snufelpaal

Lekstraat 2 Presiekkhaaf-Arnheim

Tarix: 24 Şubat 1996

Sate: 17.30

Cemaatê Zonê Zagonê Dêrsım

YA STAR! YA ZIMAN! MİN KU KIRRIYE BÛM POŞMAN*

Miso Thûz

Şivan Perwer'in bir dinleyicisi olarak 'ya star' kaseti çıktıktan az bir süre sonra ben de kendime o kasetten bir adet mal etmek istedim. Aldım, kulak verdim, dinledim. Sesinin güzelliğini, eski kasetlerdeki kadar hoş olmazsa da, nede olsa o da yaşlanıyor, pek yitirmediğini farkederek, müzik alanında ilerlemeye çalışıldığı da bir izlenim bırakıyor (bağlamayı bazı yerlerde Ahmet Koç tıngırdatmış, Batı cihazları).

Birinci tarafta "Dayê Can"daki beklenen uzun hava parçasında her kıtanın başında alışık olmadığımız bir dilden harmonik bir şekilde okunan şiire kulağımız çarpar. Başta "Nameya pêşmergeyeki ji mîn re hat" (Bir peşmergenin mektubu geldi bana) dediğine göre, derin l'li ve genüssüz olduğundan dolayı (Daykî mîn, welatî mîn). Soranî olması l, zım. Kılam ise sadece Kurmancî'yle yazılmış, yani Şivan havayı Kurmançça çekiyor. Çevirmeye galiba gerek duymuş olmalı.

Geliyoruz ikinci kısma. Ya star diye başlar. Bir Ajito havası eser. Bir uyarıda bulunuyor. Ve alıyorum elime İzoli'nin Kurdi-Tırki sözlüğünü. Şivan bira, sesiyle dürtüyor; Gur ketiye nav pezê me, xwarin kar^o bexên me (Kurt düşmüş hayvancıklarımızın arasına, yemiş oğlak ve kuzularımızı) (..) Dîbêjin rêziman nîne Zazakî ne, Kurmancî ne, Soranî ne, Loranî ne ya Gorî ne, ("no se vano?" diyerek kulak diklenir) ka, Kurd kî ne? (Derler gramer yoktur, Zazacadır, Kurmançcadır, Soranicedir, Lurcadır, Gurancadır, Kürt kimlerdir?). Kim demişse o kadar yanlış da dememiş. Farsça'yı da biz eklessek, batı iranî dilleri olan bu dillerin ortak bir grameri yoktur, birbirlerine yakın olsalar da. Farklılığı kendisi söylüyor: Kurmancî'nin dil soneki-î iken, Zazakî'ninki ise -kî dir, yani 'Zazayî' değil.

Kurd kî ne dedi de, gecelerde okuyup, milleti coşturan Kî ne Em? (kimiz biz) parçası düştü hatırıma, bununla birlikte de, Cîgerxwîn'in şiirine Şivan tarafından 'Zaza' sözcüğü eklenilmiş olması. Devam: Ne li ser

yek mezheb û dîn e / (Eslamî ne, Xıristîyanî ne, Zerdûştî ne, Yahûdî ne, 'Elawî ne û Sünnî ne (Ortak din ve mezhepleri yoktur ...), buna karşı Şivan: Gelê mino! Dilê mino! / Bî felsefa derew ên neyar xwe nexapîne! / Ew kesên xwîna mirovan birçî ne / Dîn û Îmanê xwe nîne! (Ey halkım, ciğerim! Düşmanın yalan felsefesine kanma, onlar insan kanına susamıştır/Dini imanı yoktur!). Burda babamın ve akrabalarımın anlattıklarını getirdi aklıma, mesela askerlikte "lê xın, qetlê Qızılbaşî helal e!; Hacca gitmeye ne gerek war, 'Elewî oldür, Cennete git; 'Elewî qanı helaldır, qatli wacibdir" gibi deyimlerle karşılaşmalarını anlatırlar bazen. Neyse geçelim bunları. Bir dilbilim adamı gelip benim anadilimde anadilimin üzerine konuşursa, elbette ona 'kanarım', çünkü Şivan'ın dilinden pek anlamam. İzoli'nin Kurdi-Tırki sözlüğüne şükür. önsözünde "Sözlük Kurmancî değil, Kürtçedir." (bk. S. 20) yazıyorsa da, benim sadece Kurmancî ihtiyacımı karşılayabiliyor.

Parçasını Em millet in, bîbîn dewlet (Biz milletiz, devlet olun) diye bitirir. Bu yolun üzerindeyken Kürdistan'ın toprak matlubu Dersim'den birisi olarak, Sürgünde Kürdistan Parlamentosu'nun "Resmi dil Kürtçe"yi (anlıyacağınız Botan-Kurmancîsi) anlayabilmem için "Kürtçe"yi önce öğrenmem gerek. Şivan "parlamento" isimli eski bir parçasında Kürdistan'ı işgal eden parlamento-lara sesleniyordu "ho ho çîma bextê me li destê we ye" (ho ho neden kaderimiz sizin elinizde). Ben de başta Türk ve Kürt (Türkiyeliler için sevilen ve özellikle iki tarafça çok kullanılan terimler, çünkü diğer onlarca millet şimdilik 'önemli' bulunmuyor) Parlamentosuna, toplumun iradesini yansıttığını sanan kurumlara sesleniyorum: çîra bextê ma destê sîma dero?

"Parlamento, siyasal zorun bir çatı altında yasalarla bütünleştiği bir kurumdur. Gücünü toplumsal meşruiyetten alır. Bu meşruiyeti kazandıkça da toplumsal yaşamdaki belirleyici ve yeri toplum üstü, dokunulmaz

bir zırhla çevrilir. (..) Toplumda da şöyle bir yanılığ var: *Parlamento ve parlamenter halkın çıkarlarından yana ve halkın olursa, halkın üzerinde baskı kurmaz*. Bu popülist arzu defalarca gerçekleştiği ve çoğu yerde halk kendi parlamentosunu kendi başından attığı halde, başka bir çözüm yokmuş gibi h,ı, bu tercihe yapılmaktadır. Oysa parlamento bizim de olsa, onların da olsa onun yasa yapıcı niteliği yani siyasal zorun dayanağı olma özelliği ortadan kalkmaz. Hangi sistemde olursa olsun yasa yapmak ve yönetmek parlamentonun varlık nedenidir. Yönetim, yasal olduğu ve atomize edilmiş milyonlarca yurttaşın oyuyla muazzam bir baskı mekanizması kurduğu için kötüdür.

Birileri birilerini temsil ettiği, onlar adına yasa yaptığı sürece *temsili* zor da devam eder. Bütün bunları gözönüne aldığımızda Kürt parlamentosu henüz bazı klasik niteliklere sahip değildir. Ama kimsenin kuşkusu olmasın! Bu mekansız, çatusız haliyle bile kendi iç tüzüğünü hazırlamış, başbakanından meclis başkanına, resmi sözcüsünde bakanlarına kadar her türlü atamasını yapıp yasama çalışmalarına başlamıştır.” (Bir yoldaş)

Birzamanlar 'Türkiye' kelimesi Zazaca (Kırmancki)'de yokken, bu kelime zorla, katliamlarla Dersimlilerin diline ve şuurlarına (ama lawıklarına değil!) girerken, şimdi 'Kürdistan' vatan adı olarak benimsetmeye çalışılıyor, henüz zorla değil. *Welatê Ma, Kırmanciye, Dımiliye, Dêsım*; Zazaca konuşulan coğrafyayı ifade eden bu kadar vatan terimleri yüzyıllardan beri Dımili halkının anadilinde varken, başka bir söze ihtiyacı kalmaz. Zaten "-istan" diye bir coğrafya tanımlayan sonek Zaza dilinde yoktur.

Üçüncü stran '*Zıman*' . yani 'dil' diye adlandırılmış. *Xêro* (hayırdır)! Kürdoloji mi desem, iranoloji mi? Ve Şıvan? Okuyalım, ve dinleyelim: *Neke bırayê min neke* (ma xweng lı ku ye?, M.T.), *çavê min neke* (Yapma, kardeşim, yapma gözüm) diyerek bir yalvarış ezgisine dönüşüyor hava, kolay anlaşılır bir parça (kasten mi?). *Welatê me perçe ye, cîgera me perçe ye / Careke dî perçe neke, hey hewar!* (Vatanımız parçalanmış, ciğerimiz parça, bir kere daha parçalama, hey imdat!); heyecanlı

kısa süreli bir beklentiden sonra *Çı Zaza, çı Kurmanc, çı Soran / Qedera me yek e, hey hewar* (Ne Zaza, ne Kurmanç, ne Soran/Kaderimiz birdir) diye ağızındaki baklayı çıkarıyor. *Khurrmanc in, Zaza nın, Soran in, Loran nın, Goran in, rengî ne wek baxçê gulan in / Kürdistanê perçê neke, qedera me yek e, hey wax!* (Kurmaçtır, Zazadır, Sorandır, Lorandır, Gorandır, güller bahçesi gibi renklidirler / Kürdistan'ı 'bölme', kaderimiz birdir), derken Güney Kürtçesi olan Kermanşahi'yi (Sîneyî, Lekî) saymıyor bu adam, vay bölücü! Şunu bunu bir tutuyim derken, öbür "Kürtler'i" kendisi perçe ediyor.

Bölmek ne demek? Bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak. Toplumsal, tarihsel, dilsel, kültürel ve ulusal açıdan Dersim'i (burada: Dımili-Kırmanç-Zaza coğrafyası)'nı kastedemez, çünkü Kürdistan'la 'bir bütün' değildir. Siyaset açıdan ise kastediyor, zira Dersim de Kürdistan toprakları olarak talep ediliyor. Kendilerine 'internasyonalist' diyen örgütler de malum ki bu konumda iradesiz, çaresiz ve bilgisizler. Kuzey-Kürdistan'la kader birliği de var: Dersim ve Kuzey-Kürdistan T.C.'nin sömürgeleridir.

Şıvan'ın demek istediği açık: mesela bu dergiyi çıkarma da, gel Nüdem'e, med-tv'ye, bilmem neye, Kırmanciye-Dımiliye'yi unut, hep bir sestem "Kürdüz, dilimiz Kürtçe, vatanımız Kürdistan'dır" diye seslenelim. Ama hangi dilden? Anadilimde ise böyle mi demeli (*yazarken tabî ki Bedirxan'ın Alfabesiyle*): "*Ma Khurr îme (Kirdaş îme), Zonê ma Kirdaşkî yo, Welatê Ma Kurdistan o* " ? Bunun anlamını Dersimliler bilir. Yemezler! (*Nêwenê! Naxwin!*).

Tartışmalarda ancak İç-Dersimlilerin kendilerine '*Kırmanç*' demesi argüman olarak kullanılıyor, yani kendilerinin güya 'Kürt' olarak benimsemesiymiş. Bunu iddia eden ya Dersimlileri tanımaz, anlamaz, ya da bunun manasını anlamak istemez. Örneğin Palo ve Diyarbakırlıların kendilerine 'Zaza', Sivereklielerin 'Dımli' ya da Vartoluların 'Ma Khurrmanc nime!' demesiye işlerine gelmez. İç-Dersimlilerin kendilerine 'Kırmanç' demesini beğensek de, beğenmesek de Kürt'ten farklı bir halkı tanımlıyor. ısmın ne

olduğundan çok, neye karşılık düştüğü önemlidir. Kırmancki sözcüğü Dımlı, Zonê Ma ve Zazaki'den farklı bir dili ifade etmez. Ve bunun lehçe değil, başlıbaşına bir dil olduğunu artık çoğumuz biliyoruz. Dımlı-Kırmancki-Zazaki konuşan halkın Sünnileri de, Alevîleri de, yüzlerce sene ayrı yaşadıkları halde Kürtlere 'Kırdas/Khurr' demektedirler. 'Kırmanç'ın manası 'Kürt' olsaydı 'Khurr/Kırdas' kelimesine gerek kalmazdı. 'Khurr' sözcüğü basbayağı bir halk adlandırmasıdır, yani kimilerinin aşağılayıcı 'allahın Kuroları' değımine denk gelmez!

Ha, bir de güya Şıvan'ın bestesi, ve Beser Şahin, Grup Özgürlük Türküsü, ve Grup Yorum gibi bazı kişilerden bile- rek veya bilmeyerek, boğazdan haykırıp, gecelerde dinleyicileri, bazı Dersimli 'devrimci' gençleri de coşturan bir Kurmançî-unsurlu Zazaca parçası vardı. Annem bunun üzerine bir kere böyle demişti: "Şimdi de yeni bi türkü çıxarmışlar, Koê Dêsım warê mao, Kürdistan welatê mao.... ha siktir!". Kırmançîye sözünü beklerken, anadilinde olmadığı bir sözü işitti ve anı anti-otorite şuûrundan, sinirinden tahtelşuûrundan böyle bir cevap verdi, aslında barışsever bir insandır.

Gerçeğı olduğu gibi ifade etmek, bir olguyu adıyla çağırarak, gerçek yaşamdaki bir bölünmeyi bilince çıkarmak "bölücülük" olamaz. Bölünme gerçek hayatta var, bizim istek ve irademizden bağımsız bir olgu olarak var. Olgular tartışılmaz, olduğu gibi tesbit edilir ve değerlendirilir. Gerçeğı kendi görüşlerine göre kesip-biçip halka mal ettirmeye çalışmak devletsel-diktatörük bir tavidir.

Çobanperver 'Çay berbena' ve 'Nunê ma germıno'yu analisanı gibi telafuz edebiliyor ve 'Zaza' kelimesini ne kadar sevdiğini dile getirse de, bu dilden de toplumsal bir 'birlik çağrısı'nda bulunmayı pek önemsememiş galiba. Elbette birkaç kader ortaklıkları, tarihten

bugüne Dersim ve Kürdistan'a bakılırsa, vardır, inkâr eden olmasın. Gazete köşe yazarı beyefendiler de çamur atmak için boşuna kaleme atılmasınlar, burda kimse Kürt halkına karşı bir saldırıda, hakarete bulunmuyor. Dalavereyle cımbız ile çeker gibi de bazı cümleleri çarpıtılmış haliyle açıklamasınlar. **Jür kerdene ma de zaf ayva!** Özgür Kürt hareketine saygım vardır, her ezilen halka olduğu gibi. Ama bu, haklı hareketlere herhangi bir ezici metodunu sayısal ve siyasi açıdan daha küçük halklara karşı kullanma hakkını vermez. Bir halk veya birey olduğu gibi, içerdığı değerleriyle kabul edilmelidir.

Hata reyna, xatır ve sîma.

* Ya Koruyan! Ya lisan ! Satın almışım, olmuşum pişman ! (Kurmançî)

Lekana ra derze ardene

ASMEN TANIKKEN

(...)
Sabah. Önde Veroc doruğu. Yanda Siviski. Karşıda Ağbaba. Biz bir yangından gelmişiz. Önümüz arkamız sağımız solumuz sobe. Kale dedikleri yer sonsuz bir orman uğultusu. Karadaş'ın korkulu derinliğine yayılmış uçsuz bucaksız bir uğultu. Yılan Dağı'ysa bambaşka bir uğultu. Efsaneye göre; ay güzeli bir gelin bir öğle vakti sürülerini sağmak üzere dağa çıkar. Tam oturacakken yukarıdan bir ejderhanın aktığını görür. Çılgılı bir yanardağ lavı gibi patlar ama hiç kimsecikler duymaz. Çaresizdir. Bir an ellerini göğe açar ve inandığına umarsızca bakar. Acı bir yalvarı sesiyle sonsuzca ama sonsuzca bakar. Sonra der ki, ey yaradanım: ya beni kurtar ya da sürülerimle birlikte hepimizi herkesi dondur. aşlaşalım. İşte bu olaydan sonradır ki o dağa çıkan herkes orda hem yılanın, hem gelinin, hem de sürünün suretlerini donmuş taşlaşmış bir halde görür. Görür ve ağlar. Dağın tam karşısı demeyelim de güneydoğusunda da Kale dediğimiz o uğursuz ve uğultulu yer başlar. Seyid'in oğlunun yakıldığı yer işte orasıdır.)
MAGARADAKİ SES: «Çevreye usulcana yayılan ses.)

Boynunda kırması ve heybesi. Dilinde o her zaman ki ilk türküsü vardı.

„Lo lo Loy sîma sone kilidanê Ağdadi danê kami/
Vay Lemîn lemin lemin“

SEN: Otuzsekiz'i anlatan herkes der ki, biz bebelerimizin çığlıklarını mağralardan askerlere ses gitmesin diye emzirek boğardık. Doğru mu?

İHTİYAR KADIN: Doğru.

SEYİD'İN KENDİSİ: (Yüzüne ıpışıl bir tebessüm yayılarak doğrulur. Ve...)

Dağlarımız vardı. Karlarımız, kadınlarımız vardı. Kıl çadırlarımızda hiç bitmeyen aşiret toplanmaları, kurban kesmeleri ve cemlerimiz vardı.

Her yerde hem ağlayan hem gülen gözlerimiz vardı.

SEN: Ama sonra? Sonra onlar geldiler. Ve o uzun, o upuzun kuşlarıyla her yeri her kesi yakıp yıkıp gittiler. Öylemi?

İHTİYAR KADIN: (Kederli bir ah çektikten sonra)

Öyle!

SEYİD'İN KENDİSİ: Daha geçen gün bir kuşa - hem de buluş çağında bir kuşa- bir büyük ökse kuruldu haberiniz oldu mu? Önce tecavüz edildi. Sonra memeleri kolları ve bacakları kesildi. Daha sonra yarı diri bir halde toprağa gömüldü.

İHTİYAR KADIN: Gökyüzü tanıktır. Gökyüzü her şeye tanıktır. Seyid'in oğlunu göttürdüklerinde kuşku yok hepimizin boynu fena halde büküktü. Yürekllerimiz paramparça ve döküktü. Şu gördüğümüz uçurum başlarına hüznü bir yalnızlık hakımdı.

DİGERİ: Dün gibi anımsarım. Bizi önce bir uçurum başına çıkardılar. (Ma dı jile vanê.) Onu soyup aşağı sarkıttılar. Sonra ateşten ve odundan bahsettiler. Kasaturayı ısıtın ısıtın dediler. Diline diline diye sesler çıkarttılar.

SEN: Peki ya o, o ne yaptı?

DİGERİ: O sadece sustu. Suskunun soylu denizinde

adeta yüzdü

İHTİYAR KADIN: İki sene, tam iki sene hiç yıkanmadı Seyid'imiz. Yas tuttu oğlu için. Öyleyken bile üstü başı sanki güneşin bakılmış gibi tertemizdi. İnsanlar ona bakar içlenirdi. Dili laldı çünkü. Ateşlerden korkardı çünkü. Bir yerde bir alaz görse oturur ağlardı çünkü.

SEN: Bir baba oğlunun ölüm haberini duyar da ne yapar?

DİGERİ: Ne mi yapar? Nasıl ki meydan ateşlerinden geriye küller kalır ya ve o küller rüzgar estüğünde dört bir yana savrulur ya. İşte öyle!

İHTİYAR KADIN: Tam iki gün iki gece hiç uyanmadı. Hayata gözlerini bir açtı bir yumdu. Sonra her yanını ateşler sardı. Oğluyla birlikte sanki yandı kül oldu.

SEN: Peki ya mezarı, mezarı nerde kaldı?

SEYİD'İN KENDİSİ: (Cebinden bir nehir kadar uzun mendilini çıkarır, alnında biriken terini siler ve dokunaklı bir edayla anlatır.)

Mezarı şurda. Aha şu karşıda. Ardıç ağacının hemen arkasında. Her bahar orda ne açar bilir misin?

SEN: Ne açar?

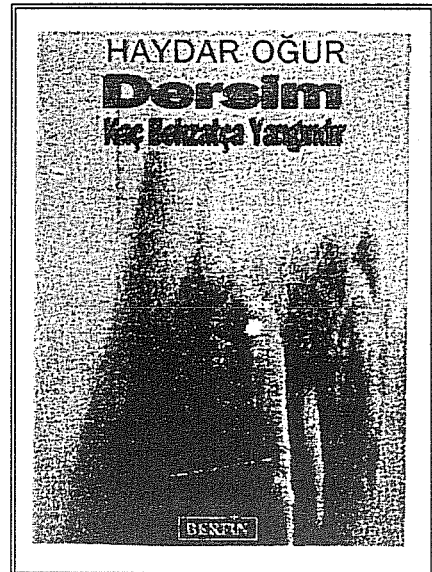
SEYİD'İN KENDİSİ: Güller açar. Zambaklar, süsenler açar. Türlü türlü otlar, türlü türlü nebatlar açar. Oğlumun o güleç o direngen yüzü açar.

(Bu arada herkes birdenbire susar. Hüznün ve öfkenin o esrik tarihine dalar. Güneş cümle albenisini terkisine alıp yavaş yavaş geçer. Seyid'in kendisi tüttün tabakasını açar, son sigarasını yakar ve kal-kar. Araya son söz olarak „İhtiyar Kadın'ın o dokunaklı mırıldanması girer.)

İHTİYAR KADIN: İşte böyle oğul böyle! O gün bu gündür Seyid'imiz ne sakallarını keser ne kapısına askeran alır ne de güler. Her gün divan sazıyla birlikte oğlunun mezarına gider gelir gider gelir.

(...)

Not:: Bu yazı şair Haydar Oğur'un DERSİM Kaç Behzatca Yangındır adlı şiir kitabından alınmıştır.

Bazı Derlemelere Dair Hatırlatma

Daimi Cengiz

Bu yazı iki yıl önce Desmala Sure'deki bir yanlışlığı berteraf etmek ve derlemeler konusuna bazı açıklıklar getirmek amacıyla 10 Eylül 1994'te kaleme alınmıştı, ama bazı nedenlerle yayınlanmadı.

Desmala Sure Dergisinin 12/" sayısında "Sevda ve Kavga Ezgilerinde Dersim" adlı müzik kasetimden alınan "Dılo Dılo Na Sewda" adlı cenkleme parça yayınlandı. Tarafımdan dergiye gönderilmediğinden, kasetin kapak notlarından alınıp yayınlandığı için önemli eksiklikler içermektedir. Dizgi hatası olması olası olan bu eksiklikleri şöyle sıralayabilirim:

1) "Kamke eslê ho inkar keno

Toz erzeno rêça ho sono" dizeleri normalinde texte,

Kamo aslê ho yınkar keno

Toz erzeno rêça ho sono" şeklindedir.

2) Parçanın Sey Qaji'nin olduğu ve Welê Wuşenê Yımami'den Daimi tarafından kayıt edildiği şeklinde bir dipnot yanlışlığı sözkonusudur. Oysa kasetin kapak notlarında söz ve müziğin Sey Qaji ve W. Wuşenê Yımam'e ait olduğu, tarafımdan ise düzenlendiği belirtilmektedir.

3) Welê Wuşenê Yımami 1959 yılında vefat ettiğine göre benim bu derlemeyi doğrudan kendisinden yapmam mümkün değil. Kaldı ki ben bu ailenin bütün fertlerini onbeş yıldan beri tanımaktayım. Ve Welê Wuşenê Yımam'ın kızı da amcamla evlidir. Kendisinin vefatı vd. konularda da derlemelerim vardır.

"Düzenleme"de otantik parçaların söz, müzik, usul, ritm, tempo, tavır ve üslup itibariyle belli değişikliklere uğrayacağı muhakkaktır. Ki bu kasetimde de bir iki parça bu şekilde düzenlenmiştir. Örneğin; "Bava Khali" parçası... Bu parçalar bazı dizelerinde yapılan düzenleme-

den ötürü otantik özelliklerini bir ölçüde yitirmişlerdir. Dikkat edildiğinde "Bava Khali" parçasında "Söz müzik: Anonim-Daimi" şeklinde bir not düşülmüştür. Yani parçanın tamamen anonim olmadığı ve düzenleme ile ikili bir karakter kazandığı (kaynak itibariyle) anlaşılabilir. Bu parçanın bizdeki kaynağı Hesê Fate idi "Bava Khali" üzerine 3 değişik varyant daha vardır. Varyanttan da öte...

"Duzgı Duzgı" samah formu parçasında icra sahibi kaynak olarak gösterilmiştir kasetimde. Kaynak olarak gösterilen Dewrws Silema ve Bava Dıl ancak bu "perde"nin sahibi, icracısı olabilirler. Çünkü yıllar önce yaşamışlardır. Bava Dıl 1915-16'larda vefat etmiştir.

Dewres Silema ise 12 göbek önce (yaklaşık 300 yıl) Nazimiye'nin Dewa Kuresu köyünden Pülümür Qızılbel'e göçen biridir. Bugünkü derleme kaynakları değildirler. Kaynak kişinin icra kaynağına dair iki referans (iki kişiyi) vermesinden ötürü, bizde ikisinin adını kapağa geçmek zorunda kaldık. Ayrıca bu kişilerin hayatlarına dair sesli kayıt örnekleri elimde mevcuttur. Kaldı ki kaynak kişiler konusunda başka referanslar da olabilir.

"Dılo Dılo Na Sewda" parçası da kapak kaydında Sey Qaji ve Welê Wuşenê Yımami'nin ortak parçası olarak geçmektedir. Derlemede kaynak kişinin parçayı W. W. Yımami'den aldığı ama bu parçanın Sey Qaji ve W. W. Yımami'n ikisinin de olabileceği şeklinde referans vermesi dolayısıyla ben de böyle not düşmek zorunda kaldım. Böyle kaynaklara dair gelen yeni referans ve yeniden gözden geçiririz. Halk müziklerinde böyle kesinlik kazanamayan, yani kaynağı tek olmayan birçok parça sözkonusudur. Örneğin, "Sa Heyder" ("Sevdino") parçası için kimi kaynaklar Sa Heyder'i, kimi kaynaklar ise Sey Qaji'yi referans vermektedir. Bende bunun iki canlı kaydı da mevcuttur.

Kasetimin kapak bilgilerinde "Hewa Qocu" parçasında verilen üç kaynaktan ikisi yaşayan kaynaktır.

“Kezale” adlı kaynak kişi 1935’de vefat etmiştir. Benim akrabamdır. Yani “kaynak” diye bazı parçalarda gösterilen kişiler aslında bu parçaların yaratıcısı, icra kaynağı olabilirler. Kaset kapağında Zazaca ve Kürtçe çıkan kasetler içinde ilk kez böyle geniş derleme bilgileri veriliyor. Ama iki üç kadar yanlış not düşme de sözkonusudur. Bahsettiğimiz de budur.

Müzik kasetleri ajitasyona yönelik olduğundan, bazı parçalar düzenleme yüzünden otantikliğini yitirmektedir. Bu düzenleme parçaların direkt otantik veri olarak yayınlanması (kitap, dergi, gazete vb.) halk kültürümüz açısından önemli yanılgılara götürür. Sesli, yazılı, görüntülü güvenilir kayıt örneklerinin orjinalleri esas alınmalıdır. Derlemecilikte de kural böyledir. Ajitasyon için icra edilenle otantiği birbirinden ayırmak gerekir.

Halk kültürü örnekleri, bugünkü kaynağı (kim-

den alındığı), varsa gerçek kaynağı, derlemeyi yapan, yöresi, tarihi, kaynak kişinin eğitim seviyesi vb. bilgileri içeren Derleme Fişleri ile dergiye gönderilmelidir. Düzenleme yapılmışsa, nerede, ne oranda yapıldığı belirtilmelidir.

Birçok arkadaşın çalışmalarında -ad vermek gerekmiyor- müzik, masal, halk şiiri ve manileri, atasözleri, bilmece vb. folklorik malzemeyi düzenlediği, belli bir forma koyduğu, estetik ve içerik kaybına uğrattığı görülmektedir. Ki bende dahil olmak üzere, bu hususlara dikkat etmek gerekiyor. Bugüne kadar yayınlanan bazı parçalarda bunun yapıldığı görülmüştür. Düzenleme ile otantiğin kesinkes bilinmesi gerekir. İlk yazılarımda ve 2. kasetimin kapak bilgilerinde bu eksiklikler sözkonusudur, azami dikkat etmeme rağmen.

Mannheim şehri Kültür Dairesi Hasan Dewran'ın kitaplarını tanıttı. Hasan Dewran kitaplarından ana dili Kırmancî-Zazakî ile yazılmış parçalar okudu.

WIR STELLEN VOR:

Hasan Dewran

Entlang des Euphrat
Gedichte

aus dem Türkischen übertragen von Claudia Schöning-Kalender mit Zeichnungen von Siegfried Schulze

Verlag Brandes & Apsel
Frankfurt am Main 1995
ISBN 3-86099-443-3

Hasan Dewran: geboren 1958 am oberen Euphrat in Dersim (Tunceli) in der Osttürkei, kam 1977 in die Bundesrepublik. Der Schriftsteller und Lyriker, der als Psychotherapeut in Mannheim arbeitet, schreibt in Deutsch, Türkisch und in seiner Muttersprache Zazakî. Er wird zwei ausgewählte Texte in Originalsprache vortragen.

Buchveröffentlichungen:

Tausend Winde-Ein Sturm. Gedichte, (1988). Feuer seit Zarathustra. Gedichte, Aphorismen und ein lyrisches Märchen (1992). Übersetzung der beiden Gedichtbände ins Englische durch Prof. H. W. Panthel.

Zur 31. Buchvorstellung in der Reihe „Neue Bücher von Autoren aus dem Rhein-Neckar-Raum“ laden wir Sie und Ihre Freunde wieder herzlich ein auf

Montag, den 29. Januar 1996, 20.00 Uhr .

ins Kulturzentrum Alte Hauptfeuerwache, Brückenstraße 2-4, 68167 Mannheim,
Galerie im 1. Stock

Kulturamt der Stadt Mannheim, Telefon 0621/293-7470

- Eintritt frei -

Zaza Press'in Açıklaması

Kültür, genel anlamıyla bir toplumun duyuş, düşünüş ve davranış birliğini sağlayan maddi ve manevi değerlerin bir bileşimidir. Beslenme, barınma, korunma gibi alanlarda elde edilen başarılar ve kullanılan teknikler onun *maddi yanısıdır*, yaşam anlayışı, sanat, edebiyat, dil, felsefe, ahlak, din, töre ve benzeri konularda yaratılan ürünler de onun *tinsel yanını* oluşturur. Kültür bir bütün olarak insanoğlunun tarih boyunca gösterdiği çaba ve etkinliklerinin bir ürünüdür. Kültür olgusunun dokusunu meydana getiren bu temel özellikler birbirinden kopuk değil, tam bir bütünlük ve etkileşim içinde bulunurlar.

Toplumsal gelişmenin hangi evresinde bulunursa bulunsun her toplumun kendine özgü bir yaşam anlayışı, tarihsel ve toplumsal değerleri ve onu diğerlerinden ayıran belirli özellikleri olmuştur. Bununla birlikte sosyo ekonomik koşullar, coğrafi konum, toplumlar arası ilişki ve değişik etkileşim süreçleri yüzünden kültürler arasında yakın benzerlikler ve paralel değer sistemleri oluşmuştur. Ancak bu durum tekbaşına bütün kültürleri aynı kalıba koymaya, değişik kültür alanlarını aynı kavramlarla tanımlamaya, bir aynı şeyler olarak görüp göstermeye sebebiyet vermez. Çünkü, her kültür alanı, ürünü olduğu toplumun tarihi, yaşam anlayışı, toplumsal gelişkinlik düzeyi ve daha birçok karmaşık etkenlerin etkisinde oluşmuştur. Bunun doğal sonucu olarak özellikle tinsel değerler bakımından toplumlar arasında, hatta aynı etnik kökenden gelen topluluklarda bile farklı anlayış, düşünüş ve davranış normlarını içeren ayrı kültür alanları ortaya çıkmıştır.

Zazalar; kültür, töre, gelenek, görenek, inanç duyuş, ve düşünüş bakımından yakın çevrelerinde yaşayan Ermeni, Asuri, Kürt, Arap ve Türklerden tamamen farklı bir yapıya sahiptirler. Zaza kültürü Arap (islam) ve Türk (şaman) çok öncelere dayanan, eski Hurrilere yakın inançları, değişik renk ve motifleri bünyesinde taşıyan ve oldukça zengin olan yapısını, tüm ağır baskı, soykırım ve sömürgecilerin zorbaca asimilasyon politikalarına karşı özenle korumuştur.

Zazalar; tarih boyunca yaşam anlayışını, bir bütün olarak kültürünü, toplumsal kültürünü, toplumsal kurum ve değerlerini titizlikle koruyup geliştirmişler aynı zamanda kendileriyle aynı ya da benzer bir yaşam tarzını benimsiyen başka halklarla birlikte zulme ve baskılara karşı koyup bir çok kez ayaklanmışlardır. ne yazık ki her defasında bu başkaldırıları sömürgeci güçler tarafından kanla bastırılmıştır. 1921`de Zazaistan`ın kuzeyi olan Koçgiri`de, 1925`te güneyde Piran`da, Hani`de, Lice ve Genç çevrelerinde ve yine 1937-1938 ülkemizin kalbi olan Dersim`deki Zaza isyanları Zaza tarihinin gerici güçlere karşı verdiği mücadelenin en belirgin örnekleridir.

Bugün Türk Devletinin askeri işgali altında olan yurdumuz, bu gelişmeler sonucu payına düşeni yaşadı ve yaşıyor. Halkımız zorla yerinden yurdundan edilmekte; insanlık dışı baskı ve uygulamalarla asimile edilmek için batı illerine sürülmektedir. Hunharca yürütülen sömürgeci politikaların amacı ise; ülkemizi boşaltmak, Zaza halkını ve orada yaşayan diğer milletleri topraklarından koparıp başka yerlere sürmek. böylece onları tarihsel ve toplumsal kökenlerinden, kimliklerinden, kültürel değerlerinden uzaklaştırıp yozlaştırarak dil ve kültür varlığı yoketmeyi başarmaktır. Halkımızın bu barbarlığı durdurabilmesi için örgütlenmesinden başka bir seçeneği yoktur.

Halkımız kendi bağımsız örgütlenmesini yaratarak hiç bir ayırım gözetmeksizin bütün azınlıklarla birlikte Zaza dilinin, kültürünün yaşaması için gereken çabayı harcamaya devam etmelidir. (...)

Zaza Press Yazı Kurulu adına

ŞEWRA

Adres:

Ş. MERSİN

Östgötagatan 792 tr

116 64 STOCKHOLM

MIHE ELİŞANİ

Adres:

M. SANLI

Idholmsvägen 143

127 47 STOCKHOLM

DERSİM DİRENİŞ ŞEHİTLERİ ÖZGÜRLÜK, EŞİTLİK VE DEMOKRASİ MÜCADELEMİZDE YAŞIYOR!

Osmanlının mirası ve yıkıntısı üzerine kurulan T.C., boyunduruk altına aldığı halkları asimile etmek, direnişlerini ezmek, ulusal varlıklarını yok etmek için, şiddet, katliam ve inkâr siyasetini kendisine temel aldı.

Bu amaçla Kırmanc-Zaza halkı, Kürt, Asuri (Süryani-Keldani-Nasturi), Ermeni ve Rum halkları kırımdan geçirildi, sürgüne yollandı, varlıkları inkâr edildi.

T.C. nin temel hedeflerinden birisi de Kırmanciye ve Zazalardı. Türk rejimi henüz kurulma aşamasındayken, 1921’de Koçgiri ve Dersim’e saldırdı. Koçgiride Zazaların ve Kürtlerin demokratik-ulusal istemlerini kanla bastırdı. Sonra sırası ile şeyh Sait önderliğindeki Zaza-Kürt direnişini, Ağrı’daki 1926 Kürt direnişini katliam ve sürgünle bastırdı.

Kırmanciye’nin kızıl gülü olan Dersim’e karşı ise sürekli güç biriktirdi. Dersim’in zayıflamasını bekledi, iç çelişkilerini kışkırttı, çevreden tecrit etmeye çalıştı. “Barışçıl işgal siyaseti” diyebileceğimiz bir yöntemle Dersim’e yerleşmeye çalıştı. 1926’da Koçan bölgesine, 1930’da Pülümür’e saldırdı. 1925 şeyh Sait ayaklanmasında Hasan Hayri’yi, 1926 Koçan direnişinde Elazığ’da Nuro’yu astı. Direnişle karşılaştı, geri çekildi. 1935’de Dersim’in adı değiştirilerek “Tunceli” yapıldı. Dersim için “özel müfettişlik” kuruldu. Artık saldırı için son hazırlıklar yapılıyordu. 1937’de Dersim’e yönelik Türk saldırısı başlatıldı. Kemalist rejim tüm gericiliği arkasına alarak, sözde komunistleri dahi arkalayarak son direniş noktasına, Kırmanciye’nin yenilmez kalesine saldırdı.

Dersim halkı aşiretsel ittifaklar sağlayarak direnmeye başladı. Türk rejimi öncelikle Dersim’in önderlerini ortadan kaldırmak istiyordu. İç ihaneti de devreye sokarak direnişi öndersiz bırakıp dağıtma planı güdüldü. Direnişin siyasal önderlerinden; Alişer ve eşi Zarife Hanım 9 Temmuzda, şahan Ağa 28 Ağustosta katledildiler. Görüşme masasına çağrılan Seyit Rıza. 5 Eylül’de kalleşçe tutuklandı. Siyasal görüşmeyi inkâr eden Türk rejimi Seyit Rıza’nın yakalandığı yalanını söyledi. Söylüyor: ‘Oysa, Seyit Rıza Erzincan hükümet konağından çıkarken; “Hukumato zurekero bêşeref!” haykırışı ile görüşmeyi ve aldatıldığını ilan etmişti.

Seyit Rıza, Uşenê Seydi ve öteki Dersim önderleri 18 Kasım 1937’de Elazığ’da Buğday Meydanı’nda asıldılar. Seyit Rıza ve Uşenê Seydi ile beraber 11 Dersim önderi asıldı. Seyit Rıza idama giderken haykırışı ile cellatlarına bir kez daha korku saldı. Cellat İ. Sabri Çağlayangil bu haykırışı şöyle belirtiyor: “Evladı kerbelayık, bi hatayık, ayıptır, zulümdür cinayettir”. T.C. korkusunu, saldırganlık ve katliamla gizlemeye çalıştı. Ölüleri yaktı. Kırmanc, Zaza davasını da yakacağını hesaplıyordu.

1937’de başlayan Dersim katliamı 1938’de de sürdü. 70 bin civarında Dersim’li katledildi. Onbinlerce Dersim’li batıya sürgün edildi. Ama direniş durmadı. Dersim savaşçıları yenilgiye rağmen çatışmaları yer yer, özellikle Demenan bölgesinde, 1945’e kadar devam ettirdiler.

Direnen Dersim neden yenildi?

- Dersim son direniş noktasıydı. Zaza, Kürt, Ermeni ve Rum direnişi kırılmış, Dersim yalnız kalmıştı. Dersim’e cephe gerisi yoktu. İttifak yapılacak bir güç kalmamıştı.
- Dersim halkı ve önderleri güçlü bir örgüte sahip değildi. Örgütlenme aşiretsel düzeydeydi.
- Dersim kuvvetleri ile T.C. kuvvetleri arasında büyük dengesizlik vardı.

Dersim yenildi ama Dersim’in temeli olan Kırmanc-Zaza davası yaşıyor. Bugün tarihten ders alan halkımız kendi kendisini yönetmek istiyor. Türk rejimine karşı mücadele eden Kürt halkıyla, Türkiye’nin demokratik muhalefetiyle ittifak kurmak istiyor. Özgürlük, eşitlik, demokrasi mücadelesinin en önünde yine Dersim var.

Türk rejimi ise tarihten ders almıyor. İnkâr, imha ve şiddetten vazgeçmiyor. Kürt halkının direnişine, barış çağrılarına silahla, katliamla cevap veriyor. 3500 Zaza ve Kürt köyü boşaltılmış durumda. 10 bin'den fazla insan katledildi. Kırmanc-Zaza yurdu ve Kürdistan yakılıp yıkılıyor. Daha da boşaltılıyor. Ancak, rejim de bunalım içerisinde. Türk halkı da direnmeye başladı.

T.C. rejimi ömrünü tamamlamıştır. Kırmanc-Zaza, Kürt, Laz, Arap, tüm ezilen ulusal topluluklar ve Türk emekçileri bu rejime karşı birleşmelidirler. Irkçılık ve faşizm yıkılmaya mahkumdur.

- Kırmanc-Zaza halkı kendi geleceğini belirlemelidir.
- Dersim şehitleri ölümsüzdür.

Tija Sodiri, Ware, KormışkaN, Desmala Sure

Hollanda Dersim Vakfı'nın dil üzerine etkinlikleri

Hollanda Dersim Vakfı 3-5 Kasım 1995 tarihlerinde Putten şehrinde Kımancki-Zazaki üzerine bir dil semineri düzenledi. Toplantı Vakfın başkanı Haydar... açış konuşmasıyla başladı. Vakfın tanıtımı yapıldı.

Almanya ve Hollanda'dan konuşmacıların çağrıldığı seminerin konuları şöyledi:

- Dil nedir, nasıl gelişir, özellikleri nelerdir ve diğer dillerden nasıl ayırd edilir? Bu konu hakkında Dr. Michel Lesenberg konuştu.
- İkinci konuşmacı Dr. Zilfi Selcan'dı. Zilfi Selcan dilimiz Kırmancı-Zazaki'nin tarihive akraba dillerle ilişkileri hakkında oldukça ayrıntılı bir rapor sundu. Kırmancı-Zazaki'nin Kürtçe, Farsça, Gorani, Sorani ve diğer bazı irani dillerle karşılaştırmalı bir tarihini verdi.
- Üçüncü konu ise Kırmancı-Zazaki'nin alfabesi ve grameriydi.. M. Jacobson ve M. Sondanato her zamanki gibi verimli ve uygulamalı bir ders verdiler.
- Son olarak Hewar Torncengi dilin günlük pratik sorunları üzerine konuştu.

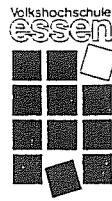
Vakıf yetkilileri bu tür etkinliklerini sürdüceklerini açıkladılar. Nitekim Vakıf geçtiğimiz Aralık ayından başlamak üzere Amsterdam'da Kırmancı (Zazaca) dil kursu düzenledi. Dil kursunun 1996 'nın 6. ayının sonuna kadar sürdürülmesi planlanıyor.

Universität
Gesamthochschule
Essen
Fakultät III

Volkshochschule (VHS) Essen ve Essen Üniversitesi geçtiğimiz yılın 25 Kasımında dilimiz "Zazaki" için bir "Cumartesi Kursu" düzenlediler. Kursu Hakkı Çimen ve Haydar Dikme verdi.

Aynı günün akşamı Volkshochschule "Zaza Müziği" adlı bir konser düzenledi. Konserde Daimi Cengiz Dersim ve civarından türküler okudu.

informiert

Hallestraße 75
45127 Essen
0201/83 91 21

Musik der Zaza
Daimi Cengiz singt Lieder
aus Dersim und Umgebung

Köln'deki Vaqifê Dêrsîmî (Dersim Stiftung) Dil Semineri ve "Xızır Gecesi" Düzenledi

Dersim köyleri yakıldıgında her yerde olduğu gibi Avrupa'da ki Dersimliler de biraz kendilerine geldiler. Protestolar yaptılar, faxlar çektiler, geceler düzenlediler vb. Bir de Köln'de bir vakıf kurdular.

Doğrusu Vakfın işleri oldukça yavaş gidiyor, ama küçük de olsa bazı adımlar atmaya başladı.

İlk etkinlik geçtiğimiz yılın 6-8 Ekim tarihleri arasında Kırmancki-Zazaki üzerine düzenlenen bir dil semineriydi. Konuşmacı olarak Dr. Zilfi Selcan ve Munzur çem davet edilmişti.

Zilfi Selcan Kırmancki-Zazaki'nin Kürtçe, Farsça, Gorani, Sorani ve diğer bazı irani dillerle karşılaştırmalı oldukça ayrıntılı bir tarihini ve fonetik, morfolojik, gramatik özelliklerini verdi. Konuşma oldukça verimliydi, memnunluk yarattı.

Munzur çem ise beklenenin aksine, kendi hiç bir şey sunmaksızın Zilfi Selcan'ın bilimsel konuşmasına politik bir cevap vermeye çalışmakla yetindi.

Vakfın ikinci etkinliği ise Hızır Ayı vesilesiyle 27 Ocak 1995 tarihinde düzenlediği "Xızır Gecesi"ydi.

Dersimli kadın, erkek ve çocuklar lokmalarıyla geldiler. Gece tamamen, bazıların dediği gibi, "Xızır Dili"yle yapıldı; sunuşlar, konuşmalar, deyişler, türküler, kabere her şey Kırmancki-Zazaki dilinde yapıldı.

Gecenin ilk bölümü biraz cem havasında geçti. Şerwan bizzat babasının kendi eliyle yaptığı Dersim'in "Pulê Dewresu" köyünden yeni gelmiş bir thomur (cura) "kırmanciye sazi" çaldı. Sey Rıza'nın torunu Rüstem Polat ve vakıf adına Mehmet Doğan Xızır'ın Dersim inancı içindeki yeri ve anlamı üzerine birer konuşma yaptılar. Ayrıca Köln Belediye Meclisi üyesi Şengül Şenol da bir konuşma yaptı. Kadri Karagöz ve yine Şerwan deyiş, semah ve türkülerini sundular. İkinci bölüm kabere ağırlıklı oldu. Heyder ve Roê Dêsim birbirinden güzel parçalarıyla katılımcıları güldürdüler.

Bunlar küçük, mütevazı ama güzel adımlardır.

Dersim'in kültürünü ve dilini korumanın ve kurtarmanın bir yolu da, böylesi günlerde - Xeylaşi / Rozê Xızırı, Hewtemal, Qere çarseme, Gağani, Rozê Yımamu, '38'in yıldönümleri, Sey Rıza ve arkadaşlarının asılması vb.- etkinlikler düzenlemektir. Xızır karê Vaqifê Dêrsîmî rastkero!

Xeylaşi Yenê! Bêre Sewa Rozê Xızırı Bêrime Pêser!

Tomur u Qesê Heqîye
Şerwan u kamke wazeno...

Qesekerdene
Torê Sey Rızay Rüstem Polat

Hunerkarî
Şerwan
Bedri Bava
Kadri Karagöz
Metin-Kemal Kahraman

Kuratey
Heyder
Roê Dêsimî

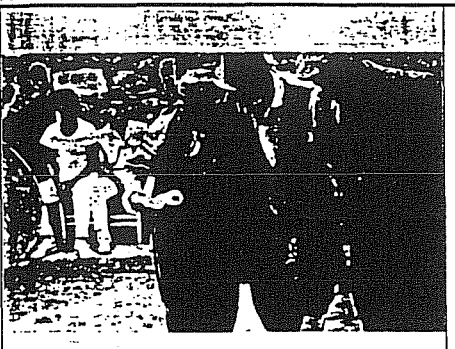
Waxt: 27.1.1996
Sate: 16-22.00
Ca: Alte Feuerwache Melchiorstraße 3, 50670 Köln

* Uwoke wazeno, lokmê ho tey biaro.

VAQIFÊ DÊRSÎMÎ

Dersimli Sure

* Mero 13 * * Anna Paiza Verbo 1995 *

"Bêro bato cigaran, xoro ho wazeno rapî koba xo daz kere, rawer bô Ma re parêto / Dêre dîto cigaran, xoro ho wazeno rapî kama Ma karî ma, orca dî Ma re parêto / Vêlêro, vêlêro çarêro xo abare, çarêro xo bi vê abare dîro ma rawer çarêro / Êro bato kîzêro, Ma re Yêlêro re kî Kurî ma, Ma Kırmancki ma, Ma Êlêro ma... / Êro ez hêyêrê abare xo, Ma wêro kîrêro ma, wêro mawêro ma, wêro Pa u Raywêro ma..."

Sewa Cemate Dêsimi Berlin'de Yapıldı

"Zülmün Defteri Noksan Tutulmuştur"

Gecede Berlin Dersim Cemiyeti adına üç dilde yapılan konuşmaların Türkçesinin teknik bir hata nedeniyle sayfalarımızda yeralamadığını son anda farkettilik. Yapılacak bir şey kalmamıştı. Üzgünüz. Gece vesilesiyle dağıtılan Almanca bildiriği dergimizin Almanca bölümünde bulacaksınız.

Cematê Dersim-Berlin tanıtım şenliği yaptı. Yurt dışındaki Dersimlilerin Dersim-Kırmanciye toplumunun tarih kültür ve geleneklerini yaşatma temelindeki kurumlaşmalarından biri olan Cematê Dersimi çalışmalarını 1994 yılından beri sürdürmektedir.

Bu çalışmalar bugüne kadar inkârcı ve dayatmacı çevrelerin tepkisini üzerine çekti. Kimi çevrelerin alehte propagandalarına rağmen 750 kadar Dersim'inin katılımıyla 3 Şubat 1996 tarihinde Berlin Dünya Kültürleri Evinde gerçekleştirilen tanıtım şenliği başarılı ve coşkulu geçti. Toplumumuz üzerindeki her yönlü sindirme ve baskıya karşı önemli bir adım oldu.

Kırmancki (Zazaca), Almanca ve Türkçe sunulan program Dersim şehitleri şahsında dünya halkların mutluluğu ve özgürlüğü mücadelesinde şehit düşenlerin anısına saygı duruşuyla başladı.

Cematê Dersim adına üç dilde yapılan konuşmalarda Dersim'in çarpıtılan etnik yapısı, tarihi ve kültürü hakkında kısa bilgi verdi. Dersim Kırmanciye halkına Osmanlı ve T.C. Devleti tarafından asırlardır ve halen uygulanan işgal, sürgün ve talan politikası teşhir edildi. Türkiye Kürdistanı'ndaki zulüm ve barbarlık kınandı. Kürt davasının haklılığı dile getirildi. Dersim'in yöresel tarihi ve güncel durumu dialar vasıtasıyla sahnenin iki tarafında program süresince konukların ilgisine sunuldu. şenliğe davetli olarak katılması beklenen İstanbul Tunceli Kültür ve Dayanışma Demeği folklor ekibi ve başkanı haksız

bir vize engeline takılarak gecemizde hazır bulunamadılar. Bu kurumu temsilen şenliğe katılan yönetim kurulu üyesi Mustafa Yerlitaş yaptığı konuşmada İstanbul'daki çalışmalar hakkında bilgi verdikten sonra, dikkatleri Dersim'deki köy yakmalarına, gıda ambargosuna, sürgün ve katliamlara çekti.

Şenliğe Berlin Yabancılar Dairesi başkanı Hıristiyan Demokratlar Partisi'nden (CDU) bayan milletvekili Barbara John'un yanısıra

Erster Kulturtag der Dersim Gemeinde
SEWA CEMATÊ DÊRSİMİ
Dersim Cemiyeti Tanıtım Şenliği

"Zülmün Defteri Noksan Tutulmuştur"

- ★ EMEKÇİ
- ★ DESTE GÜNAYDIN
- ★ RENÇBER
- ★ ENVER ÇELİK
- ★ DERSİM FOLKLÖR EKİBİ (İst.)

- ★ SEYFİ DOĞANAY
- ★ ZILFİ
- ★ ALİNE BARTHELEMY
- ★ HEYDER (Kabare)
- ★ Dia Gösterisi

Datum
Tarih
Tarih

3. 2. 96

Zeit
Waxt
Zaman

17.00

Ort
Ca
Yer

Haus der Kulturen der Welt
Jonn-Foster-Dulles-Allee 10, 10557 Berlin
Bus: 100, S-Bhf.: Lehrter Stadtbahnhof

BİLET TEMİN YERLERİ

Café Klassik 611 70 08	Beytaş Reisen 465 70 51-52	Fa. YEŞİL 618 14 78	Foto DAMLA 624 99 13-465 62 20	Maxim 622 46 30	Koç Reisen 691 76 24
---------------------------	-------------------------------	------------------------	-----------------------------------	--------------------	-------------------------

Mit freundlicher Unterstützung des Senats für kulturelle Angelegenheiten und des Kultur- und Solidaritätsvereins Tunceli bei Istanbul
Veranstalter: Cemate Dersim - Dersim Cem. - Dersim Kultur Gemeinde e.V. Berlin

son seçimlerde eyalet parlamentosuna seçilen Yeşiller/Birlik 90 (Grüne/Bündnis 90) partisinden Dersimli milletvekilleri İsmail Koşan ve Rıza Baran, Demokratik Sosyalizm Partisi'nden milletvekili Gıyasettin Sayan ve Yeşiller Belediye Meclis üyeleri Dersimli Murat Şengül ve Özcan Mutlu hazır bulundular.

Bu konuklardan sahneye davet edilen İsmail Koşan Dersim'in farklılığını dile getirerek bu uğurdaki örgütlenmelerin doğru ve meşru olduğunu vurguladı. Berlin'deki tüm Dersimlilerin Cemate Dersim'in çatısı altında biraraya gelerek Dersime sahip çıkmaları gereğini dile getirdi.

Şenliğe Yeşiller/ Birlik 90, PDS, Zaza-Press, Dersim Vakfı-Köln, Dersim Vakfı-Hollanda, Ware Dergisi, Tija Sodiri, Evrensel Gazetesi, Anadolu Alevileri Kültür Merkezi, Dersim Spor-Berlin, AL (Alevi) Spor ve Emek Partisi girişimcileri adına birer dayanışma mesajı sundular. Diğer Anadolu örgüt ve kurumlarının yayın masası açma yarışmasına girmelerine rağmen şenliğe katılmamaları düşündürücüydü. Dersim folklor ekibinin vize engeline

takılmasından dolayı, Berlin Gençlik Evi ve Anadolu Aleviler Kültür Merkezi'nin bu boşluğu doldurmak için folklor ekiplerini şenlik için seferber etmeleri selamlamaya değer bir dayanışma örneği idi.

Şenliğe katılan sanatçılar, Ozan Emekçi, Deste Günaydın, Zilfi, Rençber, Seyfi Doğanay ve Enver Çelik sundukları programlarla kitleyi coştururken Fransız müzisyen bayan Aline Berthelemy programında gitarıyla Kırmancı (Zazaca) seslendirdiği "Dayê Dayê" türküsüyle ayakta alkışlandı. Heyder ve Roe Dersim'i Kırmancı de (Zazaca'da) program aralarında "zırayey u kuratey" (şaka ve kabare) yaparak konukları hem güldürdüler hemde düşündürdüler. Programın son bölümünde tüm sanatçılar sahnede yerlerini alarak Dersim türküsünü davetlilerle birlikte seslendirdiler. Sonuç itibarıyla; Berlin'deki Dersimliler Cemate Dersim'in bu etkinliğiyle bir akşam Dersimi yaşadılar, hatırladılar ve özlem giderdiler. Ve dosta da düşmana da yerkürenin Berlin ayağında Dersim'in artık sahipsiz olmadığını ve onun burada da sözcülerinin ve temsilcilerinin olduğunu kanıtladılar.

KIRMANCKİ / ZAZAKİ KURS

Köln'deki eğitim kuruluşu Friedensbildungswerk 1996 Ocak-Ağustos programına Fransızca, İspanyolca, Portekizce, Hollandaca ve Türkçe'nin yanısıra Zazaca'yı da aldı. Kurs 29 Şubat tarihinde başlıyor.

Zaza

33-D3

Mehmet Dogan

Zaza ist eine Sprache, die in der östlichen Türkei gesprochen wird. Der Kurs richtet sich an alle, die zwar schon sprechen können, aber bis jetzt keine Möglichkeit hatten, es systematisch zu lernen. Der Kurs übt das Lesen und Schreiben in Zaza und vermittelt grammatikalische Grundstrukturen.

Termin: 29.02. – 04.07.96
wöchentlich donnerstags

Zeit: 20.00 – 21.30 Uhr

Ort: Friedensbildungswerk
(30 UST)

Preis: 150,-/120,- DM

Anmeldung erforderlich!

Von Ware

Liebe LeserInnen,

hiermit erhalten Sie die längst fällige Ausgabe 9 von *Ware*, welche mit Schwierigkeiten, die sich durchs Leben schleppen, auch uns betreffend, erschienen ist. Zugleich möchten wir uns für das Fehlen der Lektion "*Zazaki für Anfänger VIII / Dersa Zonê Ma*" entschuldigen, die bis zum Redaktionsschluß nicht vorgelegt werden konnte. Natürlich liegt es in unserem Interesse, die Lektion bei der nächsten Ausgabe nachzuholen.

Leider erwähnen wir nicht das erste Mal, daß unterdessen wir hier unser Leben führen (!), (nicht nur) in unserer Heimat kontinuierlich Dörfer geräumt, verbrannt, die Menschen zur Flucht getrieben, gefoltert, 'verschwindengelassen', ermordet werden und unserer Sprache und Kultur im Heimatgebiet 'Welatê Ma' stets überflüssigen Gewaltapparaten, wie dem Staat, noch längst nicht ihre Freiheiten 'zugestanden' werden. Derweil es uns bereits reicht, über diese Tatsachen zu klagen, zu reden, zu schreiben, zu drucken, scheint dies die Gewaltapparate nicht daran zu hindern, nur ihren 'staatsmenschlichen' Interessen nachzugehen; im Sinne der Unantastbarkeit ihrer eigenen (!) Rechte, Freiheiten und der Souveränität. Im Dimili-Kirmanç-Zaza-sprachigen Teil befinden sich unter den vielen Beiträgen eine Evaluierung des Sprachseminars in Köln und eine kurze Beschreibung des in der Dersim-Kultur existierenden "Beschützer des Hauses / Familie", die in dieser Ausgabe auch in türkischer Sprache erscheint.

Der türkischsprachige teil beinhaltet viele Bekanntmachungen über Veranstaltungen, Seminare und Kurse, sowie Kritiken.

Wir nehmen immer noch gerne Kritiken entgegen.

Haltet Eure Herzen warm. Bis demnächst!

Frankfurt am Main, Februar 1996

Bessere Tage in Dersim

Sanse

Es ist viel passiert im letzten Jahr. 1995 wird vor allem uns Zazas ohne Zweifel als ein Alptraum, ein Horrorgespens in Erinnerung bleiben. All diejenigen von uns, die aus der Dersim-Region sowie der näheren Umgebung kommen und die noch bis vor kurzer Zeit regelmäßig in die Heimat, in ihre Dörfer, reisen konnten, dort wochenlang blieben, sich an ihren Bergen und Tälern sattsehen und aus den klaren Bächen trinken konnten, haben mit den Brand- und Verwüstungs-Expeditionen der türkischen Armee stillschweigend zusehen müssen, wie

e i n
g r o ß e r
T e i l
i h r e r
I d e n t i t ä t
m i t d e r
W u c h t
e i n e s
g r a u s a m
w ü t e n -
d e n
F e u e r s
e i n f a c h
a u s g e -
b r a n n t
w u r d e .
I c h e r i n -
n e r e
m i c h a n
m e i n e n

letzten Artikel, den ich für WARE schrieb. "Hungerwinter '94 in Dersim". und staune, wie sehr berechtigt das Gefühl doch war, daß ich bei meinem Sommeraufenthalt in Dersim hatte, die Angst, die mich überkam bei einem riesigen Aufgebot an Militär und die von Mund zu Mund flüsternd huschenden Nachrichten, die uns von Drohungen der Militärs des Ausnahmezustandsgebietes berichteten. Verzweifelt an eine Felsenwand gelehnte alte Männer hatte ich gesehen, die mir sagten, daß ich darüber glücklich sein sollte, bald wieder in Deutschland sein zu können,

während sie hier bleiben müßten und zusehen, wie einer nach dem anderen weggebracht würde, wie ihr Dorf angezündet und entleert würde. Wieviel von uns haben nicht Freunde und Verwandte verloren? Was hätten wir nicht dafür gegeben, hätte sich doch unser Dorf nicht unter den hunderten von zerstörten Dörfern befunden? Aber auch das hätte unser Leid, unseren Schmerz nicht lindern können, lieben wir doch all die Dörfer, all diese Berge und Täler, all die Menschen dort. In unserem Dorf *Qızılbel* wurde eine 75-jährige Frau im

F e u e r g e -
f e c h t v o n
M i l i t ä r s
u n d P K K -
K ä m p f e r n
u n s c h u l d i -
g e s O p f e r
d i e s e r
E s k a l a -
t i o n . I m
N a c h b a r -
d o r f w a r
e s e i n j u n -
g e s
M ä d c h e n ;
d i e R e i h e
k ö n n t e
s i c h n o c h
z i g - M a l e
f o r t s e t z e n .

Man mag

im Nachhinein (denn dies geschah im Frühsommer 95) kaum darüber sprechen noch schreiben, wäre da nicht unser starker Wille und die damit verbundene Hoffnung auf bessere Tage in Dersim. Noch einmal den Blick über das Munzurgebirge schweifen lassen, noch einmal den Sonnenuntergang beobachten, das Getier vor der Morgenröte nacheinander auf die Weiden ziehen sehen, an den Gräbern der Vorfahren noch einmal Gebete sprechen und Opfergaben von Hand zu Hand reichen können...

Pilemoriye / Heidelberg

Pilemuriye-Revet / Foto X. Çelker

Die systematische Entvölkerung von Dersim eine der Auswirkung der Krise des türkischen Nationalstaates

Perê Sodiri

Türkischer Staatsterror ist in Dersim eine Alltagserfahrung. Auch wer sich keine Illusionen über die vielfältigen Widersprüche in der türkischen Gesellschaftsentwicklung macht, wurde von der Intensität des Gewalthandelns überrascht. Je abscheulicher die Dorfzerstörungen durchgeführt wurden, um so größer präsentierte sich die Schar der Nachahmer, alevitische und dimilifeindliche Aktivisten. 1994 wurden in nur einem Jahr 400 Dörfer und Lebenswelten durch Flammenwerfer vernichtet.

„In Tunceli geht eine intensive Zwangsvertreibung vor sich. Die Dörfer der Provinz werden eiligst entvölkert um zu verhindern, daß die PKK Unterkunft findet und sich mit Nahrungsmitteln versorgen kann. Um die Abwanderung zu verhindern, verteilt die PKK ständig Erklärungen und bedroht diejenigen, die die Provinz verlassen. Die Dorfbewohner beherbergen PKK-Angehörige nicht freiwillig. Aber sie fürchten um ihr Leben. Die Sicherheitskräfte entvölkern deshalb die Dörfer. Die PKK hat den Abwandernden verboten, ihr Vieh zu verkaufen oder es mit sich zu nehmen. Aber darum kümmert sich niemand. Überleben geht vor. Die Viehpreise sind allerdings ins Bodenlose gefallen. Eine Kuh im Wert von 40 Mill. TL wird für 10 Mill. verkauft. Eine andere Seite der Vertreibung zeigt sich in der Stadt Tunceli. Die begrenzten Möglichkeiten in der Provinzhauptstadt bieten Zuwanderern keine Lebensmöglichkeit. Dank der Anwesenheit der Antiterrorereinheiten sind die Mieten gestiegen. Die hochbezahlten Mitglieder dieser Einheiten bezahlen Jahresmieten im voraus, und die sind ins Astronomische gestiegen. Wer die Möglichkeit hat, wandert weiter in eine größere Provinz. Die Armen dagegen schlafen auf den Straßen Tuncelis oder unter irgendei-

ner Überdachung. Für Unterkünfte wie Viehställe werden absurde Mieten verlangt und dazu noch ein Jahr im voraus. Aber auch diese Häuser werden noch bei den Operationen in der Stadt angezündet und niedergewalzt, wodurch sich das Problem vergrößert“ (Hürriyet, v. 1.8.95).¹

Das Ziel des türkischen Staates in bezug auf Dersim ist es nicht nur das Gebiet zu entvölkern, Waldbestände und Naturreservate zu zerstören, sondern auch die kulturhistorischen Reste der parthischen Kultur zu vernichten. Nach dem Militärputsch 1980 sind Kulturdenkmäler zerstört und deren Trümmer in den Munzur Fluß geworfen worden. Schein Gutachten von sogenannten Fachprofessoren hatten die Bedeutungslosigkeit der Kulturschätze bescheinigt. Die Dersim-feindliche Politik wird auch von türkischen Wissenschaftlern vertreten. Es ist zu hoffen, daß das angepaßte Verhalten von Verantwortlichen aufgedeckt und die Betreffenden zur Rechenschaft gezogen werden.

Kenan Güven, sunnitisch orientierter Gouverneur in Dersim, beteiligte sich 1974 als Oberleutnant an der Zypern Invasion. Der als erfolgreich geltender Oberleutnant versuchte mit teilweisem Erfolg, das Dersim Gebiet unter seine Kontrolle zu bringen und zu halten, wozu er die Islamisierung der Massen einsetzte. Zwangsweise ließ er Moscheen in den Dörfern errichten. Die Bevölkerung wurde angewiesen, die Moscheen zu besuchen, andernfalls drohten drastische Strafen.

Berichte von Bewohnern des Dersim-Gebietes bestätigen Beobachtungen von Außenstehenden, wonach ebenfalls während der Gouverneurszeit von Kenan Güven 150

Kinder aus Dersim zwangsweise in den Westen der Türkei geschickt wurden, um dort Koranschulen zu besuchen. Weder eine politische Partei noch eine laizistische Gruppierung hat auf diese willkürlichen politischen Entscheidungen reagiert. Entscheidungen werden getroffen von politischen Machthabern, kurdischen oder linken Gruppierungen, die Bevölkerung hat kein Mitspracherecht. Menschenrechte und die Ausübung von Meinungsfreiheit gelten nicht für die DersimerInnen.

Nach dem Militärputsch 1980 versuchte der türkische Nationalstaat durch seine Missionare, die Bevölkerung Dersims für den türkischen Staat einzunehmen. Dersim war für die Republik eine Bedrohung“, dieses Gebiet sollte unter allen Umständen unter die Kontrolle des türkischen Staates gebracht werden, nach dem Motto: Abgebrannt - totgeschwiegen! Dersim mußte ausradiert werden, um aus dem Bewußtsein der Menschheit zu verschwinden. Seit tausend Jahren versuchen staatliche Machthaber vergeblich Dersim auszurotten.

Die Bolu Bergkommandanten führen, unterstützt von Lufttruppen aus Kayseri, regelmäßig jedes Jahr Aktionen durch, bei denen Dersim Bewohner unter anderem lebendig an Bäume gefesselt und verbrannt werden, junge Frauen und Mädchen werden mißhandelt, Massen von Einwohnern werden öffentlich gefoltert.² Dieser Krieg gegen Dersim wird politisch geleugnet. So fordern zum Beispiel die kurdische Nationalisten mit dem Hintergedanken, die DersimerInnen zu kurdisieren, daß diese sich als Kurden bekennen. Auch linke, bewaffnete Gruppen kämpfen darum, die Dersimer auf ihre marxistisch-leninistische Ideologie einzustimmen, wobei diese linken Gruppierungen untereinander noch ideologische Konflikte austragen. Diese Gruppen, die ebenfalls in Dersim militärisch operieren, leugnen öffentlich die Identität der Dersimer und bezeichnen sie als Kurden oder Türken. Diese Gruppen operieren ihre militärischen Operationen in Dersim. Und darunter leidet Zivilbevölkerung. In Dersim Blut vergießen

Wälder brennen und Dörfer zerstören ist legitim. In Dersim Menschenblut vergießen ist für den türkische Staat heilig. Seit tausenden Jahren kämpfen die Dersimer gegen unseren s̄heiligen Staat“? Deshalb soll Dersim aus der Karte gelöscht werden und dies ist eine hervorragende Aufgabe des türkischen Staates. Seit tausend Jahren versuchen die Machthaber Dersim auszurotten, sie haben es bis jetzt nicht geschafft die Dersim Bevölkerung zu vernichten.

Den türkischen Soldaten sind Schlüsselanhänger die Souvenirs der Vernichtung - gefertigt aus abgeschnittenen und getrockneten Fingern der mit Kerosin übergossenen, verbrannten Opfern. Die Türkei auf dem Wege zur Demokratie?³

“In Tunceli ist nach wie vor das Urteil gültig: Wer nicht zum Militär, zur Polizei, zur Antiterrorereinheit gehört, ist ein potentieller Terrorist“ (F. Altayli). “Das Volk wird ständig gewarnt, sich von Aufwiegelungsversuchen von außen fernzuhalten und unterliegt der Suggestion, `Entweder bist du auf der Seite des Staates oder auf der Seite der PKK. Da Du nicht auf der Seite der PKK stehen kannst, bist Du auf der Seite des Staates und wirst Deine Ruhe haben`“ (Kamer Genc, Vizepräsident des Parlaments und Abgeordneter für Tunceli, in einem Gespräch mit Journalisten über die Lage in Dersim, Hürriyet v. 26.7.95).⁴

Für Dersim besteht inoffiziell seit 1992 ein streng gehandhabtes Einreiseverbot, und das, obwohl die Türkei ein NATO-Land ist. ‘Özel tim` (Spezialteams) von Kontraguerrilla, Militärpolizei und Geheimdiensten kontrollieren das öffentliche Leben. Diese Spezialteams sind paramilitärische Gruppen, die in den 80-er Jahren von staatlicher Seite gegründet wurden, um die PKK, linke Gruppierungen und Aleviten in Guerilla-Taktik zu bekämpfen; die Mitglieder sind MHP-Anhänger (nationalistische Aktions-Partei von Alpaslan Türkes). Es besteht das Paradox, daß das Kriegsgebiet Bosnien zum Beispiel bereist werden darf, wohingegen die Einreise nach Dersim, wo offiziell kein Krieg herrscht, nicht gestattet wird.

In systematischer Form praktiziertes Nahrungsmittellembargo

Es besteht in Teilen von Dersim eine Nahrungsmittelsperre und Zugangsbeschränkung. Personen, die beim Nahrungsmittelerwerb bestimmte Mengen überschreiten, werden verdächtigt, Terroristen zu versorgen. Dasselbe gilt beim Einkauf von Medikamenten; ein Medikamentenembargo ist noch an keinem anderen Ort der Welt durchgeführt worden. Zwangsevakuierung und Dorfzerstörung haben einen Teil der Bevölkerung verarmen lassen, so daß diese keine größeren Einkäufe tätigen können; diejenigen Menschen, die sich finanzielle größere Einkäufe leisten könnten, vermeiden dieses, um

sich nicht dem strafbaren Verdacht von Terroristen-Sympathie auszusetzen. Die Produktion in Dersim ist lahmgelegt.

Vor der sogenannten Modernisierung war das Land zivilisiert und es hat keinen Hunger gegeben in diesem Land. Nach dem Eindringen des türkischen Militärs wurden 45% der Bevölkerung evakuiert, allein in Ovacik 856, und nur Soldaten hier stationiert. 337 Familien hausen in Zelten ohne Wasser, Kanalisation und Elektrizität, im Sommer in sengender Hitze, im Winter bei Schnee und Frost, ohne Brennmaterial, da das Bäumefällen untersagt ist. Die 18 Familien in Hozat, die vorübergehend in öffentlichen Festsälen untergebracht sind, wissen nicht, wohin sie evakuiert werden.

** Wir rufen alle Demokraten, Humanisten, Menschenrechtler, Organisationen, Gewerkschaften und Kirchen auf sich mit den Dersim zu solidarisieren. Reisen Sie Für die Menschheit nach Dersim.*

*** Zwangsräumung und Zerstörung von Dörfern in Dersim (Tunceli) und im westlichen Teil von Bingöl, Türkisch Kurdistan, im September - November 1994.** Amsterdam, 1995, (ISBN 90-74666-04-3) 68 Seiten (davon 40 Seiten Statistik und Karten) Preis: HFL 27.- (inkl. Versandkosten und Mehrwertsteuer)

Zum Inhalt

Dieser Bericht beschreibt die Welle von Dorfräumungen und -zerstörungen sowie von Waldbränden, von denen die Dersim-Region in der Türkei, d.h. die Provinz Tunceli und ihre Nachbardistrikte, im Herbst 1994 betroffen war. Innerhalb von zwei Monaten wurden rund ein Drittel der Dörfer dieser Provinz (in einigen Subdistrikten sogar 80 bis 100%) militärisch zwangsevakuert, wobei die Armee manche von ihnen zerstörte und niederbrannte. Tausende von Familien verloren ihre Wohnstätten. Zusätzlich wurden große, erst kürzlich als Naturreservat ausgegrenzte Waldflüchen absichtlich niedergebrannt. Der Grund für diese ganze Zerstörung war die Präsenz von PKK Guerillas, deren Verstecke man in den Wäldern dieser Provinz vermutete. Der Bericht enthält eine möglichst vollständige Übersicht der betroffenen Dörfer mit Berücksichtigung ihrer alten wie auch neuen Namen. Die Lage dieser Dörfer ist auf der Landkarten angegeben worden. In dieser

Weise wird deutlich, daß größere Teile von Dersim jetzt entvölkert sind und es wird gleichzeitig die Systematik der Raumpolitik ersichtlich. Ebenfalls wird ein erstes Inventar des Umweltschadens aufgestellt.

Dieser Bericht ist wichtig für Menschenrechtler, Politiker und Journalisten wie auch für jeden, der sich informieren will über die umfangreichen Verletzungen der Menschenrechte in der Türkei. Bezug über den Hrsg. Stichting Nederland-Koerdistan (Netherlands Kurdistan Society), Postbus 10183, NL - 1001 ED Amsterdam Tel.. 0031-20-6268077, Fax 0031-20-6279174.

¹ Übersetzung S. Dainat, In: Informationsbulletin Kurdistan, 61/62, Köln, September 95, S. 7.

² Vgl.: Partizan Sesi, Dersim'de hedef; insanları ile birlikte tarihsel ve kültürel birikimidir, YIL: 2 SAYI:31; Aralık 1995, Istanbul S. 21.

³ Medico rundschriften 2/95, Frankfurt 1995, S. 16.

⁴ Übersetzung S. Dainat, In: Informationsbulletin Kurdistan, 61/62, Köln, September 95, S. 6.

Liebe LeserInnen,

wir danken den Repräsentanten der F.D.P. im Deutschen Bundestag, den Hörfunkdirektor der Westdeutscher Rundfunk Köln, der Chefredaktion Außenpolitik des Zweiten Deutschen Fernsehens und den Vorsitzenden des Arbeitskreises Innere Verwaltung der SPD-Landtagsfraktion Nordrhein-Westfalen, daß sie über die Menschenrechtsverletzungen in der Türkei bewußt sind (siehe unsere Schreiben) und hoffen, daß alle anderen Parteien und Anstalten die Verfolgung und Unterdrückung der Zazas, besonders der Zaza-Alewiten (KirmanInnen), offen zur Aussprache bringen und mit anderen europäischen Regierungen Maßnahmen zu ihrem Schutz ergreifen. Dies würde uns in unsere demokratischen und sozialen Haltung stärken, und unsere Hoffnung für eine zivilisiertere Welt von Morgen erhöhen.

Anbei danken wir auch an Herrn Azedeylam, der eine ausführliche Info-Material an die oben angegebene Adressen zuschickte.

...

Das Schicksal der Minderheiten in der Türkei - und zwar sowohl derjenigen, die durch die Pariser Vorortverträge als solche anerkannt worden sind, als auch derjenigen, bei denen das nicht der Fall ist - ist hierweitgehend bekannt und wird im Rahmen der Minderheitspolitik der F.D.P.-Bundestagsfraktion aufmerksam beobachtet. U.a. haben nicht zuletzt auf unser Betreiben hin Plenardebatten zum Schicksal der yezdischen Christen u.a. stattgefunden.

Ich habe mir erlaubt, eine Kopie Ihres Schreibens mit Anlage an das Auwärtige Amt weiterzureichen. Besonders aufschlußreich finde ich Ihre beigefügte Anlage zur Herkunft der Sprache der Zazaen.

Mit freundlichen Grüßen

F.D.P. Bundestagsfraktion
Dr. Alexander Mühlen

...

besten Dank für Ihr Schreiben vom 28. August 1995, mit dem Sie sehr ausführlich die Unterschiede zwischen den Sprachen Zaza, Kurdisch bzw. Türkisch dargelegt haben.

Ihre Informationen haben unsere Kenntnisse in der Hinsicht vervollständigt und bestätigt. Wie Sie vielleicht wissen, strahlen wir jeden Donnerstag zwischen 22.35 und 22.55 Uhr eine Sendung in den kurdischen Sprachvarianten auf WDR Radio 5 aus.

Beiträge über die zazaische Musik und Kultur sind in der Vergangenheit (in deutscher Sprache) in unseren Volksmusiksendungen ausgestrahlt worden.

Zur Zeit findet innerhalb der ARD eine breite Diskussion darüber statt, wie in Zukunft weitere Sprach- und Volksgruppen mit Informationen in ihre Muttersprache versorgt werden können. Dabei werden Überlegungen angetellt, einen bundesweiten Spartenkanal, also eine eigene Welle für die in der BRD lebenden sprachlichen Minderheiten einzurichten.

Bitte haben Sie Verständnis dafür, daß wir in diesem sehr frühen Stadium der Diskussion über die zukünftige Struktur und Gestaltung dieser Welle, die frühestens Anfang 1997 auf Sendung gehen wird, noch keine konkreten Angaben machen können. Sie können jedoch sicher sein, daß wir Zaza in unsere Überlegungen mit einbeziehen werden.

Mit freundlichen Grüßen

Westdeutscher Rundfunk Köln
R. R.

...

für Ihre Schreiben bedanken wir uns.

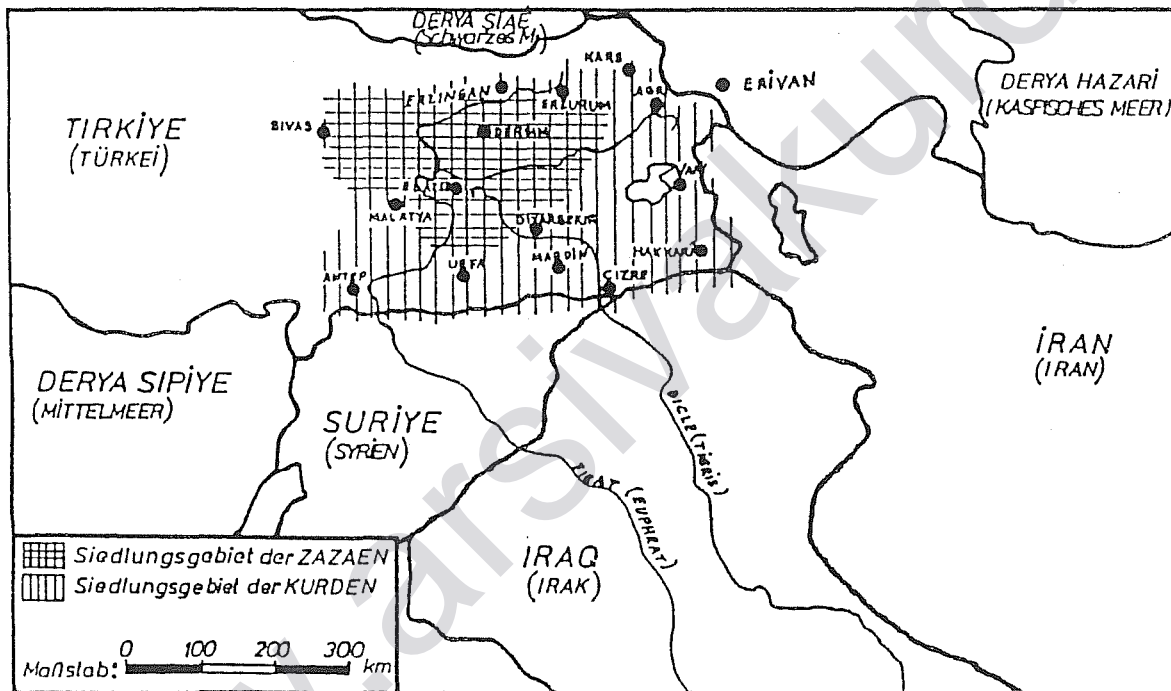
Es macht klar, wie undifferenziert zuweilen die Berichterstattung über die Völker in der Türkei ist.

Fortsetzung auf der Seite 95

ZAZAISCH - geleugnete und verbotene Sprache der ZAZAEN!

A. Azedeylam

Zazaisch oder Zaza¹ ist eine neuiranisch - indogermanische Sprache, die ihre Ausbreitung im Raum zwischen den Provinzstädten Sivas, Gümüşhane, Erzurum, Muş, Diyarbakır, Urfa, und Malatya /Ost-anatolien hat. Dieses Gebiet wurde und wird von den Zazaen als **Unsere Heimat - Welatê Ma** bezeichnet. Die Zahl der Zazaen wird auf etwa 5 Mio. geschätzt. Rechnet man die seit dem 16. Jh. n. Chr. sprachlich, nicht kulturell, türkisierten oder kurdisierten Alewiten zazaischer Herkunft dazu, übersteigt ihre Zahl 6 Mio. Ferner wird es angenommen, daß etwa 250 000 der in Westeuropa lebenden Zazaen in der Bundesrepublik Deutschland sind. Die Mehrzahl der anatolischen und europäischen Alewiten² (mit Priestertum) besteht aus Zazaen.

Jeder interessierter und sachlicher Mensch kann in den nachfolgenden Vergleichen feststellen, daß Zazaisch kein Dialekt der kurdischen oder türkischen Sprache ist. Sie ist jedoch mit Persisch und Kurdisch verwandt. Der Unterschied zwischen Zazaisch und Kurdisch ist mindestens so groß wie der zwischen Englisch und Deutsch. Türkisch ist wie Mongolisch eine ural-altaische Sprache. Entgegenlautende Aussagen von türkischer oder kurdischer Seite sind chauvinistischer Natur und richten sich gegen die Bewußtwerdung bzw. gegen das Selbstbestimmungsrecht des zazaischen Volkes.

1) Vergleich der oft gebrauchten Wörter

Zazaisch ⁽³⁾	Kurdisch ⁽⁴⁾	Deutsch	Englisch	Türkisch
mordem	mirov	Mensch / man	man	insan
mae	dê	Mutter	mother	ana

pi	bav	Vater	father	ata
doman	zarok	Kind	child	çocuk
laz(c)	kur	Sohn	son	oğul
çena	keç	Tochter	doughter	kız
çê	mal	Haus/Familie	house	ev/aile
adir	agir	Feuer	fire	ateş
game	gav	Schritt	step	adım
fek	dev	Mund	mouth	ağiz
son	êvar	Abend	evening	akşam
meste	sive	Morgen	morning	yarın
name	nav	Name	name	ad
Be!	Were!	Komm!	Come!	Gel!
So!	Here!	Geh!	Go!	Git!
Vace!	Bêje!	Sag!	Say!	Söyle!
ya	erê	ja	yes	evet
dêwe	gund	Dorf	village	köy
usar	buhar	Frühling	spring	ilkbahar
amnan	havîn	Sommer	summer	yaz
ko	çîya	Berg	mountain	dağ
va	ba	Wind	wind	fırtına
vore	berf	Schnee	snow	kar
siliyê	baran	Regen	rain	yağmur
verg	gur	Wolf	wolf	kurt
ostor	hesp	Pferd	horse	at
vas	geya	Gras	grass	ot
vêsan	birçi	hungrig	hungry	acıkmış
têsan	tî	durstig	thirsty	susamış

2) Vergleich der im täglichen Leben oft gebrauchten Verben

<u>Zazaisch</u> ⁽³⁾	<u>Kurdisch</u> ⁽⁴⁾	<u>Deutsch</u>	<u>Englisch</u>	<u>Türkisch</u>
estene	hebûn	existieren	to exist	varolmak
vatene	gotin	sagen	to say	söylemek
sîmitene	vexwarin	trinken	to drink	içmek
amaene	hatin	kommen	to come	gelmek
remaene	bezîn	rennen	to run	kaçmak

3) Vergleich des Personalpronomens

<u>Zazaisch</u> ⁽³⁾	<u>Kurdisch</u> ⁽⁴⁾	<u>Deutsch</u>	<u>Englisch</u>	<u>Türkisch</u>
ez (< ego, lat.)	ez	ich	I	ben
tî	tu, auch franz.	du	you	sen
o	-	er, es	he, it	o
a	-	sie	she	o
-	ew	er, sie, es	he, she, it	o
ma	em	wir	we	biz
sîma	hon	ihr	you	siz
i (ê/êy)	ew	sie	they	onlar

4) Vergleich des Demonstrativpronomens

<u>Zazaisch</u> ⁽³⁾	<u>Kurdisch</u> ⁽⁴⁾	<u>Deutsch</u>	<u>Englisch</u>	<u>Türkisch</u>
<i>Casus rectus (unabhängiger Fall, Nominativ):</i>				
no	ev	dieser (m., Sg.)	this	bu
na	ev	diese (f., Sg.)	this	bu
ni	ev	diese (gem. Pl.)	these	bunlar
<i>Casus obliquus (abhängiger Fall, Akkusativ):</i>				
nîy	vi	diesen (m., Sg.)	this	bunu
nae	vê	diese (f., Sg.)	this	bunu
nîne	van	diese (gem. Pl.)	these	bunları

5) Vergleich des Possessivpronomens

<u>Zazaisch</u> ³	<u>Kurdisch</u> ⁴	<u>Deutsch</u>	<u>Englisch</u>	<u>Türkisch</u>
albaza <i>mi</i>	hevala <i>min</i>	<i>meine</i> Kameradin	<i>my</i> companion	arkadaşım
albaza <i>to</i>	hevala <i>te</i>	<i>deine</i> Kameradin	<i>your</i> companion	arkadaşın
albaza <i>êy/aê</i>	hevala <i>wî/wê</i>	<i>sein/ihre</i> Kameradin	<i>his/her</i> companion	arkadaşı
albaza <i>ma</i>	hevala <i>me</i>	<i>unsere</i> Kameradin	<i>our</i> companion	arkadaşımız
albaza <i>sîma</i>	hevala <i>we</i>	<i>eure</i> Kameradin	<i>your</i> companion	arkadaşınız
albaza <i>ino</i>	hevala <i>wan</i>	<i>ihre</i> Kameradin	<i>their</i> companion	arkadaşı

Bemerkungen und Quellen:

¹Zaza/e ist der/die Mann/Frau, der/die dem zazaischen Volk angehört. Daher ist **Zaza** keine Sprachbez.

²Die zazaischen Alewiten sind die von Christentum und Islam beeinflussten Zarathusträer, Anhänger des altarischen Philosophen und Propheten Zarathustras, der im 6. Jh. v. Chr. gelebt und gepredigt hat.

³Diese von A. Azedeylam niedergeschriebenen zazaischen Wörter stammen aus dem Dersim - Zazaisch. DERSIM ("Tunceli") /Ostanatolien ist das Kernland und die kultur-politische Festung der ZAZAEN.

⁴Die kurdischen Wörter sind aus den Quellen "Emir Djeladet Bedir Khan und Roger Lescot: Kurdische Grammatik, Kurmanci-Dialekt. Verlag für Kultur und Wissenschaft, Bonn 1986", "Dr. Zaradachet Hajo: Indo-iranische Sprachstudien, 20 Lektionen für Deutsche, Freie Universität Berlin 1982". ... entnommen worden.

Fortsetzung von Seite 92

Wir bemühen uns um Korrektheit, wollen auch die Probleme der Nationalitäten nicht übersehen.
Ihr Brief war eine gute Anregung und Information.

Mit freundlichen Grüßen

Zweites Deutsches Fernsehen
Joachim Holtz

...
haben Sie vielen Dank für Ihr Schreiben vom 28. August 1995. Als innenpolitischer Sprecher der SPD-Landtagsfraktion Nordrhein-Westfalen möchte ich Ihnen gerne antworten.

Ich stimme Ihnen darin zu, daß in der öffentlichen Diskussion um die Geschehnisse in der Türkei weit- aus überwiegend von Verfolgung der Kurden und der PKK die Rede ist. Um so wichtiger ist es, auch da Schicksal der andren anatolischen Völker nicht aus den Augen zu verlieren. Dazu wird Ihr Schreiben einen Beitrag leisten. Ich habe es Mitgliedern der SPD-Fraktion und dem Innenministerium zur Kenntnis gebracht. Wir werden die Entwicklung in der Türkei sehr aufmerksam und kritisch weiter verfolgen.

Mit freundlichen Grüßen

SPD-Fraktion Des Landes Nordrhein-Westfalen
Stefan Frechen

NATIONALISMUS und KULTUR

R. Rucker

„Die Begriffe Nation und Nationalität haben im Laufe der Zeit manche Wandlung erfahren und besitzen selbst heute noch denselben Doppelsinn wie der Begriff Rasse. Im Mittelalter bezeichnete man die Landsmannschaften der Studenten an den Universitäten als Nationen. So war die berühmte Universität zu Prag in die „vier Nationen“ der Bayern, Böhmen, Polen und Sachsen gegliedert. Man sprach auch häufig von einer Nation der Ärzte, der Schmiede, der Rechtsgelehrten usw. Auch Luther machte noch einen deutlichen Unterschied zwischen Volk und Nation und bezeichnete in seiner Schrift „An den christlichen Adel deutscher Nation“ ausschließlich die Träger der politischen Macht, Fürsten, Ritter und Bischöfe, als Nation im Gegensatz zum gewöhnlichen Volke. Dieser Unterschied erhielt sich ziemlich lange, bis im Sprachgebrauch die Grenze zwischen Nation und Volk allmählich zu schwinden begann. (...)“

Es gab auch eine Zeit, wo man sich damit begnügte, den Begriff Nation auf eine menschliche Gemeinschaft anzuwenden, deren Glieder am selben Orte geboren wurden, infolgedessen durch gewisse solidarische Beziehungen miteinander verbunden waren. Dieser Auffassung entspricht auch der Sinn des lateinischen Wortes *natio* am besten, dem der Ausdruck Nation entsprungen ist. Sie ist um so verständlicher, als ihr die Vorstellung der engeren Heimat zugrunde liegt. Allein dieser Begriff entspricht weder unserer heutigen Vorstellung von der Nation, noch steht er im Einklang mit den nationalen Bestrebungen der Zeit, welche der Nation möglichst weite Grenzen stecken. Würde die Nation sich in der Tat bloß auf den engeren Umkreis

des Ortes erstrecken, wo ein Mensch zum erstenmal das Licht der Welt erblickt, und das nationale Empfinden lediglich als natürliches Zusammengehörigkeitsgefühl von Menschen zu bewerten sein, welche durch die Stätte ihrer Geburt zu einer Gemeinschaft verschweißt sind, so könnte nach dieser Auffassung auch nicht von Deutschen, Türken oder Japanern die Rede sein; man könnte höchstens von Hamburgern, Parisern, Amsterdamern oder Venezianern sprechen, ein Zustand, der in den Stadtrepubliken des alten Griechenland und in den föderalistischen Gemeinwesen des Mittelalters tatsächlich existierte.

Man faßte denn auch später den Begriff Nation viel breiter und wollte darin eine menschliche Gruppierung erkennen, die sich aus der Gemeinschaft der materiellen und geistigen Belange, der Sitten, Gebräuche und Überlieferungen entwickelt hat, mithin eine Art „Schicksalsgemeinschaft“ darstellt, welche die Gesetze ihres besonderen Lebens in sich trägt. Diese Auffassung ist bei weitem nicht so klar wie die erste und steht dazu mit den täglichen Erfahrungen des Lebens auf gespanntestem Fuße. Jede Nation umfaßt heute die verschiedensten Kasten, Stände, Klassen und Parteien, die nicht nur ihre besonderen Interessen verfolgen, sondern sich häufig mit ausgesprochener Feindschaft gegenüberstehen. Die Folgen davon sind unzählige, nie endende Konflikte und innere Gegensätze, die sich ungleich schwerer überbrücken lassen, als die zeitweiligen Streitigkeiten zwischen verschiedenen Nationen und Staaten.

Dieselben Nationen, die sich noch gestern auf dem Felde der Ehre bis an die Zähne bewaffnet gegenüberstanden, um ihre wirklichen oder vermeintlichen

Gegensätze durch blutige Kriege auszutragen, schließen morgen oder übermorgen mit ihren gewesenen Feinden Schutz- und Trutzbündnisse gegen andere Nationen, mit denen sie früher durch Handelsverträge und Vereinbarungen politischer oder militärischer Natur verbunden waren. Doch der Kampf zwischen den verschiedenen Klassen innerhalb derselben Nation läßt sich nie aus der Welt schaffen, solange die Klassen selbst bestehen und die Nation durch wirtschaftliche und politische Gegensätze innerlich zerklüftet ist. (...)

Die Liebe zur eigenen Nation hat noch keinen Unternehmer davon abgehalten, ausländische Arbeitskräfte heranzuziehen, wenn diese billiger waren und er dabei besser auf seine Rechnung kam. Ob die eigenen Volksgenossen dabei zu Schaden kommen, spielt für ihn die allerkleinste Rolle. Der persönliche Gewinn ist in diesem Falle das Ausschlaggebende, und die sogenannten nationalen Belange kommen nur dann in Frage, wenn sie mit den eigenen Interessen nicht in Widerspruch geraten. Wo dies der Fall ist, verpufft jede patriotische Begeisterung. Wie es um die sogenannten nationalen Belange bestellt ist, darüber hat uns Deutschland in den furchtbaren Jahren nach dem ersten Weltkriege einen Unterricht erteilt, der nicht leicht mißverstanden werden kann. (...)

Man werfe einen Blick auf die modernen Rüstungsindustrien der verschiedenen Länder, die Millionen Arbeiter beschäftigen und über ungeheure Kapitalien verfügen, und man bekommt eine sonderbare Vorstellung von der Gemeinschaft der nationalen Belange. In diesen Industrien gehört der Patriotismus und die Wahrnehmung der nationalen Belange ganz offenkundig zum Geschäft. Die Gelder, die von dieser Seite zur Hebung der nationalen Begeisterung verausgabt werden, sind genauso verbucht wie alle anderen Ausgaben zur Wahrung

der Geschäftsinteressen. Doch hat der nationale Gedanke bisher keine Firma in der Rüstungsindustrie davon abgehalten, ihre Mord- und Zerstörungswerkzeuge jedem Staate zu verkaufen, der ihr die verlangten Preise dafür zahlte. Wo dies nicht geschah, dort waren wohlwogene Geschäftsinteressen mit im Spiele. Ebenso wenig läßt sich die Hochfinanz irgendeines Landes durch patriotische Gründe davon abhalten, fremden Staaten die notwendigen Gelder für Kriegsrüstungen zu borgen, auch wenn dadurch die Sicherheit des eigenen Landes gefährdet wird. Geschäft ist eben Geschäft. (...)

Es ist daher völlig sinnlos, von einer Gemeinschaft der nationalen Interessen zu sprechen, denn was die herrschenden Klassen jedes Landes als nationale Belange bisher verteidigt haben, ist nie etwas anderes gewesen als die Sonderinteressen privilegierter Minderheiten in der Gesellschaft, welche durch wirtschaftliche Ausbeutung und politische Unterdrückung der breiten Massen erkaufte werden mußten, wie ja auch der Grund und Boden des sogenannten Vaterlandes und seine natürlichen Reichtümer stets im Besitze jener Klassen gewesen sind, so daß man mit vollem Recht von einem 'Vaterland der Reichen' gesprochen hat. Wäre die Nation in der Tat eine Interessengemeinschaft, als welche man sie bezeichnet hat, so hätte es in der modernen Geschichte nie Revolutionen und Bürgerkriege gegeben, denn aus reinem Vergnügen haben Völker wohl kaum zu der Waffe des Aufstandes ihre Zuflucht genommen; ebensowenig wie die endlosen Lohnkämpfe, die für das System des Kapitalismus so bezeichnend sind, etwa deshalb stattfinden, weil es den werktätigen Schichten der Bevölkerung zu wohl ist. (...)

Wenn aber von einer Gemeinschaft der rein materiellen und wirtschaftlichen Interessen innerhalb der Nation keine

Rede sein kann, so ist dies noch weniger der Fall, soweit die geistigen Belange der Nation in Frage kommen. Religiöse und weltanschauliche Probleme haben Nationen nicht selten in ihren tiefsten Tiefen aufgewühlt und in feindliche Lager gespalten, wobei nicht verkannt werden soll, daß auch in solchen Kämpfen wirtschaftliche und politische Motive mitwirkten und nicht selten eine bedeutende Rolle spielten. Man denke dabei an die heftigen und nicht selten sehr gewaltsamen Zusammenstöße des demokratischen Bürgertums mit den Trägern des absolutistischen Regimes; an den mörderischen Krieg zwischen den Nord- und den Südstaaten Amerikas für und gegen die Aufrechterhaltung der Negersklaverei und tausend andere in der Geschichte aller Völker, und man wird leicht ermes- sen, was die Behauptung von der Nation als Hüterin der geistigen Belange wert ist. (...)

Die Verschiedenheit der wirtschaftlichen Belange und der geistigen Bestrebungen innerhalb derselben Nation entwickelt aber naturgemäß besondere Sitten und Lebensgewohnheiten bei den Angehörigen der verschiedenen Gesellschaftsklassen; es ist daher sehr gewagt, von einer Gemeinschaft der nationalen Sitten und Gebräuche zu sprechen. Eine solche Auffassung hat nur ganz bedingten Wert. In der Tat, welche Gemeinschaft könnte in dieser Hinsicht auch bestehen zwischen einem Insassen des Berliner Millionenviertels und einem Bergarbeiter des Ruhrgebietes, (...) zwischen einem modernen Industriemagnaten und einem einfachen Lohnarbeiter (...).

Brutale Gewalt kann einer Nation ein gemeinsames Schicksal auferlegen, ebenso wie sie Nationen willkürlich schaffen und vernichten kann; denn Nation ist nichts organisch Gewordenes, sondern etwas vom Staate künstlich Geschaffenes, mit dem sie auf das innigste verwachsen

ist, wie uns jedes Blatt der Geschichte zeigt. Der Staat selbst aber ist kein organisches Gebilde, und die soziologische Forschung hat festgestellt, daß er überall und zu allen Zeiten durch das gewaltsame Eingreifen kriegerisch veranlagter Elemente in das Leben friedlicher Menschengruppen in die Erscheinung trat. Nation ist daher ein rein politischer Begriff, der lediglich durch die Zugehörigkeit der Menschen zu einem bestimmten Staate zustande kommt. Auch im sogenannten Völkerrecht hat das Wort Nation ausschließlich diese Bedeutung, was schon daraus hervorgeht, daß jeder Mensch durch Naturalisierung Angehöriger irgendeiner Nation werden kann. (...)

Es sind nicht die nationalen Unterschiede, die zur Gründung verschiedener Staatswesen führten, es sind die Staaten, welche die nationalen Unterschiede künstlich schaffen und grundsätzlich fördern, die ihnen als moralische Rechtfertigung für ihre Existenz dienen müssen.(...)

Daß eine Nation sich nicht organisch aus sich selbst entwickelt, sich selber schafft, wie so oft behauptet wird, daß sie vielmehr das künstliche Erzeugnis des Staates ist, das verschiedenen Menschengruppen mechanisch aufgezungen wird, dafür bietet uns der Gegensatz in der politischen Gestaltung Nord- und Südamerikas ein treffliches Beispiel. In Nordamerika gelang es der Union, alles Land von der kanadischen bis zur mexikanischen Grenze und vom atlantischen bis zum Stillen Ozean in einem mächtigen Föderativstaat zusammenzufassen ein Vorgang, der durch Umstände verschiedener Art sehr begünstigt wurde. Und dies geschah, obwohl die Vereinigten Staaten das bunteste Völkergemisch beherbergen, zu dem alle Rassen und Nationen Europas und auch anderer Erdteile ihren Beitrag geliefert haben, so daß man mit recht von einem melting pot

of nations (Schmelztiegel der Nationen) spricht.

Süd- und Zentralamerika dagegen zerfallen in sechzehn verschiedenen Staaten mit sechzehn verschiedene Nationen, obgleich die Rassenverwandschaft zwischen diesen Völkern ungleich größer ist als in Nordamerika und alle mit Ausnahme des Portugiesischen in Brasilien und der verschiedenen Indianersprachen auch dieselbe Sprache sprechen. Doch die politische Entwicklung Lateinamerikas war eine andere. Zwar erstrebte auch Simon Bolivar, der Befreier Südamerikas vom spanischen Joche, einen föderativen Staatenbund aller südamerikanischen Länder, doch gelang es ihm nicht, diesen Plan auszuführen, da ehrgeizige Diktatoren und Generale wie Prieto in Chile, Gamarra in Peru, Flores in Ecuador, Rosas in Argentinien usw. diesem Plan mit allen Mitteln entgegenarbeiteten. (...)

Als Ergebnis der Machtbestrebungen kleiner Minderheiten und diktatorisch veranlagter Individuen entstand auf diese Art eine ganze Anzahl nationaler Staaten, die sich im Namen der Belange und der nationalen Ehre gegenseitig bekriegten, ganz wie bei uns. Hätten sich die politischen Ereignisse in Nordamerika ähnlich entwickelt wie in den Ländern des südlichen Kontinents, so gäbe es auch dort heute Kalifornier, Michiganer, Kentuckier oder Pennsylvanier, wie es in Südamerika Argentinier, Chilenen, Peruaner oder Brasilianer gibt. Der beste Beweis, daß dem Wesen der Nation rein politische Bestrebungen zugrunde liegen.

Wer sich der Illusion hingibt, daß die Gemeinschaft der materiellen und geistigen Belange und die Gleichartigkeit der Sitten, Gebräuche und Überlieferungen das eigentliche Wesen der Nation bestimmen, und aus dieser willkürlichen Voraussetzung die moralische Notwendigkeit nationaler Bestrebungen

abzuleiten versucht, täuscht sich selbst und andere. Von einer solchen Art der Gemeinschaft ist bei keiner der bestehenden Nationen etwas zu verspüren. Die Macht der sozialen Umstände ist auch in diesem Falle stärker als die abstrakten Voraussetzungen aller und jeder nationalistischen Ideologie."

Von allen Merkmalen, die man zur Begründung der nationalen Ideologie herangezogen hat, ist die Sprachgemeinschaft das weitaus wichtigste. Viele sehen in der Gemeinschaft der Sprache das wesentliche überhaupt. (...) Die gemeinsame Sprache mußte den Trägern des nationalen Denkens schon deshalb so gewichtig erscheinen, als sie das vornehmste Ausdrucksmittel eines Volkes ist und gewissermaßen als Gesamtergebnis seines geistigen Lebens betrachtet werden muß. Die Sprache ist nicht die Erfindung einzelner Menschen. An ihrer Entstehung und Entwicklung hat die Gesamtheit mitgearbeitet und wirkt unablässig weiter mit, solange eine Sprache überhaupt am Leben ist. Deshalb erschien die Sprache den Befürwortern des nationalen Gedenkens als das reinste Ergebnis des nationalen Schaffens und wurde ihnen zum ungetrübten Symbol der nationalen Einheit.

Und doch beruht diese Auffassung, so bestrickend und unwiderlegbar sie den meisten erscheinen mag, auf einer ganz willkürlichen Voraussetzung. Von den heute bestehenden Sprachen gibt es keine mehr, die sich aus einem bestimmten Volke entwickelt hat. Es ist möglich, daß es einmal homogene Sprachen gegeben hat, allein diese Zeit liegt weit hinter uns und verliert sich in der grauen Vorzeit der Geschichte. Die Einheitlichkeit der Sprache verschwindet in dem Augenblick, wo gegenseitige Beziehungen zwischen Horden, Stämmen und Völkerschaften

stattfinden. Je zahlreicher und mannigfaltiger diese Beziehungen sich im Laufe der Jahrtausende gestalten, desto größere Anleihen macht jede Sprache bei anderen Sprachen, jede Kultur bei anderen Kulturen.

Demnach ist keine Sprache ein rein nationales Erzeugnis, das einem bestimmten Volke oder gar einer bestimmten Nation entsprungen ist. Bei jeder unseren heutigen Kultursprachen haben Menschen von verschiedener Abstammung Mitarbeit geleistet, wie es ja auch nicht ausbleiben kann, daß eine Sprache, solange sie überhaupt gesprochen wird, fortgesetzt fremdes Sprachgut in sich aufnimmt, trotz alles Gezeters der Reinigungsfanatiker. Ist doch jede Sprache ein Gebilde, das sich stets im Flusse befindet, keiner festen Regel gehorcht und allen Lehrsätzen der Logik ins Gesicht schlägt. (...)

Es gibt überhaupt keine Kultursprache, die nicht eine schwere Menge fremdes Sprachgut enthält; sie von diesen 'fremden Eindringlingen' reinigen zu wollen, müßte zu einer völligen Auflösung der Sprache führen, vorausgesetzt, daß eine solche Reinigung überhaupt möglich wäre. Jede europäische, gleichviel welche, birgt eine Unmenge fremder Bestandteile in sich, mit denen man häufig ganze Wörterbücher ausfüllen könnte. Wie würde zum Beispiel die deutsche oder holländische Sprache aussehen, wenn man sie aller französischen und lateinischen Lehnwörter entkleiden würde, von Wörtern anderen Ursprungs gar nicht zu reden! Wie die spanische Sprache ohne ihre zahllosen, den Germanen und Arabern entlehnten Wortbildungen! (...) Sehr fein bemerkt Fritz Mauthner (...), daß es lediglich "dem Zufall des Standpunkte zu verdanken sei, wenn

wir zum Beispiel die französische Sprache als romanisch und die englische als germanisch zu bezeichnen". Daß aber auch die lateinische Sprache, von der alle romanischen Sprachen ihre Herkunft ableiten, selbst wieder mit einer Unmenge Wörter griechischen Ursprungs -man zählt deren einige tausend- durchsetzt ist, ist altbekannt. (...)

Die Sprache ist also kein Merkzeichen der Nation; sie ist sogar nicht immer entscheidend für die Zugehörigkeit zu einer bestimmten Nation. Jede Sprache ist durchsetzt mit einer Menge fremden Sprachgutes, in dem die Vorstellungsweise und die geistige Kultur anderer Völker lebendig ist. Aus diesen Gründe sind alle Versuche, das sogenannte Wesen der Nation auf die Sprache zurückzuführen, hinfällig und ermangeln jeder tieferen Beweiskraft."

Exzerpiert von Thekla Papastergiopoulou aus: "Nationalismus und Kultur", R. Rocker, erschienen im Verlag Impuls

Fortsetzung von Seite 101

Abzug der türkischen Truppen aus der Dersim Region und Beendigung der Kampfhandlungen mit der PKK. Regionalautonomie unabhängig von den Diskussionen um die Lösung der "kurdischen nationalen Frage".

Internationale Hilfe sowie Rückkehrhilfe für die Flüchtlinge, um eine ethnische Säuberung und Kolonialisierung der Dersim Region zu unterbinden!

Verstärktes Engagement der im Ausland lebenden Volksangehörigen für das Schicksal der Menschen in Dersim sowie die Einforderung einer unterstützenden Solidarität aller deutscher Staatsbürger, die an die Werte der Demokratie glauben!

Der folgende Text ist entnommen aus der Bekanntmachung der Dersim-Gemeinde Berlin e.V. (Cematê Dêrsimi).

EIN ÜBERBLICK ZUR LAGE IN DERSIM

Das Gebiet Dersim liegt in Mittel-Ostanatolien. Seine Bevölkerung bildet eine eigensändige ethnische Gruppe mit einer weit zurückreichenden kulturellen und gesellschaftlichen Tradition.

Die Dersimer sind überwiegend alevitischer Religion, welche durch Toleranz, Humanismus und Säkularität gekennzeichnet ist, so daß sie in zweifacher Hinsicht ein bedrohtes Volk darstellen. Statt die ethnischen und kulturellen Identitäten politisch anzuerkennen und in der Verfassung gleichzustellen, versuchen bisherigen Regierungen, jede Bestrebung nach Gleichberechtigung, Freiheit und Demokratie mit militärischen Mitteln blutig zu unterdrücken.

Die blinde türkische Nationalismus blockierte bisher eine demokratische Entwicklung und friedliche Lösung des ethnischen und kulturellen Problems, sodaß das Land seit der Gründung der türkischen Republik (1921) nicht zur Ruhe kommt. Diese Ignoranz führte in der Geschichte immer wieder zu blutigen Auseinandersetzungen.

1921 in Koçgiri, 1925 der Volkaufstand in Bingöl, der staatlich lange im voraus geplante und 1937-38 durchgeführte, staatlich weiterhin verschwiegene Völkermord in Dersim.

Ziel der türkischen Nationalisten ist es, die unterschiedlichen Völker des Landes zu türkisieren. Die gegenwärtig anhaltende ethnische Vertreibung ist eine brutale Fortsetzung der Türkisierungspolitik.

Die schutzlose Dersimer Bevölkerung leidet unter dem sinnlosen Krieg und der Vertreibung, die das türkische Militär mit Aktionen bewaffneter oppositioneller Gruppen in dem unter Kriegsrecht regierten gebiet zu rechtfertigen versucht.

Wir, die Dersim Gemeinde Berlin e.V. verurteilen die gewaltsame Entvölkerung in Dersim und fordern alle Beteiligten auf, jede bewaffnete Auseinandersetzung einzustellen.

Wir fordern eine friedliche Lösung durch Anerkennung der unterschiedlichen ethnischen und kulturellen Identitäten des Landes, den Aufbau zerstörter Dörfer, die Entschädigung der Vertriebenen und Ermöglichung ihrer Rückkehr.

Ausnahmezustand in Dersim/Anatolien - Die Öffentlichkeit schaut weg!

Perê Sodri

Seit fast einem Jahr führt die türkische Regierung einen "schmutzigen Krieg" gegen die Region Dersim und in Türkei-Kurdistan. Dazu wurden 150.000 Mann reguläre Truppen sowie 10.000 Mann aus Elitetruppen der Geheimpolizei in die Dimili-Gebirgsregion verlegt. Die Besatzung zielt auf die völlige Vertreibung und Ausrottung der alevitischen Stammbevölkerung- wenn die internationale Öffentlichkeit nicht endlich entschieden Partei ergreift!

Staatsterrorismus unter dem Deckmantel der "Terrorismusbekämpfung"- stoppt die ethnischen Vertreibungsfeldzüge nicht nur auf dem Balkan, sondern auch in Anatolien!

Offiziell als Kampf gegen die "staatsfeindlichen" Bestrebungen von PKK und TKP/ML deklariert, richtet sich die Politik der türkischen Regierung gegen alle Äußerungen kultureller und politischer ethnischer Eigenständigkeit. Die Dimili, welche sich durch ihre alevitische Religionszugehörigkeit und in jahrhundertlanger Autonomie erworbener eigener Kultur und Sprache von den Sunniten abheben, sind als Stammbewohner Dersims besonders betroffen.

Dies ist um so fataler, als daß der Ausdruck eines ethnischen Gruppenbewußtseins den türkischen Nationalchauvinisten bereits als terroristische Grundeinstellung gilt.

In dieser Geisteshaltung hat die Türkei gegen Dersim ein Nahrungsmittelembargo verhängt und gleichzeitig Felder verbrennt. 400 der insgesamt 440 größeren Dörfer wurden bereits entvölkert, viele davon von der Nato-Luftwaffe bombardiert.

Zehntausende Bewohner sind vertrieben, oft unter Todesdrohungen der "Konterguerilla" des Geheimdienstes, die sich aus freiwillig dienenden Mitgliedern faschistischer und nationalistischer Bewegungen rekrutiert, sie ist für ihre politischen Morde berüchtigt. Mehrere tausend Flüchtlinge leben, von den Behörden interniert und abgeschottet in Zeltlagern, unter Bedingungen, die zahlreiche Opfer fordern. Andere Dimili, die die Flucht in die türkischen Städte geschafft haben, erleiden ein kaum besseres Schicksal: Sie werden zu einem Leben in Obdachlosigkeit gezwungen, daß sie den nächsten Winter nicht durchstehen werden können.

Die türkische Regierung darf ihre Verbrechen nicht ungehindert weiterführen dürfen! Deshalb fordern wir:

Fortsetzung auf Seite 100

JÜËNIYA WENDOĞANÊ DÊSIMI
 StudentInnenverein Dersims in Darmstadt
 Fax: 06151/315009

Çarşeme, 7. Gağane 1995

An
 medico international
 Hans Branscheidt / Thomas Gebauer
 Obermainanlage 7
 60314 Frankfurt

Betr.: Dank und Kritik wg. medico-rudschreiben 3 / 95, Winterhilfe für Dersim

Sehr geehrte Damen und Herren,

wir wollen Ihnen für die Aktion 'Winterhilfe für Dersim' danken, für jede Hilfe für die Menschen in **Dersim und Kurdistan** sind wir dankbar.

Was das Projekt 'Kurdistan' betrifft, worunter auch Dersim eingeschlossen wird, haben wir, die StudentInnen aus Dersim, eine andere Meinung. Wir gehen bei Ihnen vorerst davon aus, daß dies kein absichtliches Vorgehen war, das Gebiet Dersim als ein Teil Kurdistans anzusehen. Wissensmangels über diese Tatsache könnte der Grund sein.

Kurz, aus *soziologischer* Hinsicht die Auffassung über **Dersim und DersimerIn:**

Dersim ist mit seiner eigenen Sprache, Kultur, Glauben und Geschichte in Anatolien wie ein Kontinent für sich. Eine "**DersimerIn-Identität**" ist in der Geschichte entstanden. DersimerInnen bezeichnen sich in ihrer Muttersprache nicht als "TürkIn" oder "KurdIn", akzeptieren diesen Bezeichnungen **nicht**, welche von Anderen versucht werden ihnen aufzuzwingen. DersimerInnen bezeichnen sich als "Kırmanç" (lies etwa: Kermans), Alevi, Zaza oder Dimli, ihre Muttersprache als "Kırmancki" (lies etwa: Kêrmar ʔski), So-Bê oder Dimilki, ihr Land als "Dêsim" oder "Kırmanciye" (lies: Kermanschiye), was auf ein ڤێڤێت wo Ost-Sivas bis Varto, Hınıs (Erzurum) hîrdeutet, wobei sunniitische Zaza-Gebiete wie Palu, Nord- Diyarbakir, Siverek oder Mutki nicht auszuschließen wären. Als Heimat der KurdInnen werden als "Kurr/ Kır ʔas" das Kurdische als "Kırdaski / Here-Were" bezeichnet. Daß heißt Dêsim ist außerhalb Kurdistans! ڤersim ist seit 1938 eine Kolonie der Türkei.

Die Sprache der meisten DersimerInnen ist kein Dialekt des Kurdischen. Diese Sprache ist auch bekannt als Zazaki (Zaza-Sprache) oder Dimli. Daß das Zazaki eine eigenständige Sprache ist, bedarf eigentlich keinem sprachwissenschaftlichen Beweis, weil mit Kurdisch, Persisch und Zazaki eine gegenseitige Verständigung sehr schlecht möglich ist. Aber auch sprachwissenschaftlich (Iranistik) ist dies bewiesen.

Wenn sich eine Nation als eine auffaßt (z.B. DersimerInnen, AlewitInnen), dann ist sie auch einen Nation. Dem Faktum etwas gegenteiliges zu behaupten, dem Nationalbewußtsein Regeln aufzusetzen und aufzuzwingen ist faschistoides Handeln.

Nochmals danke für die Aktion, wir würden uns aber noch mehr freuen, wenn das Stichwort als "Dersim" bezeichnet würde. Sie werden noch weitere Informationen erhalten.

Mit freundlichen Grüßen
 M. Keskin
 Perê Sodiri

Ware	IPA	Zazaki	Türkçe	Deutsch	English	Français
Aa	[a]	ap	amca	Onkel	uncle	oncle
Bb	[b]	bize	keçi	Ziege	she-goat	chèvre
Cc	[dz]	cile	yatak	Bett	bed	lit
	[dʒ]	ciran	komşu	Nachbar	neighbour	voisin
Çç	[ts ^h]	çim	göz	Auge	eye	oeil
	[tʃ ^h]	çite	başörtüsü	Kopftuch	kerchief	fichu
Dd	[d]	dest	el	Hand	hand	main
Ee	[ɛ], [ə]	des	on	zehn	ten	dix
Êê	[ʔɛ], [c]	dês	duvar	Wand	wall	mur
Ff	[f]	fek	ağız	Mund	mouth	bouche
Gg	[g]	ga	öküz	Ochse	ox	boeuf
Ĝĝ	[k]	ĝezale	gazel	Gazelle	gazelle	gazelle
Hh	[h]	her	eşek	Esel	donkey	âne
Iı	[i]	bılbıl	bülbül	Nachtigall	nightingale	rossignol
İi	[i]	isot	biber	Paprika	pepper	poivre
Jj	[s]	jil	fili	Sproß	sprout	pousse
Kk	[k ^h]	ko	dağ	Berg	mountain	montagne
Ll	[l]	linge	ayak	Fuß	foot	piéd
Mm	[m]	manga	inek	Kuh	cow	vache
Nn	[n]	non	ekmek	Brot	bread	pain
Oo	[o]	ostor	at	Pferd	horse	cheval
Pp	[p ^h]	puç	çorap	Strumpf	sock	chaussette
Qq	[q]	qatır	katır	Maultier	mule	mulet
Rr	[r]	ri	yüz	Gesicht	face	visage
	[r]	her	eşek	Esel	donkey	âne
Ss	[s]	soe	elma	Apfel	apple	pomme
Şş	[ʃ]	şêr	aslan	Löwe	lion	lion
Tt	[t ^h]	tire	oklava	Nudelholz	rolling-pin	rouleau
Uu	[u]	ustine	direk	Säule	column	colonne
Üü	[y]	lüye	tilki	Fuchs	fox	renard
Vv	[v]	verg	kurt	Wolf	wolf	loup
Ww	[w]	ware	yayla	Sommerweide	summer pasture	pâtûre d'été
Xx	[ʒ]	xılık	çömlek	Vase	vase	vase
Yy	[j]	yar(e)	yar	Geliebte	darling	chérie
Zz	[z]	zarance	keklik	Rebhuhn	partridge	perdix
‘	[ʔ]	‘azeb	ergen	Junggeselle	bachelor	célibataire
	[ʔ]	‘erd	toprak	Erde	earth	terre
Ççĥ	[ts]	çhem	nehir	Fluß	river	rivière
	[tʃ]	çhêr	yiğit	tüchtig	brave	courageux
‘H·h	[h]	‘hewt	yedi	sieben	seven	sept
Khkh	[k]	khoçike	kaşık	Löffel	spoon	cuiller
Phph	[p]	phone	beş	fünf	five	cinq
RRrr	[r]	birr	orman	Wald	woods	bois
Thth	[t]	thomur	saç	Laute	lute	luth

Ware

**Pêseroka Zon u Kulturê Ma: Dimili-Kirmanç-Zaza
Periodical of the Dimili-Kirmanç-Zaza Language und Culture**

Unbequeme Untertanen: Zaza und Kurden

Andere Alevitengruppen, ein Teil der wohl aus dem Nordiran stammenden Zaza z.B. eine ursprünglich schiitische Glaubensgemeinde (*) und wegen ihrer ebemals roten Kopfbedeckung auch als Kızılbaşen (Rotköpfe) bezeichnet, hatte sich bereit am 16. Jahrhundert wegen der Verfolgung durch die überwiegend sunnitischen Türken im Gebirge der Munzur Dağları bei Tunceli zurückgezogen. Hier haben sie zusammen mit anderen kurdischen Aleviten eines ihrer Hauptsiedlungsgebiete. Auf ihrer sunnitischen "Vettern" stößt man in unmittelbarer Nachbarschaft im Bogen des östlichen Taurus zwieschen Elazığ, den Bingöl Dağları, Bitlis und Siirt.

Neben den Zaza findet man Angehörige alevitischen Glaubens auch unter der türkischen bevölkerung vor allem in dem Gebieten um Tokat, Yozgat, Divriği, Hekimhan und auf Bozok-Yayla. Alevitische Siedlungskammern gibt es unter den Kurden in ganz Nordwest-Kurdistan von Erzurum bis zum Antitaurus eingeschlossen Elbistan und der Maraş-Graben, auf der Uzunyayla und bei Alaca. Das Gros der türkischen Kurden ist, wie oft falschlicherweise angenommen, nicht alevitischen, sondern sunnitischen Glaubens.

Entnommen aus: Türkei, Schwellenland der Gegensätze, s. 69, Justus Perthes Verlag Gotha, Volker Höhefeld.

(*) Die Zazas (Kirmançen) gehören auch nicht im Ursprung zu der schiitischen Glaubensgemeinde. Sie bekennen sich nicht zum Islam, wobei Schiismus eine Glaubensrichtung des Islams ist. Die Zazas (Kirmançen) haben mit dem schiitischen Glauben nichts außer das förmlich und äußerliche Liebe zu Ali und seinen 12 Söhnen gemeinsam.